

Riksdagens protokoll

Nr 53

30 mars 1971

Debatter m. m.

Tisdagen den 30 mars

Svar på enkel fråga av herr Helén (fp) om meddelande till riksdagen enligt § 56 riksdagsordningen angående den aktuella situationen i Statsföretag AB, m.m.	3
Svar på interpellationer av:	
herr Burenstam Linder (m) ang. erfarenheterna av försöken att vidga den statliga företagsamheten	5
herr Magnusson i Borås (m) ang. preliminärskattens storlek i förhållande till den slutliga skatten	86
herr Wiklund i Stockholm (fp) ang. regleringen av alkoholförsäljningen vid en anslutning till EEC	88
herr Karl Bengtsson i Varberg (fp) ang. ersättningen för läkemedelskostnader	91
fru Theorin (s) ang. tillämpningen av principerna för vapenexport	95
Interpellation av herr Carlström (fp) ang. förbättring av transportförsörjningen i Småland och Blekinge	108
Meddelande ang. enkel fråga av herr Blomkvist (s) om vidgade statliga åtgärder för att mildra sysselsättningssvårigheterna i Skaraborgs län	110

Tisdagen den 30 mars

Kl. 13.00

§ 1 Justerades protokollet för den 19 innevarande månad.

§ 2 Herr talmannen meddelade att herr *Pettersson* i Visby enligt till kammaren inkommet läkarintyg vore sjukskriven under tiden den 10 mars – den 30 april.

Herr *Pettersson* i Visby beviljades erforderlig ledighet från riksdagsgöromålen.

§ 3 Om meddelande till riksdagen enligt § 56 riksdagsordningen angående den aktuella situationen i Statsföretag AB, m. m.

Herr industriministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr Heléns (fp) i kammarens protokoll för den 9 mars intagna fråga, nr 118, till herr statsministern, och anförde:

Herr talman! Herr Helén har frågat statsministern om regeringen är villig att snabbt lämna ett meddelande till riksdagen enligt 56 § riksdagsordningen dels angående de förhållanden som lett till den aktuella situationen i Statsföretag AB och dess dotterföretag samt de åtgärder regeringen vidtagit i dessa sammanhang, dels om de principiella synpunkter regeringen mot denna bakgrund vill anföra på den statliga företagsamheten. Det har överlämnats åt mig att besvara frågan.

Riksdagen kommer varje år att få en redogörelse för de statliga företagens verksamhet i den ordning som förutsattes vid bildandet av Statsföretag AB (prop. 1969:121, SU 1969:168). Även andra tillfällen erbjuds att i riksdagen diskutera frågor om näringspolitiken och de statliga företagen. Jag avser sålunda att omedelbart härefter besvara en interpellation i ämnet.

Det är angeläget med en öppen debatt om näringspolitiken. Detta gäller inte minst den statliga företagsamheten. Mot bakgrunden av vad jag nyss har sagt anser jag det inte påkallat med ett särskilt meddelande och en särskild debatt i riksdagen enligt bestämmelserna i 56 § riksdagsordningen.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Det är två meningar i industriministerns svar som man möjligen kan säga något vänligt om och kanske till nöds tacka för. Det är meningarna: "Det är angeläget med en öppen debatt om näringspolitiken. Detta gäller inte minst den statliga företagsamheten."

Mot den bakgrunden är det ju ganska ömkligt att regeringen vägrar att ge riksdagen den fylliga information som jag har begärt som underlag för dagens diskussion. Jag har med denna enkla fråga velat peka ut en väg för

Tisdagen den
30 mars 1971

Om meddelande till riksdagen enligt § 56 riksdagsordningen angående den aktuella situationen i Statsföretag AB, m. m.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Om meddelande
till riksdagen enligt
§ 56 riksdagsord-
ningen angående
den aktuella situa-
tionen i Statsföre-
tag AB, m. m.*

regeringen att under en period då allmänhetens intresse är starkt för de statliga företagens förmåga att leva upp till av regeringen uppställda mål verkligen ge riksdagen just en fyllig information, både i fråga om den märkliga situationen i Statsföretag AB och i fråga om den statliga företagsamheten i princip.

Det fanns skäl att förmoda att det ansvariga statsrådets svar på herr Burenstam Linders redan då väckta interpellation skulle bli otillfredsställande. Även om regeringens olika ledamöter läser igenom varandras interpellationssvar så väljer ju det ansvariga statsrådet just den uppläggning han önskar.

Vad jag ville ha fram var ett principiellt och utförligt dokument som regeringen gemensamt har utformat och står för. Det är ett meddelande enligt § 56 av den typ som vi har i morgondagens debatt om utrikespolitiken och som används i mera principiella sammanhang.

Nu har farhågorna slagit in. Det svar som herr Wickman om några minuter kommer att läsa upp här i talarstolen i de delar det skall lämna besked är helt otillfredsställande. Och i den mån det är avslöjande tycks det vara oavsiktligt.

Kammaren får alltså i dag en upprepning av regeringens metod – som den redan använt flera gånger – att undvika och försvåra kammarens debatter. Först lämnar statsrådet ett intetsägande svar. Sedan kommer så att säga i bästa fall i nästa omgång en fylligare redovisning när debatten har nått det stadium då oppositionens företrädare bara har sex eller tre minuter kvar. Om den debatten i dag blir upplysande så kommer det inte att bero på någon öppenhet från regeringens sida i det skriftliga dokumentet. Regeringen väljer att försvåra, fördröja och ibland omöjliggöra debatten. Men här i riksdagen har socialdemokratin åtminstone inte den möjligheten som man nu använder på sina möten när de här frågorna diskuteras – att stänga ute pressen och allmänheten.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Jag får tillstå att vi blev något förbryllade över herr Heléns enkla fråga när den väcktes här för några veckor sedan. Att svaret på den kommer först i dag vet herr Helén orsaken till. Det beror på att herr Helén var bortrest till Bryssel vid den tidigare tidpunkt, som vi annars hade föreslagit honom.

Vi har fastställt en ordning för riksdagens insyn i och diskussion om de statliga företagen. Låt mig upprepa hur den är beskaffad.

På grundval av Statsföretags koncernbokslut och redovisning för dotterbolagen, som alltså ännu inte föreligger, kommer riksdagen att efter utskottsbehandling kunna ha en mycket öppen och ingående diskussion. Vid tidpunkter emellan koncernbokslutens framläggande och deras anmälan för riksdagen har vi till vårt förfogande i riksdagsordningen institutet med både enkla frågor och interpellationer. I det läge som råder hade herr Burenstam Linder väckt en interpellation. I det läget hoppar herr Helén plötsligt genom en enkel fråga på den Burenstam Linderska skutan: för att med hjälp av § 56 segla in i debatten.

När herr Helén valde § 56 blev vi också av ett annat skäl förvånade och förbryllade. Vad § 56 i riksdagsordningen ger möjlighet till – och det

var därför jag var angelägen om att i mitt svar understryka vårt intresse av att i riksdagen och på andra håll ha en öppen debatt är att debatten skall kunna ske inom lyckta dörrar. Det är ytterligare en anledning för mig att tillbakavisa herr Heléns krav på en debatt enligt § 56 i riksdagsordningen.

Jag ser av talarlistan att herr Helén kommer att delta i den interpellationsdebatt som strax skall föras, och även om herr Heléns omdöme om den redan är träffat och fastställt, vore det kanske ändå en fördel att spara slutomdömet tills denna debatt är avslutad.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Man måste endera ha en mycket spekulativ journalistisk begåvning eller också ha varit med om att sätta hemligstämpel på väldigt många dokument, om man kan inbilla sig att en begäran om en redovisning i riksdagen enligt § 56 skulle syfta till att vi här skulle ha ett slutet sammanträde. Det är något som tillämpades under kriget, och jag trodde verkligen inte att herr Wickmans fantasi gick till den tid då mörkläggning var det naturliga i riksdagsarbetet.

Vi kommer att föra en debatt här i dag från begränsade förutsättningar. Jag har icke recenserat hela debatten – jag har recenserat regeringens sätt att lägga upp förutsättningarna att föra denna debatt genom att lämna ett så intetsägande svar som det vi strax kommer att få höra.

Skälet till att jag begärde att här få denna fylliga redovisning redan nu var ju att man genom uppläggningsen av behandlingen av folkpartiets utförliga motion i dessa frågor har förhindrat att en sådan debatt kommer till stånd vid en tidpunkt då allmänhetens intresse är starkast och mest motiverat. Det är skäl nog för att tvinga fram en debatt, som verkligen kan ge någonting. Nu får vi nöja oss med att avkräva statsrådet muntliga besked. Det hade varit riktigare om statsrådet hade valt den väg som § 56 medger och som skulle ha lämnat ett fylligare underlag för hela riksdagsdebatten.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 4 Ang. erfarenheterna av försöken att vidga den statliga företagsamheten

Herr industriministern WICKMAN erhöll ordet för att besvara herr *Burenstam Linders* (m) den 12 februari framställda interpellation, nr 50, och anförde:

Herr talman! Herr Burenstam Linder har frågat mig vilka slutsatser jag drar av de erfarenheter som vunnits av de senaste årens försök att vidga den statliga företagsamheten. Jag vill svara följande.

Den statliga företagsamheten har vidgats betydligt, sett i ett längre perspektiv. Skälen härför har varit flera. I första hand har det varit sysselsättningskäl som varit motiv för staten att träda in som företagare. Jag vill särskilt framhålla vad NJA och ASSI betyder för sysselsättningen i Norrbotten.

Ett annat skäl för statligt företagande har varit att medverka till

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

Ang. erfarenheterna av försöken att vidga den statliga företagsamheten

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

försörjningen på vissa varuområden vid avspärrning av våra importmöjligheter. Av detta skäl tillkom flera företag under eller strax efter det senaste kriget, såsom Skifferoljebolaget, Torvföredlingsbolaget, Ceaverken och Oljetransit.

Ett antal av de statliga företagen har tillkommit av mera speciella skäl. Vin- och spritbolaget, Systembolaget och de statliga restaurangbolagen tillkom av alkoholpolitiska skäl, Penninglotteriet och Tipstjänst av kontrollskäl. Dessutom finns fiskala skäl till bildandet av statliga företag såsom fallet var med t. ex. Tobaksbolaget. För att tillgodose statens servicebehov på olika områden har bildats företag såsom Svenska reproduktions AB. Vidare finns en grupp företag som kommit i statens ägo av varierande skäl. Här kan främst nämnas LKAB där staten blev delägare och sedermera majoritetsägare med hänsyn till intresset av att stora naturtillgångar ligger i samhällets ägo. Vidare kan nämnas Kalmar verkstad som kom i statens ägo i samband med förvärv på 1930-talet av vissa småländska järnvägsbolag.

Vad gäller skälen för olika statliga industrietableringar under senare tid vill jag framhålla följande. Förvärvet av SMT – verkstadsföretaget i Västerås – motiverades av sysselsättningsskäl i samband med att Centrala flygverkstaden i Västerås nedlades. Också Svetab har av främst sysselsättningsskäl inköpt eller etablerat en rad företag. Här kan nämnas J. O. Dahlbergs snickerifabrik i Kramfors, ETRI fönsterfabrik i Burträsk, mattfabriken i Nyland, Nordtool i Piteå samt sportartikelfabriken i Boden. Inom kort kommer riksdagen att föreläggas förslag om lån och kapitalstöd för av Statsföretag och Coronaverken planerade företagsetableringar i Nykroppa och Vilhelmina. Som bekant råder sysselsättnings-svårigheter på båda dessa orter vilket sålunda också i dessa fall motiverat statens engagemang. Av sysselsättningsskäl bildades också Stigtex, som övertog kardgarnsspinneriet i Stigen från Saxylle-Kilsund AB. Bildandet av Stigtex motiverades dessutom av beredskapsskäl. Andra skäl, t. ex. arbetarskyddsskäl, har legat bakom engagemanget i Devac AB, som utvecklar och tillverkar system för stoftavskiljning. Bland de på senare tid etablerade statliga serviceföretagen kan nämnas Allmänna bevaknings AB, BS-konsult, Statskonsult, Allmänna förlaget och Utbildningsförlaget. På utvecklingsområdet krävs stora satsningar och risktaganden som har motiverat ett statligt engagemang. Bland statliga företag och företag som tillkommit genom statlig medverkan, vilka renodlat bedriver produktutveckling eller har betydande utvecklingsinslag i sin produktion, kan nämnas Utvecklingsbolaget, ASEA-Atom, Uddcomb och ELLEMTEL.

Jag anser det angeläget att slutligen påpeka ett motiv för statligt företagande som man tyvärr alltför lätt glömmer bort i den allmänna debatten – nämligen kravet på staten att på olika sätt engagera sig vid privata företagsmisslyckanden. Staten har vid flera tillfällen fått engagera sig i privata företag i svårigheter för att förhindra värdeförstöring, trygga sysselsättningen på ur sysselsättningssynpunkt känsliga orter etc. ASSI kan sägas ha tillkommit av sådana skäl. Ett annat liknande exempel är statens engagemang i Uddevallavarvet. Ett aktuellt exempel är Götaverken där en förutsättning för en effektiv rekonstruktion är ett statligt engagemang i rekonstruktionsförhandlingen.

Den gjorda uppräknigen, som inte på något sätt är fullständig, ger en bild av på vilket sätt och av vilka skäl den statliga företagssektorn efter hand vidgats. Utvidgningen av den statliga företagssektorn har naturligtvis också skett genom expansion av de enskilda, statliga företagen.

Den statliga företagsamheten har vidgat sin verksamhet i takt med uppbyggande av näringspolitikens övriga instrument och skall sålunda ses i sammanhang med utbyggnaden av arbetsmarknads- och regionalpolitiken, användningen av investeringsfonderna för regionalpolitiska ändamål, den kommunala skatteutjämningen och åtgärderna inom den offentliga sektorn för att dämpa storstadstillväxten.

En bedömning av erfarenheterna av den statliga företagsamheten bör göras i detta helhetsperspektiv. Denna företagsamhet är nämligen ett av många medel som samhället har till sitt förfogande för att motsvara medborgarnas krav på full sysselsättning, trygghet och ekonomisk utveckling.

I likhet med landets företagsamhet i sin helhet uppvisar de statliga företagen en ur lönsamhetssynpunkt splittrad bild. Sålunda finns inom den statliga företagsgruppen företag med god lönsamhet samtidigt som det finns företag med otillfredsställande resultat. Såsom framgått av den redogörelse jag lämnat har dock de statliga företagen tillkommit av motiv som primärt inte har varit vinstinriktade. I knappast något fall har vinstmotivet kunnat vara det intressanta eller avgörande vid ett statligt företagsengagemang. Det är då viktigt att konstatera att den för den statliga företagsamheten splittrade lönsamhetsbilden är en situation, som den delar med den privata företagsamheten, trots att vinstmålet där betydligt mera entydigt bestämmer verksamheten.

För att effektivisera de statliga företagen inordnades ett stort antal bolag under ett särskilt förvaltningsbolag — Statsföretag AB. Detta företag, som har till uppgift att planera och samordna en stor del av de statsägda bolagens verksamhet, har nu fungerat i drygt ett år. Av naturliga skäl har Statsföretag, med hänsyn till den korta tid som företaget fungerat, ännu inte kommit fram till den för dess uppgifter och speciella förutsättningar mest ändamålsenliga organisatoriska och administrativa utformningen. Statsföretag är en stor koncern med en disparat företagsammansättning. I enlighet med erfarenheterna från stora koncerner på den privata sektorn får man anse det som naturligt att det kommer att ta tid att effektivt samordna och utveckla de olika företagen i koncernen.

De slutsatser jag vill dra beträffande erfarenheterna av den statliga företagsamheten är att denna redan nu i stora delar av vårt land har blivit ett nödvändigt element för att upprätthålla sysselsättningen. Den är också nödvändig för att fullfölja ett riskfyllt utvecklingsarbete för att på lång sikt bevara slagkraften i vår ekonomi. En fortsatt utveckling av statlig företagsamhet efter i huvudsak de riktlinjer som hittills prövats kommer därför att ingå som en viktig del av näringspolitiken.

Herr BURENSTAM LINDER (m):

Herr talman! Inom den socialdemokratiska näringspolitiken har man gjort stora utfästelser. Denna politik skulle avrunda den ekonomiska

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

utvecklingens alla kantigheter och dessutom vara pådrivande på denna utveckling. Näringspolitiken med de statliga företagen i spetsen var vad som skulle ge det socialdemokratiska partiet en modern prägel samtidigt som man förverkligade en av socialismens uridéer – att allt blir bra om staten äger produktionsmedlen.

Men herr Wickman skulle inte ha glömt sin Goethe. Grå är all teori. Och gråast är socialistisk teori. Det visar all erfarenhet från andra länder. Också den verklighet som nu i vårt land framkommit efter några års aktivering av statsföretagsamheten liknar mera farhågorna än drömmarna. Verkligheten har än en gång visat sig vara den nya socialdemokratins största fiende. De glada fanfareerna har utbyts mot surmulna påpekanden om att även de privata företagen har sina brister.

Visst finns det svaga privata företag. Det är ingen hemlighet att privata företag ibland går i konkurs. Inte mindre än 3 700 konkurser inträffade förra året, en ökning om ungefär 30 procent, till inte så liten del beroende på den underliga ekonomiska politik som numera förs i detta land. De privata företagen uppvisar ibland också andra nackdelar. Ingen har velat göra gällande att enskild företagsamhet är felfri.

Men just i att ingen sagt något annat ligger en av poängerna i den jämförelse man nu gör. Socialdemokratisk näringspolitik utgick från en felfrihetslära om sig själv. Ni får därför finna Er i att de yviga pretentionerna jämförs med verkligheten.

I våra jämförelser skall vi inte heller glömma att de statliga företagen i *genomsnitt* visar ett sämre resultat än de privata företagen. Det alldeles övervägande antalet privata företag går bra. Men det alldeles övervägande antalet statliga företag går dåligt.

När företag, vare sig de är statliga eller privata, kantrar drabbas de anställda direkt på ett mycket beklagligt sätt. Men när de statliga företagen misslyckas drabbas de anställda också i sin egenskap av skattebetalare. I vår jämförelse måste vi beakta detta. I de privata företagen är det i stället först och främst ägarnas egna pengar som tunnas ut om det skulle gå illa.

Vi måste av dessa anledningar rikta skarp kritik mot den räcka av statliga företagsfiaskon som kunnat inregistreras på senare tid. Men det finns ytterligare en anledning – den kanske viktigaste av alla – att bli betänksam inför den verklighet som framträder. Ni, herr Wickman, har genom Era misslyckanden på ett olyckligt sätt komprometterat statsmakten. Detta är inte ägnat att inge den respekt för statsmakten som behövs för att lotsa landet genom svårigheter. Vi behöver bara se vilka spänningar som för närvarande finns på det ekonomisk-politiska området för att förstå hur betydelsefullt det är att statsmakterna inte utsätts för löje.

De anklagelser som jag riktar mot Er, herr Wickman, är allvarliga, och det finns fog för dem. Tillräckligt mycket material har redovisats i press, radio och TV samt i den politiska debatten för att motivera dem. Jag vill nu tacka Er helt formellt för Ert svar på min fråga om vilka principiella slutsatser Ni har dragit av några års verksamhet med statlig företagsamhet. Men svaret brister däri att det ger föga grund för någon ändring i de hårda omdömena. Ni gör en menlös och meningslös uppräknings av

vilka företag Ni äger utan tillstymmelse till erkännanden eller analys av misslyckanden.

Man säger ibland att det är lätt att vara efterklok. Men att döma av Ert interpellationssvar har Ni, herr statsråd, svårigheter även på den punkten.

Menar Ni att det för närvarande inte finns något som fordrar djupare eftertanke? Drar Ni inga slutsatser om projektet Tjorven? Drar Ni inte några slutsatser om den statliga företagsamhetens manövrer i ett företag som Ka-Fa Kyl? Drar Ni inga slutsatser om utvecklingen och förvecklingarna i Stekenjokk?

Det är i så fall synd, tycker jag, ty droge Ni några slutsatser från dessa och de många andra tilltrasslade affärer som Ni varit invecklad i skulle Ni löpa mindre risker i framtiden. Landet skulle också löpa mindre risker. Av den senare anledningen måste jag för min del försöka dra några slutsatser.

Ni drar, som jag sade, inga slutsatser av misslyckandena i Kalmar verkstad. Men det måste man göra. Kalmar verkstad har som bekant på kort tid lyckats göra stora förluster genom att splittra sin verksamhet på ett antal mycket svåra projekt som parkeringshissar, lastbilar, distributionsbilar och elbilar. Är det detta Ni åsyftar i Ert svar till mig när Ni talar om att man måste fullfölja ett utvecklingsarbete inom den statliga företagsamheten för att bevara slagkraften i vår ekonomi? Projektet med parkeringshissar lär Kalmar verkstad ha undersökt och förkastat 1965. Men för att det skulle finnas något att redovisa i den socialdemokratiska valrörelsen 1968 i Oskarshamn blev man tvungen att på nytt plocka fram detta projekt.

Förlusterna i Kalmar verkstad för 1970 har angivits till 16–17 miljoner kronor, men det är sannolikt att åtminstone den närmaste framtiden blir ytterligt svår. För industriministern, som inte kan känna till alla de statliga företagens enskildheter, kommer kanske dessa rapporter överraskande. De är överraskande åtminstone för dem som använder industridepartementets publikation Statliga företag som informationskälla. I den senaste upplagan av denna skrift får man intrycket att allt är mycket väl beställt och att många står i kö för att köpa Tjorven.

Men den enda som verkligen stod i kö för att köpa denna bil var postverket. Enligt vissa statsråd skall staten helst vara sin egen kund, och man undrar om herr Wickman drar några slutsatser om hur det nu blev när posten i detta fall inträdde som statens kund.

Posten har i efterhand förorsakats stora kostnader på grund av att Tjorven inte hållit måttet.

För att få Tjorven funktionsduglig har man tvingats införa olika förbättringar som t. ex. två-krets bromssystem, kupévärmare och en del andra sådana saker. Postverket har fått betala hela detta kalas, som kan beräknas ha kostat ungefär fyra miljoner kronor.

Tjorven har inte heller visat sig tillräckligt bra i fråga om service. Serviceverkstäderna är dessutom få till antalet och illa utrustade med reservdelar, och när nu många Tjorvar ofta befinner sig ur drift blir det svårigheter. Man tvingas ha ett stort antal reservbilar, och detta kostar, som var och en kan förstå, en hel del pengar. För närvarande har man en bil av sex som reserv för sådana som då och då står på verkstad. Denna

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

merkostnad för postverket kan beräknas uppgå till låt oss säga 5 miljoner kronor.

Det avgörande för att postverket en gång valde Tjorven i stället för en annan bil, som man jämförde med, var en del tidsstudier som tycktes visa, att Tjorven var den överlägsna bilen. Postverket självt uppskattade vid sin bedömning av de här två bilarna denna fördel hos Tjorven till ungefär 4 miljoner kronor. Jag skulle dock tro, att även postverket i efterhand har kommit till en annan slutsats även i det här avseendet. Kritik har riktats mot Tjorven, t. ex. av postverkets konsultationsläkare i västra distriktet i ett utlåtande den 2 februari 1971, som väl tål att citeras:

”Då det från en del personal som använder Tjorven under sin tjänstgöring framkommit klagomål har jag närmare sett på bilen med hänsyn till detta. Kunde då konstatera, att det saknades fjädring i förarstolen, som f. ö. inte var sittriktig. Det är ur fysiologisk synpunkt betänkligt, i synnerhet om Tjorven används under längre körsträckor. Dessutom förefaller körställningen bli ytterligare obekvämt genom att pedalerna finns anbragta mycket högt. Ytterligare allvarliga brister var att sidodörren på vissa bilar går trögt, varför det behövs en avsevärd kraft för att öppna och stänga dörren. Eftersom detta moment utföres mycket ofta under en tur, blir det en alltför stor påfrestning för höger arm och axel. Förarna har också bekymmer med att bilen är dragig och kall eftersom man måste öppna dörren så ofta och då släppa in all kallluft utifrån. Det skulle ha varit en fördel om man hade haft möjlighet att genom fönstret lägga posten i brevlådorna, vilket nu är omöjligt, eftersom fönstret öppnas endast delvis och öppningen är felaktigt placerad, vilket i stort sett omöjliggör att sticka ut armen och lägga ner post i en brevlåda. Enligt personalens uppgifter försvårar den tvådelade bakdörren in- och urlastning, — — —. Bilens konstruktionsfel är också sådan, att det inne i bilen uppstår en mycket hög ljudnivå vid körning, så hög att hörselskydd behöver användas, vilket självklart inte är tillfredsställande.

De omnämnda bristerna borde i görligaste mån justeras så fort som möjligt. I varje fall bör man ha i åtanke att vid nybeställning försöka få fram bättre detaljer. Tjorven kan f. n. inte anses lämplig för körning på längre turer.”

Jag tar för givet att det här utlåtandet som många andra lider av en del brister, men jag skulle ändå gissa att det innehåller någonting som är principiellt riktigt.

Och slutligen när det gäller den här bilen och Kalmar verkstad: Verkligt allvarligt, herr industriminister, blir det ju för postverket, om det inte visar sig möjligt för Kalmar verkstad att hålla i gång ett servicenät, för då blir mer eller mindre hela vagnsparken av Tjorven värdelös.

Herr talman! Jag kan inte komma till någon annan slutsats än att posten genom att välja Tjorven i stället för en konkurrerande bil förorsakat sig kanske upp mot 10 miljoner kronor i extra kostnader och löper risken av en verklig smäll, om rimlig service på Tjorven inte kan ordnas i fortsättningen. Jag undrar, herr statsråd, om inte Ni drar några slutsatser om vad de stora utfästelser som Ni har gjort inom ramen för Er näringspolitik kommer att kosta skattebetalarna.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

För att se vilka slutsatser man måste dra av en annan sida av statlig företagsamhet skulle jag vilja granska affärerna med bolaget Ka-Fa Kyl.

Det är ett privat företag som ligger i Vislanda, och det har sysslat med kyl- och frysenheter. Från 1966 drevs företaget med stora förluster, och likviditeten var hårt pressad.

Förenade fabriksverken – alltså ett statligt företag – var en av leverantörerna och beviljade från början av 1969 krediter på olika sätt. Under perioden januari 1969 fram till juni 1970 beviljade Fabriksverken krediter på ungefär 2,5 miljoner kronor utan någon egentlig säkerhet.

Vid ett styrelsesammanträde i bolaget i mars 1970 diskuterade man om företaget skulle gå i likvidation, men man vidtog i stället vissa andra åtgärder efter samråd med och på begäran av företrädare för Fabriksverken.

Fabriksverken krävde plats för två egna representanter i styrelsen för Ka-Fa Kyl, vilket man också fick vid en extra bolagsstämma. Styrelsen kom då att bestå av verkställande direktören, som tillika var ägare, plus de två representanterna för Fabriksverken.

Företagets verkställande ledning fortsatte verksamheten och uppgav utåt, att Fabriksverken hade skjutit till pengar och att planer fanns att överlåta aktiemajoriteten till detta statliga företag. I god tro fortsatte olika företag sina leveranser till det här bolaget. Men den 6 juni beslöt slutligen styrelsen att inställa betalningarna – sedan den nya styrelsen alltså varit i farten några månader. Vid det laget var Fabriksverkens fordran ungefär 2,3 miljoner kronor.

Konkursförvaltaren skriver i sin berättelse, som varit källan för vad jag angivit hittills, att Ka-Fa Kyls övriga leverantörer ”anser sig vilseförda genom vad som förekommit i fråga om FFV:s engagemang”.

Jag har ett annat citat: ”De omnämnda fallen – – är konkreta exempel på hurusom konkursbolagets ledning låtit fortsätta rörelsen under förbrukande av avsevärda medel utan motsvarande nytta för rörelsen, vilket ger anledning till antagande att konkursgäldenären gjort sig skyldig till värdeslöshet mot borgenärer” enligt brottsbalken.

Ytterligare ett citat: ”Slutligen är att antaga att gäldenären gjort sig skyldig till sådan påföljd som omförmåles i Uppbördsförordningen” – – – ”för det att han uraktlåtitt att inom föreskriven tid till uppbördsmyndighet inbetala av gäldenären innehållna källskattemedel med” ett par hundra tusen kronor.

Herr talman! Dessa förhållanden som Fabriksverken varit invecklade i är anmärkningsvärda i så hög grad att de för närvarande undersöks av åklagarmyndigheterna. Formerna för Fabriksverkens försäljningar till Ka-Fa Kyl är också förvånande. Fabriksverken levererade kylutrustning inte direkt utan via ett företag som hette Termofrost. De upplysningar som jag nu citerar kommer från en tidningsartikel. De har inte dementerats, och de försök som jag gjort att få dem belagda antyder att de är helt riktiga. Termofrost ägdes och sköttes av en anställd på Fabriksverken. Vederbörande hade provision på allt som han sålde, men han stod inte någon kreditrisk. Den vilade helt på Fabriksverken. Termofrost hade alltså inget annat intresse än att leveranserna blev de största möjliga och inget intresse av att Fabriksverken fick betalt för vad

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företags-
samheten*

som såldes. Det är ett mycket underligt arrangemang som borde bli föremål för granskning.

Men, herr talman, min egentliga anledning att föra det här bolaget på tal är en annan. Under valrörelsen hade herr Wickman och jag en debatt i Njurunda utanför Sundsvall. Jag frågade då herr Wickman om han hade några kommentarer till Fabriksverkens affärer med Ka-Fa Kyl. Statsrådet gav det svaret på min fråga att "en industriminister kan inte känna till alla statsägda företag". Det kan ligga något i det svaret även om herr Wickman har en benägenhet att använda det alltför ofta. Men, herr talman, i det här speciella fallet var det ett helt orimligt svar på min fråga i Njurunda. Vår debatt var den 16 september. Den 22 augusti, alltså knappt en månad dessförinnan, var herr Wickman på besök i Vislanda, där Ka-Fa Kyl ligger. Han höll föredrag där, och vad mera är, han befann sig i någon eller några timmars samtal med företrädare för kommunen om Ka-Fa Kyl. Det svar som Ni gav mig i Njurunda och som finns belagt i både Svenska Dagbladets och Sundsvallstidningens referat från vår debatt är mycket förvånande, herr Wickman. Jag undrar om Ni drar någon slutsats av hur Ni, som så ofta talar om insyn, kan förledas till att uppträda så.

För att studera en annan sida av statlig företagsamhet vill jag vända mig mot norr, mot Stekenjokk. Med utgångspunkt i Ert interpellations-svar undrar jag om Ni inte drar några slutsatser av vad som hänt där.

Regeringen har som bekant fått uppbära mycken kritik för att herr Palme funnit lämpligt att under valrörelsen sprida föreställningar om att allt nu var klart för den gruvdrift som man så länge talat om – och som man fortfarande talar om. Industridepartementet har bemött kritiken med att förklara att de ekonomiska villkoren för gruvdriften i Stekenjokk beklagligtvis förändrats. Nuvärdet av förlusterna har i beräkningarna stigit från 6 miljoner kronor till 46 miljoner kronor. Den senare beräkningen – 46 miljoner kronor – är gjord i oktober 1970. De orsaker som då angavs som förklaring till att man kommit till så olika slutsatser var främst två. Dels hade en ny malMBERÄKNING gjorts 1970 och den visade att brytningsförhållandena var svårare än man tidigare hade tänkt sig, dels hade särskilt lönekostnaderna stigit oväntat kraftigt sedan den tidigare kalkylen gjordes 1969.

Men detta är såvitt jag förstår alls icke hela historien. Det finns ytterligare en kalkyl rörande Stekenjokkprojektet. Den kalkylen är daterad den 14 maj 1970 och visar att nuvärdet av förlusten skulle bli inte 46 miljoner kronor utan 17 miljoner kronor. Denna beräkning har fått en alltför undanskuffad plats i debatten. Den har dock berörts av herr Olhede, bl. a. i ett anförande i Vilhelmina i december 1970. Herr Olhede säger, efter att ha nämnt majkalkylen, följande – jag citerar ur hans eget föredrag: "Statsföretag och LKAB är emellertid helt iinställda på att fortsätta med projektet trots de försämrade kalkylerna. Bolagen är överens om att själva bära eventuella förluster utöver de medel som riksdagen beviljat. Den 25 juni registreras därför 'Stekenjokk AB' i patentverket."

Men nu måste man ställa frågan, herr Wickman – en fråga som Ni aldrig har blivit avkrävd något svar på: Vad är det som hänt på de fem

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

månaderna från maj 1970 till oktober 1970 som gör att den beräknade förlusten stigit så våldsamt? Vad är det som hänt mer än att det var ett val den 20 september? I alla de uttalanden som finns från regeringen svarar man aldrig på den frågan, utan man förklarar bara varför kalkylen från 1969 i så hög grad skiljer sig från kalkylen i oktober 1970. Man säger, som jag redan har påpekat, att lönerna stigit så kraftigt och att en ny malmberäkning pekar nedåt. Men båda dessa ändrade villkor var väl kända när majkalkylen gjordes, herr industriminister.

I sitt anförande i Vilhelmina säger herr Olhede följande: "Under 1969 och 1970 har lönerna för gruvarbetare i Laisvall emellertid stigit kraftigt från 11,67 till 15,67, vilket innebär en stegring på över 30 procent. Den nya kalkylen tar hänsyn till detta." Det är alltså kalkylen i oktober 1970 som tar hänsyn till det. Nu har jag undersökt hur gruvarbetarlönerna utvecklats och funnit att den stegring som herr Olhede talar om väsentligen inträffat före maj 1970 och under alla omständigheter borde ha varit känd av gruvföretaget LKAB som gjorde majkalkylen. Hänsyn till detta måste därför rimligen ha tagits när man gjorde beräkningarna i maj.

Jag har också undersökt, herr talman, när LKAB gjorde den nya malmberäkning som herr Olhede och herr Wickman och andra talar om. I en rapport från LKAB konstateras det att malmberäkningen redovisats den 20 januari 1970. Alltså var även den väl känd när man gjorde sina beräkningar i maj 1970.

Herr talman! Industridepartementet har förklarat att Stekenjockgruvan skulle köras i gång trots att majkalkylen visade att nuvärdet av förlusten kunde beräknas till 17 miljoner kronor. I oktober lägger man fram en ny kalkyl som visar att förlusten skulle bli 46 miljoner kronor. Men mellan maj och oktober har det inte inträffat någonting av det som anges som förklaring till att nuvärdet på de beräknade förlusterna springer upp ända till 46 miljoner kronor. Hur det ligger till på den punkten måste förklaras av herr Wickman — och jag är angelägen om att över huvud taget höra Era slutsatser om Stekenjockprojektet.

Vi kommer, herr talman, nu till ytterligare en sida av den statliga företagsamheten, där det dock är svårt att dra några slutsatser därför att sakläget är så oklart. Men jag antar att herr Wickman har möjlighet att hjälpa till här, så att vi får det bättre klart för oss. Vad jag syftar på är de koncernbidrag som Statsföretag AB har bett sina dotterbolag om.

I början av innevarande år skrev Statsföretag till sina dotterbolag och anhöll om att dessa bolag skulle ge Statsföretag koncernbidrag och på det viset inte redovisa några egna vinster. Ätminstone Tobaksbolaget har givit Statsföretag ett koncernbidrag om 42 miljoner kronor. Det innebär alltså att Tobaksbolaget redovisar en vinst som är 42 miljoner kronor mindre än vad man annars skulle ha gjort. Nu kan man undra: Varför har Statsföretag tillgripit denna metod? Vill man kanske ge den ytlige betraktaren intryck av att Statsföretag är mera vinstgivande än man skulle tro? I stället för att få utdelningar om låt mig säga 100 miljoner kronor i beskattade vinstmedel från dotterbolagen skulle man på detta sätt kunna stoltsera i tidningsrubriker med att man hade 200 miljoner kronor i egna vinster, som man sedan får betala hälften av i skatt. Det är möjligt att man är hemfallen åt så enkla trick-konster, men vi får väl ändå hoppas att det inte förhåller sig på det viset.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Den andra möjligheten är att Statsföretag vill ha koncernbidrag för att föra dem vidare till förlustgivande dotterbolag och på det viset täcka förluster. Om det är det man har i sinnet, skulle det innebära att man var ute efter att dra skattemässiga fördelar av koncernbidragen.

Men då inställer sig några frågor, och jag antar att Ni lätt kan besvara dem. Först och främst förlorar staten i skatter, om man gör dessa koncernbidrag med den senare tanken i huvudet. Det kan man dock till nöds acceptera. Men också för vissa kommuner, t. ex för Stockholm, kan dessa transaktioner innebära att tillkomsten av Statsföretag AB medför minskade skatteinkomster. Vinster från Tobaksbolaget, som man tidigare har haft goda skatteinkomster från, försvinner nu i förlusttäckning åt ett antal andra bolag, som kan vara registrerade i Stockholm och som kanske visar förlust, som man alltså skulle kunna kvitta mot koncernbidragen. Stockholm kanske därigenom förlorar upp emot 10 miljoner kronor i skatteinkomster bara på denna manöver från Statsföretag AB.

Men ännu mera anmärkningsvärt är att det är högst osäkert om Statsföretag över huvud taget lagligen får mottaga koncernbidrag. Enligt lagen får förvaltningsbolag inte ta emot koncernbidrag. Enligt vad riksdagens upplysningstjänst meddelat mig har Statsföretag inte heller begärt någon dispens härför hos riksskatteverket. Och om det skulle vara så att Statsföretag inte får ta emot koncernbidrag, så har man försatt t. ex. Tobaksbolaget i en del svårigheter, eftersom det bolaget inte reserverat pengar för att betala skatt på den vinst som man kanske blir tvungen att redovisa.

Det finns vissa frågetecken vid dessa transaktioner. Herr Hagnell, som är revisor i Tobaksbolaget, har också skrivit ett brev till sin uppdragsgivare, riksgäldskontoret, och åtminstone mellan raderna i det brevet framfört skarp kritik mot vad som sker. Detta brev är mycket förståeligt. Lika förståeligt är att LKAB enligt uppgift har vägrat att gå med på Statsföretags förslag om att lämna koncernbidrag. Det kan också nämnas att det i propositionen om Statsföretag AB aldrig talades om koncernbidrag till moderbolaget. Vad är fakta, herr Wickman, och vilka slutsatser kan man dra?

Herr talman! Som alla vet finns det en mängd andra mer eller mindre välkända förhållanden som rör herr Wickmans fögderi och som pockar på slutsatser. Vilka slutsatser skall man t. ex. dra av att Ni i debatten i Njurunda vid Sundsvall sade, fortfarande enligt referat, att Allmänna förlagets monopol skall avskaffas, men några månader senare uttryckte Ni Er i en debatt i riksdagen i helt andra termer?

Vidare har det miljövärdande bolaget SAKAB, som Ni i anföranden ofta har framfört låt mig säga skrytsamma påpekanden om så dåliga affärer för närvarande att det egentligen borde träda i likvidation, och dessutom har det ett föreläggande för egen miljöfarlig verksamhet.

Eller låt mig ta ett annat företag, Statens reproduktionsanstalt. Det företaget har de mest groteska subventioner på sin kartförsäljning från kartverket men vägrar helt frankt en av statens egna offentliga utredningar att svara på frågor. Anstalten har, skriver man, inte personal så det räcker för att besvara frågorna, och dessutom är frågorna "av mindre intresse" eftersom "tidigare inga berättigade anmärkningar riktats". Det

är två helt oriktiga påståenden, och dessutom gjorda i ganska arroganta former.

Vi vet ju också alla – det har det talats om många gånger – att Förenade fabriksverken gjort bokföringstransaktioner som går utanför aktiebolagslagens ram, och vi har vidare det bekanta exemplet med Rationell planering, som kommer och som går.

Ja, vilka slutsatser kan man egentligen dra? Namn som Nyckelhus och Crown Air, företeelser som mattfabriker, skidfabriker, skjortfabriker och plastfabriker som flyttat runt landet och som ger arbetslöshet på ett ställe för att lösa arbetslöshetsfrågor på ett annat.

Statsrådet drar inga slutsatser och gör inga erfarenheter. Men svenska folket måste ändå dra slutsatser, för det är det som får betala de slutsatser som herr Wickman borde ha dragit.

Den slutsats jag drar här är att statlig företagsamhet förvisso behövs på vissa håll för att lösa särskilda uppgifter men inte är lämplig som princip.

Den viktigaste anledningen till att statlig företagsamhet som princip är förkastlig ligger i risken för vad man kan kalla funktionssammanblandning. När staten skall uppträda både som statsmakt och som företagare kommer den lätt att missköta båda uppgifterna. Den kommer att bli dålig företagare därför att den kan komma att ta partipolitiska hänsyn. Omvänt kommer kanske staten inte att fylla sina uppgifter som myndighet så väl när den har sina egna företagshänsyn att ta.

Som jag poängterade redan i min inledning är det ingen som säger att företag och företagare är utan varje fel. De har sina svagheter vare sig de är privata eller statliga. Men det är därför det behövs en statsmakt som kan utöva en lagstiftande och kontrollerande uppgift och företag som verkar inom ramar utan kortsiktiga partipolitiska hänsyn.

De svagheter i de statliga företag som man har blivit varse på senare tid har emellertid också en annan förklaring. En viktig anledning är att socialdemokraterna underskattar svårigheterna att sköta företag. Ni går omkring och tycks tro, i enlighet med den socialistiska läran, att företag skär guld med täljknivar. Om man tror att det är så det går till, är det sannolikt att man själv som företagare uppträder lättvindigt. Man fattar beslut på lösa grunder, skriver propositioner som är slarviga och ytliga och köper enskilda företag alldeles för dyrt. Man råkar ut för våldsamma svårigheter, som skulle synas ännu bättre om man inte hade möjlighet att på olika sätt utnyttja statsmakten till att kamouflera verkligheten.

Jag tror att det finns ytterligare en anledning till de misslyckanden som inträffat. Den anledningen är att herr Wickman själv inte visat tillräcklig kompetens. Det duger inte att demonstrera en så stor okunnighet, att så ofta falla tillbaka på argumentet att ett statsråd inte kan känna till alla de olika statliga företagen! Det duger inte att, så som herr Wickman gjort i ett brev till Vilhelm Moberg, visa sig okunnig om att staten äger och industridepartementet förvaltar ett visst företag. Kanske har det någon gång föresvävat Er att i statlig regi bygga upp en företagsgrupp som i vissa avseenden liknar den som herrarna Wallenbergs namn ofta förenas med. Wallenbergs valspråk lär vara: "Att vara, inte synas", men Ni tycks ha vänt på det: "Att synas, inte vara", har blivit Ert motto.

Nr 53

Tisdage den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företags-
samheten*

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Herr talman! Jag är beredd att dra slutsatser om vad som hänt i sak. Jag avser inte att dra några slutsatser om person. Men jag vill avsluta med att fråga, om herr Wickman drar någon slutsats för egen del av det stora avstånd som finns mellan verkligheten och de utfästelser som gjorts.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Man kan – som kammarens ledamöter inte gärna kan ha undgått att lägga märke till – diskutera statliga företag på mycket olika sätt. Herr Burenstam Linder har deltagit i den debatten i ungefär två år, och under den tiden har han sammanställt uppgifter om statliga företag, som syftar till att bevisa att dessa bedrivs inte bara ineffektivt och inkompetent utan dessutom att de styrs av en ägare – regeringen – som avsiktligt försöker vilseleda allmänheten, som ger företagen orättmätiga förmåner och som genom sitt hanterande av de statliga företagen sätter statens objektivitet och auktoritet i fara och naturligtvis i sista hand hela rättssamhället. Det blir anledning, herr talman, att återkomma till detta i den följande debatten och till de exempel som herr Burenstam Linder nämnt och över huvud taget till den metodik som herr Burenstam Linder använder för att bevisa sina teser.

När jag säger detta är jag, herr talman och ärade ledamöter av kammaren, medveten om att jag också annonserar att detta blir en lång debatt. Men dess bättre har vi god tid på oss, och jag är personligen beredd att hålla på så lång tid som herr talmannen och kammarens ledamöter är beredda att låta debatten pågå.

De attacker, som man från borgerligt håll under den senaste tiden har riktat mot de statliga företagen, kan inte ha sitt primära syfte i att man känner någon speciell omsorg om dessa företag och därför allvarligt vill diskutera dessa företags problem, för självfallet har de problem. I tal och tidningsartiklar har man från borgerligt håll i stället hittills ägnat sig åt att svärta ned de statliga företagen, och icke ett enda konstruktivt förslag har kommit fram. Detta bevisas på nytt – jag vet inte för vilken gång i ordningen – av herr Burenstam Linders framträdande i denna talarstol.

Nej, herr talman, de borgerligas attacker är i själva verket ett angrepp på den socialdemokratiska näringspolitiken, som man så hårt opponerade emot när arbetarrörelsen lade fast riktlinjerna för den politiken. De statliga företagen är *ett* instrument i den politiken. Denna politiks främsta syfte är att trygga sysselsättningen, att skapa förutsättningar för en expansiv industriell utveckling i vårt land och därmed självfallet att fullfölja vår stora, grundläggande målsättning att öka jämlikheten mellan människorna.

Det är den politiken som de borgerliga partierna nu attackerar genom att skjuta in sig på enskilda misslyckanden inom den statliga företagssektorn. Jag tror att det är viktigt att slå fast detta redan i inledningen av den här debatten. Vi får tillfälle att återkomma till den frågan och den aspekten längre fram.

På detta stadium av debatten vill jag ta upp vissa principiella frågor om det statliga företagandet, för det är bara en sådan debatt som kan fixera var vi står i den här frågan. En redovisning av utvecklingen i olika här och i andra sammanhang under senaste tiden diskuterade statliga företag

Tisdagen den
30 mars 1971*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

kommer att lämnas av ordföranden i Statsföretag AB, som har begärt ordet och står på talarlistan. Eftersom de statliga företagen i dag är utsatta för en ovanligt ettrig kampanj, har jag utgått från att det är flera av kammarens ledamöter än herr Burenstam Linder som önskar delta i debatten. Denna förmodan har också blivit bekräftad. Därför lät jag i går som en serviceåtgärd distribuera mitt interpellationssvar inte bara till interpellanten utan också till de olika partiernas riksdagskanslier.

På det stadium av debatten där vi just nu befinner oss vill jag ange vissa principiella ställningstaganden som jag tror att det är viktigt att vi preciserar, om vi över huvud taget skall kunna föra en meningsfull debatt med varandra. Låt mig också, herr talman, uttrycka den förhoppningen att den här debatten skall färgas av att samtliga som deltar i debatten i detta hus direkt representerar ägaren av dessa företag och att vi alltså därmed alla i denna kammare utövar ett ägaransvar. Och låt oss också besinna att de anställda i våra statliga företag, som följer denna debatt, avlyssnar en debatt just bland dem som har ägaransvaret för de företag de anställda jobbar i.

När riksdagen för drygt ett år sedan fattade beslut om att inrätta ett förvaltningsbolag för flertalet av de statliga aktiebolagen var detta – det vill jag erinra om – ett beslut som fattades i stor enighet. Herr Burenstam Linders eget moderata samlingsparti gick visserligen emot förslaget i den utformning det hade men anslöt sig i alla fall i princip till tanken på ett förvaltningsbolag och talade om behovet av en samordning av de statliga företagen för att man skulle kunna uppnå större effektivitet. Den enigheten mellan partierna i riksdagen i denna fråga finner jag i och för sig alldeles naturlig. Den är naturlig därför att den direkta kontrollen av förvaltningen av de olika bolagen – självfallet inom ramen för de av ägaren, dvs. regering och riksdag, angivna målsättningarna – otvivelaktigt utföres på ett effektivare och mera kompetent sätt genom ett förvaltningsbolag än genom ett eller flera departement.

Vi borde också kunna vara eniga om betydelsen av att det direkta ansvaret för ett enskilt statligt företags skötsel skall ligga hos företagets verkställande ledning och styrelse. Det är inte bara i överensstämmelse med aktiebolagslagen som det bör förhålla sig så, utan det är också det enda rimliga sättet att bedriva statlig företagsamhet på. Att ålägga och utkräva ansvar hos regeringen för de statliga företagens konkreta beslut i olika frågor, t. ex. investeringar, produktutveckling, marknadsföring eller marknadsbedömning – herr Burenstam Linder var i sin detaljerade genomgång av distributionsbilen Tjorvens olika för- och nackdelar mycket långt inne på den linjen – skulle inte bara förutsätta ett ministerstyre, som vi på goda grunder har avvisat i vårt land. Det skulle också – och ur de olika företagens och deras anställdas synpunkt skulle det vara väl så allvarligt – förutsätta, om ansvaret skulle ha någon materiell mening, att alla sådana beslut skulle underställas departementet, industriministern och i sista hand regeringen.

Det är självklart att en sådan ansvarsuttuning hos de olika företagen skulle innebära en tröghet i beslutsfattandet, ett dödande av företagets initiativkraft och en byråkratisering som mycket snart skulle gå ut över företagets utveckling och livskraft. Regeringens ansvar gäller därför

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

målsättningen för företagen och kontrollen av målsättningens uppfyllande, inte de enskilda företagsbesluten. Jag tror det kan vara viktigt att erinra om detta i den nu pågående debatten om olika statliga företag.

Så långt tror jag faktiskt också att det råder allmän enighet här i riksdagen. Det är när vi kommer in på målen för de statliga företagens verksamhet som vi skiljer oss åt. De målen fastställdes i propositionen om bildandet av förvaltningsbolaget, alltså vid höstriktsdagen 1969, och de är i korthet följande:

att stimulera sysselsättningen i arbetslöshetshotade regioner,

att främja teknisk utveckling och industriell verksamhet inom produktionsområden som är speciellt krävande på grund av satsningens storlek, risk eller långsiktighet,

att vidga möjligheterna till initiativ för att åstadkomma en mer rationell företagsstruktur, och

att med företagsnämndsavtalets formulering "nä allt större arbetstillfredsställelse för de anställda".

Om de statliga företagen skall uppnå de målen måste de ha en inneboende expansionskraft, och därför uppställdes också, som kammarens ledamöter kommer ihåg, för förvaltningsbolaget den allmänna övergripande målsättningen att under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion. Det sistnämnda är en viktig punkt. Låt mig understryka att den inte innebär att expansion skulle vara ett mål i sig självt, utan expansionen är förutsättningen för att de statliga företagen skall kunna göra t. ex. en effektiv lokaliseringpolitisk insats. Den utgör också förutsättningen för att lösa de sysselsättningsproblem som annars skulle uppstå i sådana statliga företag inom gruppen som arbetar i branscher med en krympande marknad.

Regeringen betraktar, som jag särskilt framhöll i mitt interpellations-svar, de statliga företagen som en del av näringspolitiken, och de är verkligen inte det enda och inte heller det viktigaste instrumentet.

Näringspolitikens syfte är att möta människornas krav på trygghet i sysselsättning, att åstadkomma en bättre balans mellan olika regioner i vårt land, att förstärka det svenska näringslivets konkurrenskraft i en allt svårare period, så att nya arbetstillfällen skapas i stället för dem som slås ut av utvecklingen, och att förbättra arbetsmiljön och arbetsvillkoren inom svensk industri. Med den målsättningen för näringspolitiken – och den bör vara rätt välkänd – är det alldeles uppenbart att den statliga företagssektorn, som svarar för 5 procent av vår industri, inte kan vara det huvudsakliga instrumentet för att nå målet. Att påverka utvecklingen inom den privata industrin, som disponerar över 95 procent av de industriella resurserna i detta land, måste självfallet vara huvuduppgiften för näringspolitiken. Men som ett element i denna politik spelar de statsägda företagen en roll, och det är för oss självklart att möjligheten att genom statliga företag bidra till sysselsättningen och utvecklingsmöjligheterna skall utnyttjas varhelst detta är tekniskt och ekonomiskt genomförbart.

Denna grundsyn på de statliga företagen har jag ofta utvecklat här i riksdagen, i propositionen om Statsföretag och i anföranden på andra håll.

Tisdagen den
30 mars 1971*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företags-
samheten*

Även om jag alltså inte tilldelar de statliga företagen någon huvudroll i näringspolitiken är det klart att ambitionerna för det statliga företaget har ökat i samband med aktiveringen av näringspolitiken. Ambitionerna har ökat, och det är riktigt att de har gjort det, men jag vill gärna här också understryka, när herr Burenstam Linder nu på nytt upprepar anklagelsen för en ansvarslös löftespolitik, vad jag har sagt i andra sammanhang, nämligen att vi inte väntar snabba och omedelbara resultat. Det har jag framhållit, vilket kanske är en nyhet för herr Burenstam Linders citatforskare, också i mitt anförande vid den partikongress i vårt parti 1969 som ofta har citerats i denna kammare. Vad jag sade om de statliga företagen där har citerats i den borgerliga pressen. Vad man har valt att citera är målsättningen för de statliga företagen, och jag tar i dag inte tillbaka ett ord vad jag då sade. Men efter min redovisning av målsättningen slutar citatet, och den uteslutna fortsättningen är, mot bakgrund av den nu pågående debatten, rätt viktig. Fortsättningen lyder:

”Detta” – alltså de mål som är uppställda för de statliga företagen – ”ställer stora krav på dem som får ansvaret för den statliga företagssektorn under 1970-talet liksom det ställer stora krav på den organisation som vi nu skall skapa för denna politik. Det betyder också att uppgifterna är så stora att ingen får vänta sig att de omedelbart skall förverkligas.”

Jag vill understryka, som jag redan gjort i mitt interpellationssvar, att det i dag är alldeles för tidigt att bedöma verkningarna av inrättandet av Statsföretag AB. Företaget är ännu så nytt att organisation och administrativa rutiner, framför allt i förhållande till dotterbolagen, ännu inte har kunnat finna sin slutliga form. En redovisning av Statsföretags verksamhet under det första året kommer strax att lämnas i debatten här i kammaren. En sådan redovisning blir naturligtvis ofullständig och preliminär, och ett bättre tillfälle att diskutera kommer att erbjuda sig när årsredovisningen och det första koncernbokslutet föreligger om några veckor.

Men vad som redan nu är bekant om Statsföretags och dess dotterbolags utveckling under 1970 är att det har skett en markerad prioritering i investeringsinriktningen till de sysselsättningssvaga regionerna. De tre företagen Norrbottens Järnverk, ASSI och LKAB kommer under de närmaste åren att investera för cirka 1 750 miljoner kronor. Nyetableringar eller engagemang i existerande privata företag och för att vidga eller bevara sysselsättningen har genomförts eller planeras att omedelbart genomföras på en rad platser inom stödområdet.

Lönsamheten under 1970 uppvisar, som jag sade i mitt interpellationssvar, för den statliga gruppen liksom för de privata företagen en splittrad bild. Det är självklart att lönsamheten under detta år – alltså 1970 – inte har kunnat påverkas av Statsföretag. Som jag nämnt föreligger inte något koncernbokslut ännu, men med hänsyn till att den pågående presskampanjen har givit många föreställningen att den statliga företagsgruppen skulle i sin helhet befinna sig i en kris tror jag att det bokslutet kommer att bli en tillnyktrande läsning. Det kan jag säga utan att ännu själv ha tillgång till det. Vi vet nämligen att ett stort antal av dotterbolagen har haft en god utveckling under 1970. Det gäller inte bara Torvförädling,

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

som av någon anledning har fått särskilda rosor av den borgerliga pressen. Det gäller också Allmänna bevakningsbolaget, CEA-verken, Svenska reproduktionsaktiebolaget, KABI, Tobaksbolaget, ASSI. Det gäller också Statsgruvor och LKAB, trots det avbräck som strejken vållade. Sådana informationer tillmäts som bekant inte något nyhetsvärde, men jag har en känsla av att de borde göra det åtminstone i dagens läge när svenska folket håller på att inbilla sig att statliga företag alltid går med förlust.

Med detta påstående har jag inte ett ögonblick velat skönmåla de statliga företagen. Det är självklart att misstag begås i statliga företag och att de misstagen skall kritiseras, precis som misstag i privata företag. Det är också väsentligt att den statliga ägaren förfogar över en apparat som effektivt kan följa de statliga företagens verksamhet och ingripa korrigerande på ett tidigt stadium. Vi har detta instrument för de affärsdrivande verken i riksrevisionsverket. Dess aktivitet har särskilt uppmärksamats när det gäller förenade fabriksverken. Jag vill gärna tillstå att det varit en brist att denna förvaltningsrevision kommit först nu.

Som framgår av den skriftväxling som ägt rum mellan de båda verken har förenade fabriksverken, redan innan riksrevisionens rapport förelåg, vidtagit flertalet av de åtgärder som förvaltningsrevisionen rekommenderade. Men jag vill gärna säga att det är angeläget att förvaltningsrevisionen i fortsättningen kommer att ske kontinuerligare än hittills varit fallet.

Jag vill också här nämna att som ett normalt led i kontrollen av våra företag sker för närvarande en undersökning av Allmänna förlagets prissättning just genom riksrevisionsverket. Det är ingenting märkvärdigt eller sensationellt med detta utan det är en naturlig rutin.

Apropå Allmänna förlaget så är det riktigt, herr Burenstam Linder, att jag inte bara i Njurunda arbetarekommun utan också i riksdagen har uttalat mig emot vad herr Burenstam Linder kallar monopolställning för Allmänna förlaget. Det är ingen skillnad i min inställning i Njurunda och här i riksdagen. Jag har sagt att detta monopol är ett tillfälligt arrangemang som i och för sig baserar sig på ett beslut av riksdagen – och inte alls på något beslut av industriministern – men att det är angeläget att detta monopol så snart företaget har stabiliserats, vilket inte bör ta alltför lång tid, kommer att avvecklas.

För aktiebolagen har vi, bl. a. mot bakgrund av erfarenheterna från Durox, i samma syfte skapat Statsföretag, som har både en stödjande och en kontrollerande funktion. Skall denna funktion kunna effektivt genomföras förutsätter den att dotterföretagens redovisningssystem är sådant att varningssignalerna kommer i tid. Det är Statsföretags uppgift att se till att sådana system finns i företagen.

En erfarenhet och en slutsats som jag anser att det är befogat att dra i dag – och då baserar jag mig på erfarenheter av utvecklingen i det företag som herr Burenstam Linder nämnde på den statliga sidan, KVAB, men jag drar den också lika mycket på grund av erfarenheterna av ett annat i pressen inte lika ofta förekommande privat företag, nämligen Götaverken – är att det finns anledning ifrågasätta det nuvarande svenska revisions-systemets effektivitet. Förluster av den omfattning det här är fråga om skall inte komma som en överraskning vare sig för ägaren eller för samhället.

Jag har härmed, herr talman, redovisat den roll som vi vill tilldela de statliga företagen i vår näringspolitik och de mål som vi i det sammanhanget anser bör uppställas för de statliga företagen. Jag har också angett de åtgärder som vi har vidtagit och de instrument som har skapats för att förbättra statsföretagens effektivitet. Men jag måste bekänna att jag inte har blivit klarare i dag än tidigare över vilka slutsatser herr Burenstam Linder själv egentligen vill dra av sin kritik av de statliga företagen. Att statliga liksom privata företag kan misskötas är ingenting märkligt. Men är det då några andra metoder att komma till rätta med dessa brister som herr Burenstam Linder rekommenderar än de åtgärder som vi har genomfört? De åtgärder som vi har genomfört är – jag vill upprepa det – en effektivisering och förstärkning av det statliga revisionsverket liksom inrättandet av Statsföretag AB. Är det en i grunden annan organisation av företagen som man föreslår? Eller vill herr Burenstam Linder på grund av de statliga företagens inneboende – och väl då i hans mening inte reparable – brister och faror avveckla det statliga företagandet? Vilka statliga företag skall i så fall nedläggas eller försälgas?

Herr Burenstam Linder säger vidare att det statliga företagandet skall i princip så långt möjligt begränsas. Vilka restriktioner vill herr Burenstam Linder då i princip lägga på det statliga företagandet? På denna punkt tycker jag att det borde vara möjligt att komma med en precisering.

Det talas ofta från moderata samlingspartiet, och även från folkpartiet, om att det bara är när det föreligger särskilda skäl som statligt företagande bör komma i fråga. Jag har i mitt interpellationssvar – jag får senare komma tillbaka till diskussionen med herr Helén – angivit de speciella skäl som förelegat bakom varje statligt företagsengagemang. Uppenbarligen måste det vara så att de motiv som jag tidigare berört inte är tillräckliga för att herr Burenstam Linder och de med honom likasinnade skall acceptera att staten går in i, startar och driver företag. Men låt oss då från de borgerliga ledamöter som kritiserar de statliga företagens verksamhet få höra i klartext vilka ytterligare spörrar ni vill ställa upp för att hindra statliga företagsetableringar! Vilka företag är det som vi nu har och som det inte finns berättigade skäl för staten att driva? Ge oss exempel på vilka företag det är och beträffande vilka ni är beredda att gå ut och säga till de anställda att det inte finns skäl att ha kvar företaget därför att det arbete det gör inte är samhällsnyttigt!

Det har hävdats i debatten – och herr Burenstam Linder gjorde det också – att startandet av nya statliga företag leder till att andra privata företag konkurreras ut och att man i verkligheten flyttar arbetslöshetsproblemen från en ort till en annan. Ett par konkreta fall har återopats som bevis på att det föreligger en dålig statlig företagsplanering. Det gäller mattfabriken, vidare vad man kallar skidfabriken i Boden och fabriksverkets engagemang i Ängelholms beklädnadsverkstad. Jag tror – men vi kommer väl tillbaka till det i debatten – att en närmare undersökning av de återopade fallen visar att denna anklagelse inte är befogad, i varje fall inte i den form som den har framställts.

Men jag vill säga att oberoende av vår bedömning av de enskilda fallen berör man här en rätt viktig principiell fråga. Den är viktig därför att

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

bakom kritiken ligger föreställningen att de statliga företagen egentligen inte har någon sysselsättningskapande effekt, att staten bara så att säga i onödan rör om i grytan och kanske ger sysselsättningen en något annorlunda fördelning än den annars skulle ha haft. Jag ser ett samband mellan denna teori och den som den gamla hederliga högern – här får jag fortfarande använda den benämningen, eftersom jag syftar på 1920-talet – hävdade, nämligen att det skulle bli något av en nationell katastrof om staten försökte gripa in i ekonomin och påverka konjunkturvariationerna. Sysselsättningskriserna var tecken på ekonomiska sjukdomar, som skulle läkas på naturlig väg, självfallet med svåra lidanden för patienten. Och de lidandena skulle i första hand gå ut över löntagarna och de svagast ställda grupperna.

Denna uppfattning har självfallet nu försvunnit, men den kommer tillbaka i en annan form i herr Burenstam Linders anförande här. De statliga företagen bidrar i verkligheten inte till att öka sysselsättningen utan bara så att säga själva sysselsättningsmöjligheter från annat håll. Jag tror inte att jag behöver gå djupare in på det för att alla skall inse att det är en befängd tanke. Däremot är det klart att etablerandet eller expansionen av ett statligt företag i vissa fall kan få negativa effekter för konkurrerande företag. Men detta, herr Burenstam Linder, ligger ju i själva marknadsekonomens system. Menar herr Burenstam Linder att staten bara skall få etablera sig när sådana konkurrens effekter inte kan uppstå? Då måste han hävda att staten bara får gå in i verksamheter där det inte finns några konkurrenter, och de verksamheterna är nog rätt så få. Jag tror nämligen inte att våra energiska privatföretagare har lämnat några aktiviteter helt oprövade och helt obeaktade, åtminstone inte där man kan driva affärsverksamhet med något hopp om lönsamhet. Eller också menar herr Burenstam Linder att staten skulle ha en sådan perfekt överblick och styrning över branschstruktur och marknadsutveckling att den kan förebygga och förhindra att negativa effekter av en statlig företagsetablering skulle kunna uppstå någon annanstans i vårt ekonomiska system. Men det skulle ju förutsätta en central statlig planering och styrning av hela näringslivet. Jag vet inte om det är detta herr Burenstam Linder efterlyser, när han talar om bristande förutseende vid statlig företagsetablering.

Sedan kom herr Burenstam Linder tillbaka till en fråga som han har berört tidigare i debatten, nämligen tesen att staten inte samtidigt hos sig kan förena de två uppgifterna att vara både statsmakt och företagare. Det gjorde intrycket på mig att herr Burenstam Linder lever alldeles för sig själv i en mycket speciell och gammalliberal värld, som han dess värre flera gånger förväxlar med verkligheten. Gjorde han inte det, skulle han ha observerat att staten inte bara i Sverige utan i alla industrialiserade länder driver affärsverksamhet, ofta i ganska stor skala – på flertalet ställen i betydligt större skala än i Sverige. Han skulle då också ha kunnat lägga märke till att detta inte är en ny företeelse utan något som har existerat och utvecklats under många årtionden. Skall man tala om någon tendens ute i världen, är det väl närmast att de statliga företagsengagemangen tenderar att öka på flertalet håll.

Men herr Burenstam Linder upprepar med nästan manisk envishet att

statsmakten fungerar sämre när den skall utövas gentemot av staten själv ägda företag och att företagen fungerar sämre, när de skall dirigeras av en politiskt styrd statsmakt.

Mot bakgrund av de faror som herr Burenstam Linder målar upp här är det rätt märkligt att knappast några andra än han själv har upptäckt de farorna och att utvecklingen när det gäller det statliga företagandet har kunnat ske så kontinuerligt och likartat i de flesta industriländer. Ändå mera förvånande är det att herr Burenstam Linder som själv också är vetenskapsman av facket inte i det här fallet anser sig behöva pretera några bevis som stöder hans tes. Det ger mig intrycket att herr Burenstam Linder har fallit offer för den gamla reklamsatsen att bara man upprepar en sak tillräckligt ofta så tror folk på den utan att efterfråga faktaunderlag.

Så sent som förra året besvarade jag för resten en interpellation i just den här frågan av herr Burenstam Linder. Jag gjorde då en ganska utförlig analys av denna fråga, som inte alls är ointressant, och därför kan jag i dag fatta mig rätt kort. Den är värd, anser jag, ett mera seriöst tänkande än vad herr Burenstam Linder har ägnat den. Jag erkänner också att det finns risker för en sådan sammanblandning, om man nämligen inte vidtar åtgärder för att särskilja de myndighetsutövande och de affärsdrivande grenarna av statsförvaltningen. Men det gör vi i den princip vi följer här i landet, och vi bevakar också frågan kontinuerligt just för att undvika de svårigheter som herr Burenstam Linder talar om.

De risker som herr Burenstam Linder far land och rike omkring och predikar är fortfarande hjärnspöken, som inte existerar i verkligheten. För de statliga affärsföretagen är inte några myndigheter. De kan inte utöva några myndighetsfunktioner, vare sig gentemot konkurrenter, leverantörer eller kunder. De statliga myndighetsorganen utövar en verksamhet som är baserad på regler som fastställts av riksdagen och Kungl. Maj:t. De reglerna tillämpas gentemot alla som omfattas av dem, vare sig det rör sig om privata eller om statliga företag. Att antyda att myndigheterna i sin verksamhet skulle ta hänsyn till statsägda företagsintressen på ett sätt som står i strid mot dessa regler – och något av den typen av insinuationer har förekommit i debatten kring koncessionsnämndens behandling av Hylte bruks koncessionsansökan – är detsamma som att påstå att verkens tjänstemän är ohederliga, och det är en mycket allvarlig anklagelse, herr Burenstam Linder, och den blir sannerligen inte sannare eller mera berättigad genom att Ni upprepar den.

Jag har med vad jag sagt dragit mina slutsatser av utvecklingen. Låt mig i de konkreta fall som herr Burenstam Linder tar upp först om KVAB säga: Min praktiska slutsats av utvecklingen i KVAB är att det har brustit i information till ägaren samt också uppenbarligen i information till styrelsen. Det är angeläget att se till att informationssystemen fungerar bättre så att varningssignalerna kommer tidigare. Vi har en apparat, nämligen Statsföretag AB, som har just till uppgift att se till att sådana informationssystem blir genomförda.

Beträffande Ka-Fa Kyl är det intressant att herr Burenstam Linder håller reda på var jag befann mig i valrörelsen. Det är riktigt att jag faktiskt var i Vislanda, men de problem som jag diskuterade där var i och

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

för sig inte fabriksverkets behandling av Ka-Fa Kyl-företaget, utan det var den naturliga fråga som kommunalmännen ställer: Vad finns det för möjligheter att i dagsläget rädda företaget, oberoende av bedömningen av orsakerna till de svårigheter som företaget råkat in i? Om en rekonstruktion icke var möjlig, vad fanns det för möjligheter att få dit något annat företag? Det är sådana frågor som jag mycket ofta diskuterar när jag är ute, och det var det som diskussionen i Vislanda gällde.

Jag vill inte, herr Burenstam Linder, gå in på Ka-Fa Kyl. Jag vill det inte av en alldeles speciell anledning. Jag har nämligen för ett par veckor sedan underställt JK:s prövning fabriksverkets handlande i Ka-Fa Kyl-frågan, och jag tycker att det är rimligt att i det rättssamhälle som vi lever i avvakta JK:s slutliga prövning av ärendet.

Beträffande Stekenjokk slutligen är det mycket att säga om det, men det skulle ta för lång tid att redovisa de olika etapperna. Men vad som faktiskt gör mig rätt upprörd, herr Burenstam Linder, är att ni på nytt insinuerar att regeringen under våren och sommaren 1970, alltså före valrörelsen, var informerad om att kalkylen för Stekenjokkprojektet hade försämrats i den omfattning som vi i regeringen säger att vi fick besked om först den 2 november och jag själv de sista dagarna i oktober. Det är en rätt enastående anklagelse mot regeringsmedlemmarna och framför allt mot mig att jag i denna fråga skulle stå och ljuga inte bara riksdagen utan hela svenska folket i ansiktet. Jag begär, herr Burenstam Linder, att Ni omedelbart tar tillbaka denna anklagelse. Tala också om för oss, herr Burenstam Linder, hur regeringen skulle ha handlagt Stekenjokkfrågan i den situation som uppstod i början av december då vi – jag upprepar det – fick information från Statsföretag och LKAB om 46-miljonerskalkylen. Hur skulle regeringen ha handlat? Fanns det något annat val i det läget än att säga: Mittlåt, med så ändrade förutsättningar för projektet är det nödvändigt att avbryta det, inte att definitivt stoppa det men att stoppa det pågående arbetet och säga att vi måste undersöka förutsättningarna på nytt? Det är den ståndpunkten vi har tagit, och det är den ståndpunkten som vi underställer riksdagen. Och jag undrar, herr Burenstam Linder: Skulle Ni verkligen ha velat rekommendera regeringen att i den situationen – och det var regeringens beslutssituation – ha handlat på ett annat sätt?

Herr Burenstam Linder har en enastående förmåga att finna ohederlighet, finurlighet och smussel i sin omvärld. Herr Burenstam Linder citerar ibland Stagnelius, ibland Goethe. Låt mig citera Vilhelm Ekelund: Man ser det som man är värd att se.

Jag hoppas, herr Burenstam Linder, att Ni i Era fortsatta inlägg äntligen skall lägga fram några konstruktiva förslag till hur de statliga företagen skall drivas för att undgå de fel och misstag som Ni så gärna uppehåller Er vid. Ange hur det statliga företagandet över huvud taget skall kunna fungera i vår ekonomi, om företagen först skall bevisa att deras verksamhet inte på något sätt skulle påverka andra företag! Ange också vilka statliga företagsetableringar som enligt Er mening är onödiga och bör läggas ned! Och ange, snälla herr Burenstam Linder, vilket svar jag enligt Er mening skall ge kommunalmännen, arbetarna och tjänstemännen i Nykroppa eller i Kramfors när de, efter nedläggningar av

privata företag och efter misslyckade försök att med lokaliseringsstöd locka andra privata företag dit, begär hjälp av regeringen att lösa sina sysselsättningsproblem med statliga företag!

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Den första fråga man ställer sig är: Varför använder inte statsrådet möjligheterna att i sitt interpellationssvar utveckla de principiella synpunkter som man i interpellationen frågar efter? Om han hade gjort det skulle det ha varit betydligt enklare att föra en debatt än då han som nu utvecklar dem när han vet att motståndaren har högst sex minuter på sig för att svara.

Herr Wickman begärde en ursäkt för vad jag hade sagt om Stekenjokk. Jag begär i stället ett exakt svar på den fråga som jag ställde. Jag anklagade inte Er för någon ohederlighet. Jag frågade: Vad har hänt mellan maj och oktober? Jag finner att det snarare är herr Wickman som skall be om ursäkt för att han vrider det till att jag skulle ha anklagat regeringen för smussel och ohederlighet. Ni vrider till min fråga, och det är inte korrekt att göra så.

Vidare har jag inte angripit näringspolitiken som sådan, som Ni på nytt vrider mitt inlägg till. Jag har formulerat en fråga om den statliga företagsamheten och herr statsrådets erfarenhet efter att ha hållit på med denna under ett antal år. Det är alltså inte ett angrepp på statlig näringspolitik i en mängd andra avseenden som gäller ekonomisk politik, arbetsmarknadspolitik etc. utan frågan gäller erfarenheter som Ni har haft inom ramen för den statliga företagsamheten.

Herr Wickman begagnade mycket av sitt inlägg till att tala om de sysselsättningsskapande åtgärder som staten har att vidta. Ja, det är riktigt, staten har ett stort ansvar här. Det är en anledning till att vi tycker att man t. ex. i den ekonomiska politiken skall bereda förutsättningar för mindre och medelstora företag att få låna pengar så att det inte uppstår en massa trassel på grund av utländsk konkurrens och på grund av svårigheter att hävda sig i konkurrensen här i landet. Detta är ett konstruktivt förslag. Det har framförts i finansdebatten; jag är beredd att framföra det även i detta sammanhang, trots att debatten inte gäller detta.

Självfallet har jag också konstruktiva förslag när det gäller statlig företagsamhet. Och jag har redovisat dem. Min huvudprincip är att den risk som finns för vad jag kallar funktionssammanblandning är allvarlig; det är därför betydelsefullt att i tid observera denna, i tid varna för att inte utsträcka herr Wickmans imperium till att bli alltför omfattande.

Ni gjorde gällande att Ni i en tidigare interpellationsdebatt hade gjort en utförlig analys av vissa frågor. Jag frågade den gången: Har statsrådet observerat riskerna för denna sammanblandning av oförenliga uppgifter? Vad fick jag till svar – det svar som herr statsrådet nu kallar för en djupgående analys? Jag fick svaret: Ja.

Jag undrar också hur det är med de sysselsättningsskapande åtgärderna – om jag får återkomma till det. Det betydelsefullaste är den ekonomiska politiken i stort. Jag håller gärna med om att statlig företagsamhet kan användas i specialfall för att klara sysselsättningsfrågor. Jag har t. ex.

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

aldrig anmärkt på Norrbottens Järnverk. Jag tycker det är bra att göra en sådan satsning där. Jag bara beklagar att de pengar som man där har använt icke har lett till att detta verk redan i dag är ungefär dubbelt så stort, vilket det kanske kunde ha varit, om man inte – jag har inte analyserat det i detalj, men det har i alla fall sagts så – hade begått en del misstag.

Men, herr Wickman, har de statliga företagen varit så fantastiska när det gäller sysselsättning? Var det inte en del sysselsättningsproblem nere i Durox? Är det inte sysselsättningsproblem i Kalmar? Blir det inte en del sysselsättningsproblem i Huskvarna? Och är det inte på det viset att de statliga företagen i Norrland under 1960-talet har minskat antalet anställda med 10 000 man? Jo, det är så. Det är inte så lätt att hantera dessa frågor, det är inte så lätt som att bara stå och säga att det behövs statlig företagsamhet för att lösa arbetsmarknadens sysselsättningsfrågor.

Ni måste ändå dessutom vara medveten om, herr statsråd, att Er uppläggning, om den skulle drivas vidare, vore djupt löntagarfientlig, eftersom det genomsnittliga ekonomiska resultatet av de statliga företagen inte är bättre än att Ni – om Ni skulle ha detta som allmän princip i näringslivet – utsätter de anställda för risken att få väsentligt sämre löner på sikt.

Herr Wickman menar också att jag skulle ha sagt att det skulle vara sämre villkor för de statliga företagen än för de privata, att man på något sätt hela tiden i argumenteringen skulle utgå från att försvåra för statliga företag som var i verksamhet. Nej, det är väl inte så, utan i stället säger vi ju hela tiden att det gäller att skapa likvärdiga villkor. Att t. ex. en företagare som har en skidfabrik i Norrland, som kanske inte går så förskräckligt bra, känner sig oroad när staten hoppar in med en satsning på samma område, det beror på att vederbörande vet att han löper risken att få stå emot någon som inte alls konkurrerar på lika villkor. Det är betydelsefullt att understryka detta, om man skall få ett stabilt näringsliv med en lust att satsa för att driva utvecklingen framåt.

Herr statsrådet anförde i övrigt en lång rad olika frågor och synpunkter, och det skall bli utomordentligt intressant, när jag har den tid som konstitutionen nu inte ger mig, att bemöta dem dessutom.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Jag får dra den slutsatsen att herr Burenstam Linder inte lyssnar till motpartens inlägg i de debatter som vi har med varandra. Jag svarade faktiskt betydligt mer än ett enkelt ja på frågan om den s. k. funktionssammansblandningen, när vi diskuterade den senast. Och fortfarande – jag ber kammarens ledamöter uppmärksamma detta – har herr Burenstam Linder inte angett något bevis för att denna funktionssammansblandning har skett och fått de följder som han säger kommer att inträffa. Nej, nu talar han i stället – och det är i och för sig ett framsteg – om de framtida riskerna.

Sedan säger herr Burenstam Linder att jag uppehåller mig mycket vid sysselsättningseffekten av statligt företagande. Det är rätt självklart att jag gör det. Och så kommer han tillbaka – som han gör så ofta i sådana här debatter – till att hantera statistik på ett sätt som jag vet att han som

lärare på Handelshögskolan aldrig skulle drömma om att godkänna hos sina elever. Han säger: Titta på de statliga företagen i Norrland! Hur har det gått där? Där har ju sysselsättningen minskat. Men han nämner inte att de företag det där gäller är domänverket och Vattenfall. Är det något anmärkningsvärt att domänverket bedriver en rationalisering av sitt skogsbruk på precis samma sätt som de privata skogsbolagen? Är det något anmärkningsvärt att Vattenfalls anläggningsarbetare har minskat i antal? Det är en följd av att vattenkraftsutbyggnaden har gått ner och lider mot sitt slut. Jag har inte hört herr Burenstam Linder protestera mot den utvecklingen. Men att ta detta till intäkt för slutsatsen att sysselsättning i statliga företag i och för sig skulle vara en otrygg sysselsättning är rätt hårresande. Det är just nedgången i sysselsättningen i Norrbotten, en nedgång som beror på skogsbrukets rationalisering, naturligtvis oberoende av vem som har företagaransvaret, och nedgången i vattenkraftsutbyggnaden, som är det avgörande skälet för de mycket stora statliga företagssatsningarna i Norrbotten. Och i Norrbotten svarar i dag de statliga företagen för ungefär hälften av den industriella sysselsättningen.

Därför, herr Burenstam Linder, är det viktigt att de statliga företagens effektivitet och konkurrenskraft bevaras. Fortfarande har jag inte fått något svar på min fråga vilken rekommendation herr Burenstam Linder vill ge oss för att vi skall nå det målet. Han säger bara: Ni skall i princip begränsa ert företagande så långt som möjligt. Jag tycker att det är en rätt dålig vägledning för dem som har ansvaret för att sköta de nuvarande statliga företagen.

För det tredje talar herr Burenstam Linder om att statligt företagande är löntagarfientligt. Vad har han för motiv för det? Jo, han säger: Den genomsnittliga lönsamheten är ju lägre i statliga företag, sett för gruppen i dess helhet, än i det privata näringslivet totalt. Följaktligen skulle – det är innebörden av hans resonemang – lönebetalningsförmågan minska om det statliga företagandet ökade.

Detta är återigen ett sådant sätt att använda statistik som jag tycker att herr Burenstam Linder borde hålla sig för god för. Det går inte att jämföra den totala statliga företagsgruppen med det övriga näringslivet i dess helhet. Man får nog bekväma sig att undersöka lönsamheten i med varandra jämförbara företag, om man över huvud taget menar att vi skall föra en seriös debatt. Man måste också – vilket jag påpekade i mitt interpellationssvar – ta hänsyn till under vilka förhållanden och omständigheter som de statliga företagen har etablerats och utvecklats. Då finner vi att det i den statliga gruppen är en stor, nästan dominerande del av företagen som har tillkommit för att lösa sysselsättningsproblem vilka privata företag av olika skäl – företagsekonomiska och andra – inte har varit i stånd att lösa. Att i det läget lönsamheten i de statliga företagen är lägre än i de privata bevisar inte ett dugg skillnaden i effektivitet eller ineffektivitet i den statliga företagssektorn jämfört med den privata.

Jag vill komma tillbaka till Stekenjokk en gång till. Vad var det som hände från maj till oktober? frågar herr Burenstam Linder. Ur regeringens synpunkt hände det under den tiden ingenting. Ingen information

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

om att förutsättningarna för gruvbrytningen hade ändrats rapporterades till industridepartementet, och därmed inte heller någon information till regeringen. Det är inte så egendomligt om man vet – vilket herr Burenstam Linder mycket väl hade kunnat få reda på om han hade frågat dem som varit ansvariga för detta kalkylarbete i LKAB – hur det arbetet bedrevs. Det gjordes alltså en kalkyl, den s. k. majkalkylen, på 17 miljoner. Eftersom Statsföretag och LKAB var överens om att ta risken med försämringar i kalkylen, eftersom LKAB och Statsföretag i detta läge, på grundval av kalkylen, var beredda att driva företaget vidare utan att ställa några ökade krav utöver de 8 miljoner som de redan genom ett riksdagsbeslut hade fått under vårsessionen till projektet, fanns det ingen anledning för dessa företag att för regeringen redovisa ändringar i kalkylunderlaget. Det var när driftkalkylen gjordes om på hösten 1970 som kalkylresultatet radikalt försämrades. Och anledningen till den försämringen var, som har åberopats, löneutvecklingen, därför att de andra faktorerna med malmbrytning och investeringsökning och volymökning var beaktade i majkalkylen.

Då kan man säga – och där ligger naturligtvis en del i herr Burenstam Linders fråga: Var inte den här löneutvecklingen känd – varför kom effekten av den större lönestegringen in i kalkylen först i oktober månad? Det är en rimlig fråga att ställa, och jag har själv ställt den. Det svar jag fått är att kalkyltekniken och arbetsprogrammet var sådana, och informationen om löneutvecklingen – det är framför allt Bolidens löner det här gäller – blev icke känd och inmatad i LKAB:s kalkylmaskineri förrän vid den tidpunkt som jag här nämner.

Detta kan man ha olika uppfattningar om. Det vore rätt orimligt om jag skulle ge föreskrifter och rekommendationer om LKAB:s sätt att bedriva sin kalkylundersökning. Men oberoende av vad man tycker om detta, så kommer vi ju inte ifrån – och det är detta som är det politiskt-moraliskt intressanta – att det var i slutet av oktober, och för regeringen i dess helhet i början av november, som den nya kalkylen blev bekant.

Och fortfarande har inte herr Burenstam Linder svarat på min fråga: Menar herr Burenstam Linder att vi skulle ha handlat på ett annat sätt än vi gjorde i november 1970?

Den här diskussionen, herr talman, bekräftar väl vad man i och för sig hade kunnat vänta sig, nämligen att jag och herr Burenstam Linder har vissa svårigheter – om jag får uttrycka mig så – att uppnå samförstånd i bedömningen av de statliga företagen, liksom när det gäller näringspolitiken i dess helhet. Och det är inte så konstigt att det förhåller sig så, därför att det går tillbaka på det konservativa motståndet mot samhälls-ingripanden över huvud taget, ett motstånd som har mycket djupa rötter. Det har verkligen djupa rötter när det gäller det konservativa partiet. Ni underkände krispolitiken på 1930-talet. Tillsammans med folkpartiet drev ni PHM-kampanjerna under efterkrigsåren. Ni motarbetade upprättandet av AP-fonderna. Ni bekämpade i årtal utbyggnaden av en modern arbetsmarknadspolitik, och ni sade också nej till Investeringsbanken.

Detta sig ständigt upprepande motstånd avslöjar – och det finns väl ingen anledning att dölja det i en sådan här debatt – att ni har en helt

annan syn än de arbetande människorna på samhällets roll i strävandena att bevara full sysselsättning. Enligt er grundsyn är det framför allt de fria marknadskrafterna som skall styra inriktningen av vår ekonomi och därmed grunderna för den enskilda människans trygghet. Det är en annan syn än den som vi har.

Herr Burenstam Linder frågar -- och den frågan ställs ofta: Vilka praktiska erfarenheter har vi då vunnit, då de näringspolitiska instrumenten har vävts samman i konkreta insatser?

Ja, när den privata företagsamheten lägger ned sin verksamhet eller drar sig från en bygd eller en region, då ställer de som bor där frågan: Vem hjälper oss nu att trygga sysselsättningen? Den frågan har man ställt sig i Ådalen. Där hade man i mitten av 1960-talet ett löfte av det privata företag som är helt dominerande i Ådalen om investeringar för flera hundra miljoner kronor som skulle ge 500 nya sysselsättningstillfällen. Några år senare meddelades att det inte skulle bli någonting av den utbyggnad som man hade planerat.

Jag såg inga stora rubriker i de borgerliga tidningarna om svikna löften, och inte heller var det någon Burenstam Linder eller någon annan moderat eller högerman, som det då hette, som gick till attack mot företaget. Men människorna i Ådalen vände sig i det läget till samhället. De hade ytterligare skäl att göra det, därför att sedan 1965 har nedläggningar eller inskränkningar i de privata industrierna i Ådalen drabbat 1 100 personer. De människorna uteslöt verkligen inte något av de näringspolitiska instrument som samhället har till sitt förfogande. För dem var naturligtvis det väsentliga att trygga hela bygdens fortbestånd. Genom olika insatser har man också under de senaste åren lyckats skapa sysselsättning i Ådalen för 800 personer, och beslut har under senaste tiden fattats, som ger arbete åt ytterligare 200.

Som en illustration till näringspolitiken kan det vara intressant att se hur detta har åstadkommit. Investeringsbanken lånade ut betydande belopp till NCB:s utbyggnad, lokaliseringslån och lokaliseringsbidrag har beviljats för privata nyetableringar i Ådalen, investeringsfondsmedel har utnyttjats av SAAB-Scania, etableringsbolaget SVETAB räddade genom övertagande av Dahlbergs snickerifabrik denna anläggning från konkurs och nedläggning, och samma företag är nu i färd med att etablera en massafabrik i Nyland. Vidare har arbetsmarknadspolitiska insatser satts in för att förbereda och underlätta omställningen för de människor som drabbats av nedläggningar.

Det är på det sättet, herr Burenstam Linder, som vi arbetar i praktiken. De olika instrument som vi har tillskapat har fått samverka, och vad en sådan samverkan betyder har människorna i Ådalen kunnat konstatera. Det är inte något unikt exempel; utvecklingen är likartad på andra håll i landet.

Vår erfarenhet är att statlig verksamhet är en viktig del av vår aktiva näringspolitik. Men jag vill understryka att det bara är en del. Därför kommer vi inte att avstå från möjligheterna att genom statliga företag bidra till sysselsättningen och utvecklingen, varhelst detta är tekniskt och ekonomiskt genomförbart.

Jag tycker att herr Burenstam Linder och hans parti borde beakta sitt

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

samhällsansvar även gentemot de statliga företagen. Om man anser att den statliga företagsamheten skall utvecklas på annat sätt än som för närvarande sker, så bör det också ankomma på ett oppositionsparti att framlägga konstruktiva förslag till förbättringar av den statliga företagsamheten. Jag kan försäkra herr Burenstam Linder att jag är intresserad av alla konkreta förslag att förbättra effektiviteten i våra statliga företag. Ni har avstått från att framlägga sådana förslag, men jag tycker att Ni skall ge ett klart besked i dessa frågor. Ni anser tydligen inte att det var fel av riksdagen att satsa på nya investeringsprogram i NJA och ASSI. Var det fel av Investeringsbanken att gripa in och rädda Junex, så att 1 000 människor fick behålla jobben? Var det fel av staten att gå in och överta driften av Uddevallavarvet? Var det fel att gå in och skapa sysselsättning i Ådalen även med hjälp av statliga företag? Och skulle staten ha låtit bli att engagera sig för en lösning av den nuvarande krisen i Götaverken?

Det är besked på sådana frågor, herr Burenstam Linder, som de svenska löntagarna väntar på.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Wickman har nu två gånger ställt frågan: Vad skulle jag ha gjort i oktober, sedan jag hade fått reda på de nya siffrorna från Statsföretag och LKAB? Men den korrekta frågan, herr statsråd är: Vad skulle Ni ha gjort i september? Det är inte jag som skall be Er om ursäkt; möjligen är det Ni som skall be människorna i Blåsjön om ursäkt.

Ni vill ha konkreta besked om hur den ekonomiska politiken skall bedrivas. Skulle staten ha hoppat in i Junex eller andra sammanhang? Frågade industriministern.

Mitt allmänna svar är att de sysselsättningsfrågor som här och där uppstår ganska ofta är ett resultat av den ekonomiska politik som drivs. Varför begagnade inte herr Wickman möjligheten att delta med mig i finansdebatten när vi talade om de allmänna ekonomisk-politiska villkoren? Det skulle ha varit utomordentligt intressant.

Vidare får man en känsla av att Ni nu resonerar som om Ni ville ge det intrycket att Ni blivit påpressad företagen — det har som sagt varit problem här och där, och så har företagen pressats på Er; Ni har egentligen inte velat det, men de privata företagen är ju så dåliga när allt kommer omkring! Men hur förhåller det sig?

Om man läser i partiets valhandbok finner man — jag citerar inte helt korrekt, eftersom jag inte kan det utantill — att det står ungefär så här: Utvidgandet av den statliga företagssektorn är en hörnsten i den socialdemokratiska näringspolitiken. Det är det vi resonerar om. Är denna hörnsten en riktig hörnsten i en stabil ekonomi? Jag skulle dra den slutsatsen att den inte är någon speciellt bra hörnsten i en ekonomisk politik och i ett lands näringsliv.

Jag tycker att Ni har fel när Ni gör internationella jämförelser för att visa att jag är någon sorts ensling. Ni säger: Se på hur det är t. ex. i Italien! Ja, se på hur det är i Italien! Där har vi IRI, ett av Mussolini skapat förvaltningsbolag. Herr Sträng och herr Wickman åkte ner för att studera det när ni skulle bilda Statsföretag.

Det är mycket speciella omständigheter som ligger bakom de stora

statsföretagen exempelvis i Österrike och i Frankrike. Dessa länder har befunnit sig i krig och haft andra besvärligheter som gjort att de normala och rimliga ekonomiska förhållandena brutits sönder och att det alltså blivit utrymme för exceptionella åtgärder.

Herr Wickman sade också till mig: "Vad är nu en konstruktiv politik? Tala om det! Ni har ju själv ett ägaransvar." Ja, herr Wickman, jag har framfört detta många gånger, senast i valrörelsen i en näringspolitisk skrift som jag presenterade då. Jag har inte den minsta rädsla för att redogöra för det, och jag skulle med förtjusning upprepa det, om jag inte hade exakt 9 sekunder kvar på *min* repliktid, till skillnad från Er, som kan prata mycket, mycket länge.

Herr industriministern WICKMAN:

Herr talman! Herr Burenstam Linder gör de påpekanden som är så vanliga i debatter om företagandets villkor här i landet. Går det dåligt för privata företag – och herr Burenstam Linder redovisar 3 500 konkurser – då är det den ekonomiska politikens fel! Men går ett statligt företag dåligt, då beror det inte på den ekonomiska politiken, utan på att företaget är statligt.

Herr talman! Detta är den sista omgången repliker i meningsutbytet, och herr Burenstam Linder har inte någon replikrätt kvar. Därför skall jag inte ställa några nya frågor till honom.

Jag behöver nu inte göra det, eftersom jag inte heller denna gång erhållit något svar på mina frågor. Det spelar kanske inte så stor roll med de svar *jag* skulle få, men de frågor som jag har ställt är sådana som direkt angår de anställda i de statliga företagen, och de angår i allra högsta grad alla dem i olika delar av vårt land som i statliga företag ser den sista lösningen på sina problem sedan de gett upp hoppet om det privata näringslivets vilja, förmåga eller intresse att avhjälpa deras bygds svårigheter.

Det är inte ofta som jag kan ge människorna förhoppningen att deras problem skall lösas genom statlig företagsetablering. Ibland är det dock möjligt, och då upplever jag att det arbete som jag sysslar med har en mening.

Jag vill på nytt understryka – för att det inte skall råda någon som helst tveksamhet på den punkten – att de statliga företagets utveckling och de misstag som de begår skall bli föremål för kritik. Att en riksdagsman särskilt engagerar sig i en sådan verksamhet finner jag också naturligt och riktigt, eftersom han, som jag sagt här tidigare, har en direkt del av ägaransvaret. Att herr Burenstam Linder har öppnat ett slags privat revisionsbyrå för de statliga företagen är det i och för sig ingenting att säga om, även om verksamheten onekligen skulle kunna bedrivas både snabbare och billigare genom att direkt ställa frågor till de berörda företagen i stället för att välja omvägen över massmedia eller talarstolen i riksdagen.

Nej, det förvånande ligger i det sätt på vilket herr Burenstam Linder bedriver sin revisionsverksamhet. Jag måste tillstå att det är svårt att få känslan av att han drivs av någon primär omsorg om dessa företags sunda utveckling. Varje gång som jag och herr Burenstam Linder mötts i

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

debatter har han haft med sig ett färdigskrivet material, som han strax före debatterna levererat över till de närvarande journalisterna och som innehållit nya vad han betecknar som "skandaler" om något eller några statliga företag. Inte vid någon presentation av en s. k. skandal har denna följts av ett enda konstruktivt förslag om hur de problem som han tar upp skulle kunna mötas och hur de brister och misstag, som förekommit, skulle kunna undvikas.

Herr Burenstam Linder har som jag tidigare erinrat om beskrivit de statliga företagens prestationer med att använda statistik på ett sätt som man själv aldrig skulle vilja göra i ett seriöst sammanhang. Vi har inte för ro skull, herr talman, dragit upp riktlinjerna för den aktiva näringspolitiken, där de statliga företagen utgör en del. Vi har gjort det därför att vi tror att de statliga företagen i framtiden kommer att utgöra ett alldeles nödvändigt komplement till det privata näringslivet i vårt land liksom i andra länder. Det vore oansvarigt om inte även vi försökte vidareutveckla detta instrument i vårt arbete för att skapa trygghet för ett stort antal människor i vårt land. Det är dessa människors framtid den här diskussionen gäller, och de är sannerligen inte betjänta av den destruktiva diskussion om statliga företag som herr Burenstam Linder och hans partivänner liksom vissa andra borgerliga politiker för.

Som jag sagt flera gånger tidigare i debatten görs det misstag inom de statliga företagen liksom i de privata. Inom båda kategorierna av företag kan man felbedöma den framtida marknaden för en produkt; man satsar forsknings- och utvecklingsresurser på projekt som misslyckas. Det är sådana felbedömningar som herr Burenstam Linder skadeglatt kartlägger, när de förekommer i statliga företag. Sedan drar han slutsatsen att staten inte kan sköta företag och att skattebetalarnas pengar slösas bort.

Avslutningsvis vill jag i denna del av debatten säga att herr Burenstam Linder, då han i framtiden fortsätter sitt felsökande bland de statliga företagen, någon enda gång borde besinna sig och tänka på att han och övriga borgerliga riksdagsledamöter lika mycket som de socialdemokratiska företrädare ägarna av dessa företag och därför även bör komma med konstruktiva förslag om hur våra egna företags ställning skall förstärkas. Jag tycker att de anställda i våra statliga företag någon gång borde få känna att de har också de borgerliga partiernas stöd i sitt arbete.

Herr HELEN (fp):

Herr talman! Vi började eftermiddagspasset i kammaren med en diskussion om vilket underlag regeringen var beredd att ge kammaren. Jag påpekade då att det fanns en risk som man hade kunnat ana i förväg, att statsrådets till kammaren utdelade svar skulle vara intetsägande och att statsrådets egentliga inlägg i debatten efteråt skulle komma i längre, färdigskrivna anföranden.

Det var precis vad som inträffade. Regeringens debattmetoder framstår väl vid det här laget som kända; man utnyttjar sitt övertag i tid till varje sekund. Statsrådet började med ett inlägg på 8 minuter, som han braverade med var utdelat till partikanslierna i går. Det inlägget kunde vi gott ha varit utan, för det sade ingenting. Han kom med sitt egentliga huvudinlägg i ett anförande på 37 minuter när herr Burenstam Linder

hade 6 minuter på sig att svara, han fortsatte med ett inlägg på 16 minuter när herr Burenstam Linder hade 3 minuter på sig att svara. Och statsrådet Wickman har panna att efteråt, när herr Burenstam Linder inte har en enda sekund mera att använda, läsa upp ett anförande som är skrivet i förväg och som innehåller personomdömen om denne talare som det för den angripne inte finns möjlighet att svara på. Så betar sig ett statsråd som verkligen är i nöd!

Men om nu herr Wickman har lagt ner så mycket arbete på den här debatten, vilket vi ju skall vara tacksamma för, skulle väl herr Wickman också ha kunnat ta en lektion hos statsministern i debattkonst. När man i de förberedda slutinläggen står och säger att man blir angripen därför att om det går dåligt för enskilda företag så beror detta på den statliga ekonomiska politiken, men om det går dåligt för statliga företag så beror det på staten, och framställer detta som en debattpoäng, ja, då är man verkligen en lysande debattör!

Det är ingen tillfällighet att vi i dag har anledning att länge och utförligt uppehålla oss vid den statliga företagspolitiken. Den befinner sig i en krissituation. Det är en truism att säga att också staten har rätt att misslyckas med enstaka projekt och att den privatägda sektorn inte är felfri. Men det är inte frågan om hur lång listan över enskilda misstag och felgrepp är som är det viktiga i debatten, utan det är att de statliga misslyckandena nu är så många och så stora, att det finns skäl att analysera motiven och målen för hela den statliga företagsamheten. Riksdagen har rätt att föra den debatten. Den förs – också med all rätt – i arbetarkommuner och partidistrikt just nu.

Jag tror inte att herr Wickman då skall försöka säga att kritik mot vad som hänt eller vad som underlåtitits från industridepartementets sida är ett angrepp på näringspolitiken.

Vi frågar från samma utgångspunkt: Har man lyckats att förverkliga de mål som man själv har ställt upp för den statliga företagsamheten? Målsättningen linjerades upp i det vittomsusade socialdemokratiska näringslivsprogrammet för några år sedan. Den statliga företagsamheten var nära nog dess kärna. Vi kan också gå till ett av riksdagens egna dokument, propositionen nr 121 år 1969, där riktlinjerna för förvaltningsbolagets mål och uppgifter skisseras just mot bakgrunden av denna allmänna målsättning. Det hävdades på ideologiska grunder att den statliga företagsamheten måste existera och skulle, för att citera ordagrant, ”under krav på lönsamhet uppnå största möjliga expansion”.

Vi har samma rätt som tidningen Arbetet att fråga, om nuvarande målsättning med största möjliga expansion under hänsynstagande till krav på lönsamhet är användbar när man skall inhämta besked om hur Statsföretag bör inrikta sina begränsade finansiella, tekniska och personella resurser.

Eftersom herr Wickman försöker lägga upp den här debatten som en motsättning mellan en socialdemokratisk syn på näringspolitiken och en icke-socialistisk, tror jag att det vore nyttigt för honom att också erinra sig att det alltså förs en fortlöpande kritisk debatt inom det socialdemokratiska partiet rörande frågan om man verkligen har uppnått vad man lovade sina egna väljare och sina egna huvudmän för ett par år sedan. Alla

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företags-
samheten*

minns vi det socialdemokratiska segerjublet efter 1968 års val, då herr Wickman entusiastiskt talade om alla de statliga företag som skulle etableras, köpas och drivas. Det var inte småsaker som skulle vinnas genom att staten framträdde som företagare i stor skala; företagen skulle inte bara bli lönsamma och effektiva utan också särskilt fina i fråga om arbetsdemokrati, miljöskydd och trygghet i sysselsättning. I anföranden och artiklar spreds budskapet om de statliga företagens stora betydelse för framgången inom näringslivet.

Herr Wickman har rätt till en del i att det är fråga om motsättningar, som i viss utsträckning har en ideologisk kärna. Det finns en skiljelinje mellan socialism och liberalism när det gäller i vilken utsträckning man vill acceptera statlig företagsamhet. Vi tycker inte att största möjliga expansion är det rätta målet för Statsföretag AB – och det är vårt svar på herr Wickmans begäran att få ett råd om vilka förändringar som vi vill ha i målsättningen och genomförandet.

Den socialliberala syn som jag företräder erkänner behovet av statliga företag, men när vi säger att de bör motiveras i varje enskilt fall och att man noga bör överväga om de mål som den statliga företagsamheten skall främja inte bättre kan uppnås på annat sätt, så är det därför att det finns så många anledningar till att verkligen tänka sig för innan man ytterligare breddar omfattningen av den verksamheten. Orsaken till den hållningen är dels dåliga erfarenheter i Sverige och andra länder av statligt företagande av precis den typ som har exemplifierats i den svenska debatten, dels de principiella svårigheter som är förenade med statligt företagande när det uppträder i så stor skala att det försvårar en klar rollfördelning mellan olika samhällsinstitutioner – i detta fall staten och företagen. Jag skall återkomma litet till den saken, eftersom herr Wickman menade att den var rätt grundläggande för honom.

Enligt den socialdemokratiska synen är det, såvitt jag förstår, ett allmänt intresse att den statliga företagsamheten utökas. Varför skulle man annars ha formulerat detta mål för Statsföretag AB just som "största möjliga expansion under krav på lönsamhet". Det finns i det socialdemokratiska näringsprogrammet och i en rad uttalanden av olika ledande socialdemokrater ett motiv till denna hållning och de mål man anser sig nå. Genom statligt företagande skall den enskilda maktkoncentrationen motverkas, säger man, och jämlikheten mellan olika löntagargrupper främjas. Det är sannerligen inget litet mål. Vidare skall den industriella slagkraften och konkurrensförmågan förstärkas. Staten anses ha en särskilt stor uppgift i att satsa på framtidsinriktad, forskningsintensiv industri. Genom statligt företagande skall man förstärka den industriella slagkraften och konkurrensförmågan. Genom statligt företagande, säger man vidare, kan sysselsättningen tryggas och den allmänna produktionsvolymen byggas ut.

Det är alltså meningen att staten skulle förstärka denna konkurrenskraft genom att, som det heter, etablera sig som företagare i branscher där det allmänna är storkund. På det sättet skall enligt dessa principer priserna pressas och konkurrensen främjas. Ja, alla de som har varit ålagda att utnyttja Allmänna förlagets tjänster undrar nog om visdomen i dessa satser, som först offentligt myntades av statsrådet Gunnar Myrdal,

verkligen är bestående.

Det är många mål som inte kommit med i denna lista. Jag har inte tillräckligt kunnat gå in på frågan om arbetsdemokrati och bättre miljö. Den här listan brukar vara mycket lång i de socialdemokratiska propagandatalen, men nog är det klart att man i dag måste konstatera att målen är svåra att uppnå – och i vissa fall helt enkelt inte går att nå. Det har visat sig att staten uppträder som en mycket hård arbetsgivare även som företagare. När det har gällt kritiska situationer, såsom beträffande Durox och Kalmar Verkstad, har informationen inte bara varit bristfällig, den har i flera fall uteblivit. Glansen kring statens förmåga att uppträda som mönsterarbetsgivare har väl vid det här laget bleknat ganska betänkligt.

Klassiskt är herr Wickmans svar, i samband med försäljningen av KABI, om den information som de anställda där hade fått: "De läser väl tidningar." Vad man har uppnått ligger i bästa fall när det gäller informationen långt under målsättningen. Men frågan är också om statligt företagande verkligen är det effektiva instrument i näringspolitiken i övrigt som teorierna förutsatte.

För det första kan man konstatera att staten inte har någon särskild förmåga att bedöma marknadsutvecklingen och investeringsbehoven. Instrumenten är desamma som för enskild verksamhet, men man har långt ifrån alltid utnyttjat dem med det kunnande och den erfarenhet som brukas där. Det hänger samman med den ofrånkomliga politiska styrningen av det statliga företaget. Politiskt ansvariga företagsägare är utsatta för mycket större tryck och frestelser än vad som är fallet i det enskilda näringslivet.

Vi har kunnat notera här i kammaren åtskilliga gånger, och även i den gamla tvåkammarriksdagen, att statliga företag har lättare att skaffa fram kapital än enskilda, och det leder ibland till orealistiska satsningar. Regeringen har gång efter annan kommit till riksdagen och ofta med mycket bristfällig information begärt kapitaltillskott till statliga företag. Om jag tar fram NJA som exempel så är det inte därför att jag anser att dessa satsningar inte har varit nödvändiga från sysselsättningssynpunkt utan som ett exempel på att statliga företag i förhållande till jämförbara företag får en gynnad ställning när det gäller kapitalförsörjningen.

För 1966/67 beviljades NJA ett kapitaltillskott på 100 miljoner kronor och förra våren ytterligare 100 miljoner. I dagarna har vi fått på bordet en begäran om ett nytt kapitaltillskott, nu på 62 miljoner. Det finns inte jämförbara enskilda företag som med så knapphändiga motiveringar får så betydande tillskott. Därför kan man inte tala om en jämförbarhet i fråga om lönsamheten.

Enskilda företagare och företagsledare kan inom de ramar som utstakats av statsmakterna, av löntagarorganisationerna och av det faktiska marknadsläget göra bedömningar med lönsamhetskravet som grund. I praktiken är detta mycket svårare för staten och för det ansvariga statsrådet – så långt ger jag herr Wickman rätt. Han varken kan eller hinner överblicka alla detaljer.

Här tillkommer emellertid något, och eftersom herr Wickman under ett så pass stort avsnitt av sitt anförande uppehöll sig vid det som

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

politiskt, moraliskt intressant, vill jag också en stund stanna vid det: beslutskriterierna blir osäkra om man skall foga in även väljarsympatierna och väljarreaktionerna i bilden. Det är tydligen lätt att falla för frestelsen att utnyttja statligt företagande som argument i valdebatter eller att skjuta på otrevliga beslut till efter ett val. Att Stekenjokk diskuterats så envist och har stannat så i folkmedvetandet beror ju inte på frågan om vid vilket datum regeringen fick sina upplysningar utan om det över huvud taget var rimligt att gå ut och ge intryck av att regeringen satsade sig själv och statsministerns prestige på att det skulle bli gruvsdrift just där och att man gjorde det på det mest entydiga och symboliska sätt som var möjligt, nämligen genom att låta statsministern inför massmedia höja hackan som ett tecken på att driften skulle börja.

Det är självklart att vi tycker synd om regeringen som inte hade tillräckliga informationer, men det är fråga om huruvida man i avsaknad av sådana har rätt att skapa förväntningar och förhoppningar på det sätt som skedde. Det är inte säkert att det stannar vid en misstro mot regeringen själv, att det stannar vid händelser som i och för sig är så allvarliga som de i Blåsjön, utan det kan också väcka en misstro mot hela samhället att man skapar förhoppningar som det över huvud taget inte är möjligt att infria.

Jag tror för det andra inte att det är någon bra metod att motverka enskild maktkoncentration genom statligt företagande annat än i undantagsfall. Om man verkligen skall fullfölja en sådan linje krävs ett statligt företagande i mycket stor skala och därmed ersätter man bara den enskilda maktkoncentrationen med en statlig. För vår del är det naturligt att eftersträva en samhällsordning med decentralisering, med maktkontroll och spridning av inflytandet. En arbetsdemokrati med vidgat inflytande på alla nivåer, vidgat medbestämmande för de anställda ända upp i företagets styrelse, det är ett viktigt inslag i den liberala näringspolitiken, ty genom en sådan satsning frigör man hittills outnyttjade krafter av kunnande och nytänkande. Statsmakten har i sin tur andra stora möjligheter att via olika sorters styrinstrument påverka företagets handlande och se till att konsumenternas ställning tryggas och att konkurrensen upprätthålls.

Om staten går in som företagare i stor skala är det inte alls säkert att den på samma sätt kan hävda de här allmänna kontrollerande och styrande uppgifterna. Staten får då själv på samma sätt som enskilda företag producentintressen, och de kan komma i konflikt med den andra rollen.

Det är grunden för vår skepsis till en mycket expansiv statlig företagspolitik och också för vår avvisande hållning till statliga representer i industriföretagens styrelser. Konsumentskydd, arbetsdemokrati och förstärkt konkurrensövervakning ser vi som viktiga inslag i ett alternativ som är överlägset den socialistiska linjen.

För det tredje är det minst sagt osäkert om staten som företagare på områden där det allmänna är storkund – t. ex. beträffande läkemedel eller läromedel – verkligen befrämjar konkurrens och prispress. Jag nämnde nyss Allmänna förlaget; vi kan också ta Utbildningsförlaget. Det är ett företag som i själva verket snedvrider konkurrensen. För de statliga

verken har Allmänna förlaget blivit en ganska dyr historia. Tryckkostnaderna har skjutit i höjden. Bara försvarets materielverk beräknas förorsakas en merkostnad om 600 000 kronor per år på grund av skyldigheten att anlita Allmänna förlaget. En rad institutioner — konsumentinstitutet, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen etc. — har sett sig tvingade att av detta skäl begära förhöjda anslag. Redan den mindre omfattning de statliga företagen på dessa områden har i dag leder sannolikt till ett dåligt utnyttjande av produktionsresurserna. Att statliga företag kan hållas vid liv bara genom att statliga myndigheter är hänvisade dit kan ju inte pressa priserna.

För det fjärde är det ingalunda givet att statligt företagande på längre sikt är det bästa instrumentet för att hålla uppe sysselsättningen i regioner eller på orter där sysselsättningen är vikande. Att sådana satsningar behövs är självklart, och det är inte det vi diskuterar. Vi har många gånger påpekat det från vårt håll. Men man måste vara medveten om begränsningarna i vad man kan nå på denna väg. Man vinner ju inte mycket om statliga företag går in i branscher där marknadsutrymmet är begränsat och där den statliga satsningen på en ort leder till nedläggning på en annan. Det är ju av den anledningen exemplen sportartikelfabriken i Boden och mattfabriken blivit aktuella. Det är fråga om branscher där en strukturutveckling redan har visat att det finns ett minskat marknadsutrymme att arbeta inom.

Nu talade herr Wickman om den s. k. skidfabriken i Boden. Det vore ju en nyhet om den inte skulle tillverka skidor. Enligt vad som hittills varit känt står det väl ändå på programmet, trots att man vet att antalet skidfabriker här i landet under relativt kort tid har gått ned från 13 till 3. Med hänsyn till att skidfabrikerna i Edsbyn, Lindesberg och Hudiksvall nu kämpar på en begränsad marknad är det ganska osannolikt att det inte skulle bli återverkningar också på deras avsättningsmöjligheter och på sysselsättningen för de anställda i dessa områden, där det inte är så särskilt lysande gott om jobb.

Det är synd om man misskrediterar de statliga företagens viktiga uppgift att skapa arbetstillfällen i sådana fall då samhället måste träda till därför att det inte har gått att stimulera fram enskild företagsamhet, och den uppgiften misskrediteras när man sköter den på så lösa boliner som i ett par av de nämnda fallen. Det är ju då det kan gå ut över dem som man vill ge jobb. De blir lyckliga och glada när verksamheten startar men de upplever det som någonting ganska förfärande om de efteråt känner att de blivit lurade och verksamheten måste läggas ned.

Till sist: Statliga företag har sina särskilda problem, som har att göra med ägarnas insyn i verksamheten. Herr Wickman ställde frågan: Skall de som jobbar i de statliga företagen aldrig någonsin få känna att de har även oppositionspartiernas stöd i den meningen att vi betraktar oss som ägare? Jo, vi upplever det som glädjande att herr Wickman lägger upp diskussionen på det sättet. Det lät annorlunda på den vittberömda socialdemokratiska partikongressen, där man talade om de statliga företagen som "våra företag" i meningen arbetarrörelsens företag. Vi känner ett medansvar som ägare av statlig företagsamhet, men det är inte rimligt att begära av oss att vi skall vara nöjda så länge vi inte har riktiga

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företags-
samheten*

möjligheter till insyn i verksamheten, och den insynen skall utövas inte minst av svenska folkets valda representanter i riksdagen.

Herr Wickman och herr Olhede, som väl kommer upp senare i debatten, hänvisar ofta till riksdagen, när kritiken hårdnar. Men då tycker jag att ni skall komma ihåg hur många gånger riksdagen har ställts inför fullbordat faktum när det gällt statliga etableringar. De flesta av oss minns väl sommaren 1969, när vi i tidningarna kunde läsa att staten varit med om att bilda Uddcomb. Först tre månader efteråt kom industriministern till riksdagen och begärde godkännandet av den nya organisationen. På samma sätt kringgick industriministern riksdagen när det gällde det statliga förvaltningsbolaget. Tre månader före riksdagsbeslutet hade det redan etablerats under namnet David Sverker.

Alltför många gånger har de propositioner som sedan till sist lagts fram varit magra och utan genomtänkt redovisning. I stället har man hänvisat till den dialog som skulle föras inom den statliga företagsamheten själv. Inför partikongressen lovade herr Wickman att mellan Statsföretags styrelse och dess dotterbolag skulle det föras en dialog. Man kan ju fråga sig om det är den dialogen som leder till att både mor och dotter nu avsätter direktörer.

Vi klandrar särskilt regeringens vägran att gå med på det självklara kravet att varje riksdagsman skall ha rätt att gå på de statliga bolagsstämmorna och ställa frågor. Och när regeringen dessutom som i dag är ovillig att inför kammaren ge en ordentlig redogörelse av det slag som jag efterlyst, förstärks intrycket av att man inte är så angelägen som man säger om att den här verksamheten skall föras öppet. Vi får senare tillfälle till fullständigare debatter, men det är inte rimligt att just när allmänhetens intresse är som livligast beröva den möjligheten att ta del av en riksdagsdebatt som grundar sig på en fyllig redovisning från regeringens sida.

Nu väljer man det gamla debattknepet att, när staten blir kritiserad, påstå att de som kritiserar är fiender till all statlig företagsamhet. Man klagar också över att de statliga företagen i sig har fått en alltför stor del av intresset för näringspolitiken. Det kan ligga mycket i detta, ty andra inslag i statens uppgifter på det näringspolitiska planet är mycket viktigare, men som debatten i dag är avgränsad har det inte varit vårt ämne. Jag vill dock för undvikande av ytterligare agitatoriska övertramp från regeringsbänken slå fast att folkpartiet ser positivt på statlig verksamhet som är väl motiverad. Flera satsningar i Norrland har varit utpräglat riktiga och nödvändiga. Utan dem skulle dagens regionalpolitik helt enkelt inte kunna vidareutvecklas. Men vad man också i ärlighetens namn måste tala om är att ett statsövertagande av ett företag inte ger några automatiska garantier för tryggad sysselsättning.

Det är väsentligt mer betydelsefullt för vårt lands framtid att den ekonomiska politiken sköts så att svensk industri uppmuntras till investeringar. Då blir arbetsmarknads- och regionalpolitikens utformning och utveckling betydelsefulla. Men orsaken till att dagens ämne tilldrar sig så stor allmän uppmärksamhet ligger ju i den socialdemokratiska uppläggningsen av politiken som man inte har lyckats fullfölja på ett sådant sätt att ens de egna medlemmarna känner sig övertygade om att

man har handlat rätt. Man har haft för stora ambitioner, och det har resulterat i svåra misslyckanden som delvis har blivit dyrbara för skattebetalarna. Då går det inte att i längden ha kvar kravet på största möjliga expansion av den statliga företagsamheten, ty det skulle ju betyda att man ger sig in på köp eller etableringar utan att ha gjort klart för sig om det finns något att producera och sälja till marknadskraftiga priser. Och det är precis det som har hänt.

Nu skall tydligen riktlinjerna för den statliga företagspolitiken läggas om. Herr Wickman har förklarat – i TV häromkvällen – att den första etappen av näringspolitiken är genomförd. En arbetsgrupp skall formulera de nya målen, men den förmodar jag skall arbeta bakom neddragna rullgardiner, och då löser den inte den grundläggande frågan: På vilket sätt tänker regeringen skaffa sig underlag för en sådan giv som kan vinna allmänhetens förtroende?

Herr Wickman sade till en tidning häromdagen att han var ganska nöjd med Statsföretag. Han tycker tydligen här i dag att det är ofint av oppositionen att kritisera det sätt på vilket regeringen skött den statliga företagsamheten. Jag skall inte försöka gå in i detalj i hans debatt med herr Burenstam Linder. Herrarna får själva stå för sina påståenden och synpunkter. Men nog är det märkligt att man från regeringsbanken inte vill låtsas om att en här i kammaren ledande socialdemokrat i pressen meddelat att han skulle vara beredd att överta ordförandeskapet efter herr Olhede, medan man inför riksdagen vill låtsas som om allting vore ganska väl beställt.

Vi tycker, som jag sade, att det är bra att man i arbetarkommunerna diskuterar dessa saker, men det är inte bra att redovisningen till riksdagen blir så tunn och innehållslös som den var i det dokument som var tillgängligt i förväg. Och det finns efter vad jag kan förstå inga motiv att använda sådana bröstoner som herr Wickman gjorde i sitt långa anförande, där han blandade ihop gammal högerpolitik med sin uppfattning om hur folkpartiet ser på den fulla sysselsättningens problem. Vad har herr Wickman för grund att anklaga oss för att inte vilja verka för full sysselsättning? Om det inte vore så att herr Wickman innerst inne är så snäll och här står och bara läser upp färdigskrivna uttalanden skulle jag säga som Fabian Månsson: "Vet hut, vet sjufalt hut!" Men jag säger det inte och jag behöver inte citera några gamla författare för att sluta med att säga: Det är synd om herr Wickman!

Herr OLHEDE (s):

Herr talman! Borgerligheten har funnit tidpunkten lämplig att gå till frontalattack mot den statliga företagsamheten. Den attacken har fokuserats på Statsföretag för att detta företag sedan den 1 januari har tagit över de flesta statliga bolag. De borgerliga partierna gör angreppet innan Statsföretag framlagt den första verksamhetsberättelsen. Man har inte kunnat vänta tills papperen ligger på bordet.

Om man, herr talman, skall bedöma Statsföretags handlande under de första åren, är det nödvändigt att klargöra de uppgifter som Statsföretag fått av riksdagen enligt propositionen 1969:121.

Det är tre punkter som då bör analyseras: målen för Statsföretag,

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

ägarfunktionen och företagarfunktionen, samt styrningen av Statsföretag och dess dotterföretag. Det är mot den bakgrunden som man skall bedöma och kan diskutera Statsföretags aktiviteter.

Jag analyserade i remissdebatten i år målen för Statsföretag, och industriministern har här i dag berört frågan. Jag berörde även i remissdebatten hur Statsföretag under sin korta tillvaro försökt nå de uppställda målen. Jag behöver därför inte gå in på detta i denna debatt. Men till herr Helén, som tog upp det generella kravet som ställs på lönsamhet, vill jag säga att han tydligen inte förstått bakgrunden till detta. Det motiv som ligger bakom är att endast ett lönsamt, expanderande företag i längden har möjlighet att ge den trygghet för arbetet och i arbetet som är en av förutsättningarna för en bättre arbetsmiljö och aktiv företagsdemokrati. Människor som inte arbetar i ett expanderande företag får inte den rätta arbetsglädjen. Vidare kan endast ett lönsamt, expanderande företag av egen kraft vara med i regionalpolitiken. Det är endast ett lönsamt, expanderande företag – och ett förhållandevis stort företag – som av egen kraft kan medverka i strukturomdaning.

Men det är inte, herr Helén, bara lönsamhetskravet som är väsentligt för Statsföretag – företaget skall också fullgöra andra uppgifter som ägaren ålägger företaget. Om dessa uppgifter inte uppfyller lönsamhetskravet skall ersättning utgå. Statsföretag har skyldighet att inge "offert" på sådana uppdrag som ägaren, dvs. regeringen och riksdagen, anger. Dessa uppdrag kan vara av sysselsättnings- eller försvarsberedskapskaraktär, de kan ingå i regionalpolitiken. De skall behandlas från fall till fall.

Detta offertsystem är enligt min uppfattning en väsentlighet. Därigenom kan de samhällsekonomiska aspekterna beaktas. Det föreslogs av den utredning som föregick bildandet av Statsföretag. Innan detta system tillkom var det inte ovanligt att man generellt talade om att de statsägda företagen skulle drivas med lönsamhet, men i många fall tvingades företagen av sysselsättnings- eller andra skäl att göra avsteg från den principen. På så sätt sattes företagsledaren i en konfliktsituation. Han fick ta på sig ett ansvar som han rätteligen inte skulle bära. Det fick även till följd att man i den politiska debatten fick tillfälle att framhålla att de statsägda företagen hade låg lönsamhet; sviterna efter detta är ännu inte övervunna. Man beaktade inte att de många statliga företagen har vad man kan kalla samhällsekonomiska kostnader.

För mig är detta en fråga om ansvarsfördelning. En företagsledare måste ha målsättningar i operativa termer som inte är motstridiga, och han skall inte fatta politiska beslut. Inte ens en styrelse i ett företag skall göra det. Det är politikerna – vi som sitter i denna kammare – som skall fatta de politiska besluten på svenska folkets vägnar. Det är därför som jag så starkt hävdade att i de fall då just offertsystemet tillämpats – Stigen i Dalsland, Nykroppa och Vilhelmina – är det riksdagen som i sista hand skall ta ställning till projekten.

I den utredning som föregick propositionen om bildandet av Statsföretag diskuterades ägaransvaret och företagarsvaret. Ägaransvarets främsta uppgift sades vara att fastställa målen för verksamheten och att ge företagen de resurser som är nödvändiga för att målen skall kunna nås. Företagarsvaret sammanfattades i två punkter: för det första att

samordna och planera verksamheten samt vidta övriga aktiviteter för att infria fastställda mål; för det andra att ge ägaren sådan information om verksamheten att denne kan utöva sitt ägaransvar. Jag vill, herr talman, understryka den sista punkten som verkligen är väsentlig, även om många betraktar det som en självklarhet att ägaren automatiskt erhåller sådan information. Det är just brott mot denna självklara regel som ibland skapar svårigheter.

Mot denna bakgrund är det således industridepartementet som skall ange målen för Statsföretag; på grundval av dessa mål skall Statsföretag i sin tur utöva ägarfunktionen gentemot sina dotterföretag.

Om styrningen av Statsföretag behöver faktiskt inte många ord sägas. Kungl. Maj:t har utsett en styrelse, och det finns direktrepresentation i styrelsen för industridepartementet. När det gäller Statsföretags styrning av dotterföretagen är det hela litet mer komplicerat.

I delegationen, som framlade förslag om organisatorisk utbyggnad av Statsföretag, diskuterades ingående graden av styrning gentemot dotterföretagen. Vi diskuterade för det första den s. k. divisionsprincipen, dvs. en uppdelning av dotterföretagen i grupper med en för det ekonomiska utfallet ansvarig chef för varje grupp, men vi tillbakavisade denna princip därför att den skulle innebära att Statsföretag fick ett mer eller mindre direkt ansvar för den dagliga driften av företagen. Vi diskuterade för det andra Kooperativa förbundets modell, enligt vilken förvaltningsbolagets styrelse skulle återfinnas i samtliga dotterföretags styrelser. Vi tillbakavisade även den principen, då vi ansåg att styrningen av dotterföretagen skulle bli för direkt.

Vi fastnade i stället för en modell, där Statsföretag i princip skulle utse vissa av sina tjänstemän som ledamöter i dotterföretagens styrelser. En person skulle då få styrelseuppdrag inom de företag som hade sin verksamhet inriktad på basindustriområdet: LKAB, Statsgruvor etc. En annan skulle få styrelseuppdrag i verkstadsföretagen: Uddevallavarvet, Karlskronavarvet, Kalmar Verkstad. I den mån det fanns statliga verk som sysslade med likartad produktion, som domänverket i det första fallet och fabriksverken i det andra, kunde ifrågavarande personer även sitta i de verkens styrelser för att få en samordning oberoende av företagsform.

I de flesta remissvaren framhölls att en så stor självständighet som möjligt skulle skapas för dotterföretagen. Departementschefen uttalar bl. a. på den punkten följande: "Jag delar uppfattningen hos åtskilliga remissinstanser att avsikten däremot inte är att förvaltningsbolaget skall ta över ansvaret för den löpande verksamheten vid företagen. Utvecklingen får heller inte leda dithän. Inrättandet av förvaltningsbolaget bör inte leda till att det ansvar för ett företags verksamhet, som hittills legat hos styrelsen och verkställande ledningen för företaget, överförs till förvaltningsbolaget. Jag vill i detta sammanhang peka på den grundläggande skillnad som erfarenhetsmässigt finns mellan två skilda typer av förvaltningsbolag, nämligen den där förvaltningsbolaget självt anses driva rörelse genom vissa dotterföretag och den där samordning och samplanering av vissa för hela gruppen viktiga funktioner framstår som det väsentliga. Det statliga förvaltningsbolaget bör hänföras till den senare

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

typen.”

Detta är således den handlingsram som riksdagen fastställt för Statsföretags agerande gentemot dotterföretagen. Men, herr talman, det finns tydligen riksdagsmän som inte riktigt kommer ihåg vad riksdagen beslutat. Statsföretag har under den korta tid som företaget existerat anklagats för att inte ha haft tillräcklig styrning av dotterföretagen.

Herr talman! Jag kommer att gå igenom Statsföretags dotterföretag i tre avsnitt: *först* de företag som *inte* fanns med i den statliga sektorn den 1 januari 1970, då Statsföretag bildades, men som Statsföretag efter sin tillkomst engagerat sig i, *därefter* de företag som visserligen fanns inom den statliga sektorn då Statsföretag bildades, men som först senare blivit dotterföretag till Statsföretag, och *sist* några av de företag som redan vid Statsföretags tillkomst blev dotterföretag till Statsföretag.

Vad beträffar Statsföretags agerande i företag utanför den statliga sektorn har aktiviteten varit synnerligen begränsad. Under 1970 gjordes följande: Då Saxylle–Kilsund i april 1970 förklarade att man ämnade lägga ned spinneriet i Stigen i Dalsland, etablerades ett samarbete mellan Eiser och Statsföretag för att rädda sysselsättningen. I juni köpte Statsföretag 10 procent av aktierna i Billman-Regulator. Det var en kamp mellan två internationella finansgrupper om det svenska företaget. De anställda uppvaktade industriministern i den för företaget synnerligen prekära situationen. Statsföretag ingrep, och jag tror att jag nu kan säga att detta lade grunden till en lugnare utveckling för Billman-Regulator. I november köpte Statsföretag samtliga aktier i Devac, som industriministern redan nämnt, från styrelsen för teknisk utveckling. Bolaget tillverkar ett stoftavskiljarsystem, som skapar förutsättningar för att man i framtiden skall komma till rätta med silikosproblemen inom industrin.

Under 1971 har Statsföretag och regeringen föreslagit riksdagen för det första att bilda ett företag i Nykroppa tillsammans med Coronaverken och för det andra att bilda ett företag i Vilhelmina, som skall överta plasttillverkningen vid Husqvarna borstfabrik.

Men, herr talman, då offertsystemet tillämpats i de två sistnämnda fallen kommer dessa att underställas riksdagens prövning, och det finns därför ingen anledning för mig att gå in på dessa projekt här i dag, eftersom det blir en senare debatt. De riksdagsledamöter som anser att samhället som helhet inte skall bära de kostnader som krävs för att skapa sysselsättning i Värmland och i Västerbottens inland får då självfallet möjligheter att rösta emot förslagen.

Jag vill bara säga att det har skymtat i pressen att jag för tidigt skulle ha varit ute och lovat ett företag till Vilhelmina. Genom mitt tal i Vilhelmina skulle jag ha satt Statsföretag och staten i en sådan situation att Coronaverken fått möjlighet till vad man inom citationstecken skulle kunna kalla för ”utpressning”. De personer som tydligen med glädje trott detta måste jag tyvärr göra besvikna. Jag är verkligen inte så naiv; självfallet fanns det en principöverenskommelse.

Låt mig, herr talman, gå över till avsnitt två, dvs. tala om de företag som fanns inom den statliga företagssektorn då Statsföretag bildades men först senare blivit dotterföretag till Statsföretag.

Rationell Planering har berörts i debatten. I mars övertog Statsföretag

detta företag från Utvecklingsbolaget. Det ansågs vara lämpligt att detta konsultföretag låg direkt under Statsföretag. Inom statsföretagsgruppen fanns ytterligare ett konsultföretag, BS Konsult, och därtill hade Statskonsult tillkommit, som emellertid inte tillhörde Statsföretagsgruppen och heller inte sorterade under industridepartementet. Rationell Planering skulle få utvecklas i enlighet med sin affärsidé om projekt-administration inom den statliga företagsgruppen men även verka utanför densamma precis som vilket företag som helst. För att säkerställa att det inte onödigtvis skulle uppkomma friktion mellan Rationell Planering och Statskonsult fick de båda företagen samma ordförande. Rationell Planering var, som framkommit i flera sammanhang, inställt på en snabb expansion av verksamheten. Utvecklingen gick emellertid inte enligt planerna, och Statsföretags verkställande ledning bedömde situationen under sommaren 1970 så att man måste fatta ett snabbt beslut om företaget skulle fortsätta sin verksamhet. En nedskärning borde göras, och en samordning med de två övriga konsultföretagen BS Konsult och Statskonsult, borde eftersträvas.

Styrelsen i Statsföretag fick första gången del av denna fråga på ett styrelsesammanträde den 22 september 1970. Vi ansåg inte att det fanns tillräckligt underlag för beslut, utan frågan hänsköts till ett nytt styrelsesammanträde den 1 oktober. Då styrelsen tog del av verkställande ledningens i Statsföretag utredning godkände vi de föreslagna åtgärderna, men underströk att det skulle ske på ett sådant sätt att de anställda fick minsta möjliga svårigheter i den uppkomna situationen.

Det är självfallet beklagligt att sådant som detta kan inträffa. Av resultatet att döma var det en felsatsning. Styrelsen i Statsföretag handlade snabbt; beslutet om åtgärder fattades tio dagar efter det vi fått föredragningen av verkställande ledningen. Och vad som är för mig väsentligt är att av de ca 50 anställda har hittills samtliga utom 4 erhållit nya arbeten.

I april 1970 övertog Statsföretag aktierna i SONAB från Utvecklingsbolaget. SONAB började 1966 att tillverka och sälja högtalare av en helt ny konstruktion. SONAB stöddes av föregångaren till styrelsen för teknisk utveckling. Utvecklingsbolaget övertog SONAB från STU. Resultatet före utvecklingskostnader av nya projekt men efter full avskrivning har kunnat vändas från ett underskott 1969 till ett litet men dock överskott under 1970. Den vidare utvecklingen synes i dag gynnsam.

SONAB har även gjort en lokaliseringsspolitisk insats. Man har skapat sysselsättning för 30 man i Lövsånger utanför Skellefteå och beräknar att 1974 sysselsätta totalt 120 man i en utbyggd anläggning.

Nyckelhus har även varit ett spökhuis i debatten. Sedan länge har kriminalvårdsstyrelsen haft ett samarbete med detta företag som använt de husstommar som tillverkas på olika fångvårdsanstalter. Nyckelhus råkade i ekonomiska svårigheter och fick förluster. För att biträda kriminalvårdsstyrelsen i den uppkomna situationen och för att möjliggöra för kriminalvårdsstyrelsen att fortsätta att bedriva den enligt alla erfarenheter lämpliga verksamheten vid kriminalvårdsstyrelsens verkstäder övertog SMT företaget den 1 januari 1970. Då Statsföretag övertog SMT i juni var det helt följdriktigt att man samtidigt övertog Nyckelhus

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

och skilde detta från SMT.

Förlusterna för kriminalvårdsstyrelsen måste ses mot bakgrunden av att Nyckelhus är ett företag som är av stor betydelse när det gäller att bereda sysselsättning i kriminalvårdsstyrelsens verkstäder. För Statsföretags del blir förlusten begränsad, och sanering av Nyckelhus pågår.

Jag behöver väl inte, herr talman, här närmare beröra de svårigheter som flera av de privatägda småhustillverkarna har i dag – detta känner säkerligen många av kammarens ledamöter till.

SMT, verktygsmaskinbolaget, är också ett företag som funnits inom den statsägda sektorn innan det övertogs av Statsföretag den 30 juni 1970 från förenade fabriksverken, där det strukturellt inte hörde hemma. Då 1968 års riksdag beslutade att den centrala flygverkstaden skulle läggas ned i Västerås innebar detta en friställning av 900 anställda. Statsutskottet uttalade då att allt skulle göras för att skapa sysselsättning i Västerås. På grundval av detta uttalande gjorde dåvarande försvarets fabriksverk – nuvarande förenade fabriksverken – på uppdrag av försvarsdepartementet alla ansträngningar för att fullgöra vad riksdagen uttalat. Den 1 januari 1969 övertog fabriksverken därför verktygsmaskinrörelsen vid Köpings Mekaniska verkstad och förvärvade Aldellverken i Karlskoga samt Thörns mekaniska verkstad i Stockholm. Köpings Mekaniska verkstad ändrade då sitt namn till SMT Machine Company AB. Försäljningsvolymen i SMT har ökat mycket snabbare än man någonsin kunnat förutse. År 1969, som var det första verksamhetsåret, var faktureringen 30 miljoner, år 1970 var den 48 miljoner, och för 1971 räknar man med en ytterligare stark ökning. I slutet av 1969 var antalet anställda 452 och i slutet av 1970 nära 800. Redan när SMT bildades, underströks att man måste räkna med förluster och inkörningskostnader under de första åren; det är helt naturligt i all industriell verksamhet då något nytt av denna storleksordning byggs upp. Personligen har jag den uppfattningen att SMT på sikt visar sig vara en riktig satsning, och det goda renommé som företagets produkter har skaffat sig såväl inom som utom landet kan inte minst flera av den privatägda industrins representanter säkerligen verifiera.

Herr talman! Låt mig sedan gå över till den tredje gruppen av företag, dvs. dem som övertogs direkt av Statsföretag AB redan då Statsföretag bildades. Låt mig först beröra de företag som livligast diskuterats under senare tid.

Som industriministern sade, bildades Kalmar Verkstad redan 1902. Företaget kom senare i statens ägo i samband med SJ:s förvärv av vissa småländska järnvägsbolag. År 1968 övertog Statens fond för aktier majoriteten av aktierna från SJ, och då industridepartementet bildades 1969 underställdes företaget detta departement. Den 1 januari 1970 övertog Statsföretag AB aktierna i företaget. Det finns även andra aktieägare än Statsföretag: SJ, Handelsbanken och vissa enskilda personer.

Låt mig först konstatera att det sedan länge funnits en industriell överkapacitet här i landet när det gäller spårbunden materiel, och detta har skapat svårigheter för flera företag. Kockums har fått lägga ned sin tillverkning av järnvägsvagnar, och ännu har man inte bemästrat

svårigheterna vid Landsverk. NOHAB har haft allt annat än lysande affärer. Svårigheterna vid Hägglund & Söner för några år sedan torde inte heller vara obekanta för kammarens ledamöter. ASJ är inte utan problem. Företaget lär under senare år ha friställt ca 500 man. Trots att ASJ är ett privatägt företag uppvaktade de anställda industridepartementet för en tid sedan. Jag vet inte om de också gjorde en uppvaktning i Enskilda Banken, men jag misstänker att de inte uppvaktat herr Burenstam Linder.

Det skulle ha varit underligt, om Kalmar Verkstad hade förblivit oberört av den hårda konkurrensen på spårbunden materiel. Så är naturligtvis inte heller fallet. Men i den aktuella debatten har den väsentligaste kritiken riktats mot företaget när det gällt tillverkningen av Tjorven, som var ett försök att kompensera den vikande marknaden på järnvägssidan. Beslutet om att tillverka Tjorven fattades för flera år sedan. Postverket önskade en speciell distributionsbil, och fordonet konstruerades därför enligt postverkets krav. Trots vad herr Burenstam Linder sade – och jag tycker att han i egenskap av vice ordförande i moderata samlingspartiet kunde ha höjt sig litet över en så låg debattnivå – vet han mycket väl att postverkets ledning vid flera tillfällen har uttalat sin tillfredsställelse över Tjorven. Det är också flera köpare än postverket som är nöjda. Men klart är att efter vad vi i dag vet har Kalmar verkstad överskattat marknadsbehovet för Tjorven, åtminstone det marknadsbehov som finns för närvarande.

Låt mig, herr talman, efter detta kort och gott konstatera att en verkställande direktör i Kalmar verkstad tillsattes den 22 oktober 1970. Han presenterade en preliminär bedömning av företagets läge för sin styrelse den 10 november och en mer ingående analys den 8 december 1970. Läget föredrogs för den verkställande ledningen i Statsföretag AB den 14 januari 1971 och i Statsföretags styrelse den 21 januari. Redan den 14 december 1970 fick företagsnämnden vid Kalmar verkstad en preliminär information om läget och hölls därefter fortlöpande informerad. Personalen som helhet informerades den 9 februari i år. Kontakt hade i god tid tagits med länsarbetsnämnd och andra myndigheter.

Den nye verkställande direktören i Kalmar verkstad vidtog sålunda åtgärder mycket snart efter sitt tillträde. Det är smärtsamt att behöva lämna meddelande om friställelse av personal, men tyvärr kan detta även bli nödvändigt inom statsägda företag. Jag behöver inte här gå igenom – vilket jag skulle ha kunnat göra – en lång lista på företag som har friställt anställda under den senaste tiden.

Kalmar verkstad har emellertid stora svårigheter, och det kommer att ta lång tid att lösa problemen. Om företaget skall överleva behövs en rekonstruktion av företaget och en öppning för samarbete åt flera håll. Sådana problem är sannerligen inte unika just för de statsägda företagen. För att citera ett bohuslänskt uttryck kan man säga att "större skepp än e vällingebytta har gått åver styr".

I fallet Götaverken har de borgerliga tidningarna missat en rubrik av följande lydelse: "Nytt misslyckande för den privatägda industrin." Men den rubriken lär vi väl aldrig få se, hur stora misslyckanden det än blir fråga om.

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Herr talman! Det finns ingen anledning för mig att här närmare beröra Götaverkens affärer; det får säkerligen industriministern tillfälle att göra litet längre fram under riksdagsperioden. Det faller mig heller inte in att kasta den första stenen – det överlåter jag gärna åt de borgerliga politikerna.

Låt mig endast påpeka en sak som också berördes av herr Burenstam Linder, nämligen att det sannerligen inte endast är aktieägarna som fått och får betala räkningarna när det uppstår större svårigheter i privatägd industri. Nej, skattebetalarna fick hjälpa till i det privatägda Uddevalla-varvet och i en lång rad andra fall. Detta är en realitet, men många vill tydligen blunda för sådana fakta i den politiska debatten för att inte bli störda i sina politiska värderingar.

Enligt mina politiska värderingar är det ett självklart ansvar för samhället att göra allt för att rädda sysselsättningen då det gäller ett stort antal människor.

Enligt en tidningsrubrik skall Gösta Bohman ha sagt att han inte känner någon skadeglädje över utvecklingen vid Kalmar Verkstad. Att någon över huvud taget skulle kunna ens få en tanke på skadeglädje då människor friställs från sitt arbete tycker jag är skrämmande.

Ett annat företag, herr talman, som nämnts i pressdebatten är *Uddcomb*. Det är ett halvstatligt företag. Företaget kommer att visa upp en sämre bild av utvecklingen under sitt första verksamhetsår än vad som förmodades då företaget bildades. Detta visar att prognoser inte alltid stämmer vare sig det är fråga om privatägda, statsägda eller halvprivata företag.

Uddcomb bildades i juni 1969. Staten gick in med 50 procent av aktierna och de privata företagen Uddeholm och Combustion tillsammans med de andra 50 procenten. Den 1 januari 1970 övertog Statsföretag AB statens andel.

Industriministern uttryckte sig synnerligen försiktigt i propositionen då Uddcomb bildades. Han förutsade att man inte kunde vänta lönsamhet på 3-5 år. Ännu är anläggningen i Karlskrona inte färdig, men verksamheten pågår i Degerfors. Underhandlingar pågår mellan Statsföretag AB, Uddeholm och Combustion, varför jag tyvärr inte närmare kan gå in på detaljer. Dessa får eventuellt diskuteras vid senare tillfälle i riksdagen. Jag hoppas, herr talman, att detta kan respekteras.

Att underskottet under de första verksamhetsåren blev större än vad de ursprungliga kalkylerna gav vid handen beror på två saker. För det första så har investeringskostnaderna blivit högre beroende på att man beslutat att så snart som möjligt flytta hela verksamheten från Degerfors till Karlskrona, dvs. man genomför flyttningsetapp II tidigare än man ursprungligen planerat. Jag vill understryka att investeringskostnaderna för den del av verksamheten, som man först ansåg skulle ligga i Karlskrona, inte har överskridits. För det andra så kommer den fakturering som tidigare beräknades uppnås 1973, enligt nuvarande beräkningar, inte att nås förrän 1975. Det beror bl. a. på ändringar i produktionsprogrammet.

I det sammanhanget tror jag att man skall beakta att det här är fråga om ett nytt företag, som bygger en ny anläggning på en ny ort med en ny

ledning, som skall tillverka en ny produkt. Att inkörningssvårigheterna blivit stora är då inte förvånande. Uddcomb kommer att ha de mest moderna anläggningar för tillverkning av reaktorkomponenter, och delägarna är överens om att Uddcomb har goda framtidsmöjligheter i konkurrensen på världsmarknaden.

NJA behöver jag väl inte gå närmare in på. Detta företag diskuterades ingående vid föregående års riksdag. Det har beslutats om stora investeringar. Dessa är nödvändiga för att trygga sysselsättningen i Luleåområdet. En proposition om krediter till bolaget i enlighet med gällande regler för lokaliseringstöd har just lagts på riksdagens bord.

Uddevallavarvet har staten fått ta över från en privat företagare för att rädda sysselsättningen i Uddevalla. Staten fick 1963 det reella ansvaret för varvet, även om Eriksberg blev meddelägare. Verksamheten vid varvet har under dessa sju år utvecklats successivt i en positiv riktning, och inneliggande orderstock beräknas framdeles ge betydande överskott. Orderstock finns fram till 1975.

Förlusten uppgår innevarande år till 21 miljoner kronor, vilket dock kan tillskrivas skillnaden mellan in- och utlåningsräntor som företaget får betala vid kreditgivningen till redarna. Resultatet är en förbättring jämfört med föregående år. De anställda vid Uddevallavarvet har verkligen gjort en fin insats för att rädda sitt varv och ge det en framtid som en progressiv del av den svenska varvsindustrin.

Även Karlskronavarvet har under senare år haft en positiv utveckling. Jag vill här, herr talman, passa på tillfället att avliva den myt som sprids i pressen om att Kockum skulle ha räddat varvet ekonomiskt. Samarbetsavtalet mellan de två varven har varit till stor fördel för båda parter. För Karlskronavarvets del har det hittills medfört fördelar från sysselsättningssynpunkt. Ekonomiskt ger detta avtal positivt utslag för Karlskronavarvet först under de kommande åren.

I den för alla varv, såväl inom som utom landet, svåra situation som har rått och råder uppvisar således de båda statsägda varven ett förbättrat resultat. Detta glädjande förhållande har sannerligen inte rönt någon större uppmärksamhet.

Jag har tidigare berört Götaverken, och det har väl heller inte förbigått kammarens ledamöter att Eriksbergs mekaniska verkstad faktiskt uppvisat ett sämre resultat för 1970 än för 1969.

Jag har sagt tidigare att Statsföretagskoncernen eftersträvar företagsekonomisk lönsamhet enligt riksdagens riktlinjer. De samhällsekonomiska aspekterna skall beaktas genom offertgivning, men Svetab intar i viss mån en särställning. Företaget har skapats för att lösa speciella problem, som har samband med regionalpolitiken. Även i svetabs fall eftersträvas företagsekonomisk lönsamhet men den måste ses på sikt. Jag behöver inte vidare gå in på frågan om svetab, eftersom industriministern i debatten har berört detta företag så ingående.

Jag vill, trots att jag först inte tänkte göra det, dock säga några ord om Allmänna förlaget. Statsföretag övertog aktierna den 1 januari 1970, och verksamheten har i huvudsak bedrivits enligt de av riksdagen fastställda riktlinjerna. Man kritiserar inte detta företag därför att det går med förlust utan därför att det täcker sina kostnader. Man har kritiserat vad

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företags-
samheten*

som kallas monopolställningen, som riksdagen själv har fastställt, men man har inte nämnt de fördelar som faktiskt finns med detta förslag som fått tillfälle att verka under en så kort tid.

Det kan ske en samordning av upphandlingen och det finns inte något monopol på tryckerisidan. Då man talat om ökade kostnader för myndigheterna, har man inte beaktat att vissa myndigheter hade grafiskt kunnig personal som nu inte behövs. När Allmänna förlaget kom till, önskade försvaret ett eget förlag, statistiska centralbyrån ett och konsumentrådet och pris- och kartellnämnden ett. Det har skett serviceförbättringar. Nu finns *ett* ställe där man kan få allt statligt tryck utfört. Man har fått *en* operativ enhet på distributionssidan.

Låt mig slutligen säga att när det gäller detta företag, att Storbritannien haft ett sådant statligt förlag sedan 1786 och den fria företagsamhetens förlovade land Förenta staterna sedan 1861.

Herr talman! Jag har nu berört samtliga de företag inom Statsföretagsgruppen, som på ett eller annat sätt varit uppe i den allmänna debatten. Men i denna debatt har man, bortsett från Torvförädling, som av någon anledning uppmärksamrats, sorgfälligt undvikit att diskutera de framgångsrika statliga företagen. Men det finns faktiskt sådana också.

Allmänna bevakningsbolaget har haft en fin utveckling och har fått en ökad marknadsandel utanför den statliga sektorn.

CEA-verken, som tillverkar röntgenfilm, har under de senaste två åren utvecklats på ett tillfredsställande sätt från att tidigare ha haft väsentliga svårigheter.

Svenska reproduktions AB ger ett gott resultat.

Kabi förväntas att göra ett förhållandevis bra bokslut. Trots att läkemedelsmarknadens expansion i landet har minskat i förhållande till tidigare, så har Kabigruppen behållit sin marknadsandel.

Tobaksbolaget kommer att visa ett bra ekonomiskt resultat av sin verksamhet.

ASSI — statens skogsindustrier — som har sitt ursprung i kollapsade privatägda sågverk från 1930-talet, har haft en fin utveckling och gör ett bra bokslut för 1970. ASSI har, som tidigare sagts, beslutat om ett stort investeringsprogram i Norrbotten.

Statsgruvor och LKAB visar, trots de svårigheter som funnits vid LKAB, ett gott rörelseresultat.

Herr talman! De borgerliga har, som jag inledningsvis sagt, funnit det angeläget att ta upp denna debatt innan resultatet för hela Statsföretagsgruppen kunnat läggas fram. I stället har man nu plockat fram enstaka företag inom gruppen som haft svårigheter och låtit dem framstå som bevis för att hela den statliga företagsamheten skulle ha misslyckats. Det torde inte vara obekant för någon enda av de borgerliga kritikerna att för det första så är varje del inom en privatägd företagsgrupp sannerligen inte alltid lönsam och för det andra så tar det ganska lång tid att komma till rätta med problem av det här slaget. De löses faktiskt inte på några månader.

Statsföretag har existerat ett år. Det tog ganska lång tid för Tändsticksbolaget att komma till rätta med sina delproblem. Det tog ganska lång tid för AGA. Kockumgruppen har ännu inte löst lönsamhets-

problemen för hela sin verksamhet. Det är bara några få exempel från svenskt näringsliv, och vi behöver väl i det här sammanhanget inte dra in Burmeister & Wain och Rolls Royce.

Trots att Statsföretag haft problem under sitt första verksamhetsår kan det vara hugnesamt att få meddela att det sannerligen inte bara finns olönsamma företag inom Statsföretagsgruppen utan att kärnan inom företagsgruppen visar lönsamhet. Totalresultatet ser därför ut att bli hyggligt. Totalantalet anställda inom Statsföretagsgruppen har därtill ökat med 15 procent och uppgår nu till nära 34 000 personer. Jag hoppas att de goda statliga företagen kan få en lika stor publicitet som de som har varit svaga. Det kan ju uppfattas som en sensation av allmänheten att det inte endast är Torvförädling som är lönsamt.

Herr talman! Statsföretag har hittills endast kunnat påbörja några få av de stora arbetsuppgifter som måste utföras under de kommande åren. Organisationsmässigt har företaget ännu inte ens haft möjligheter att genomföra den principskiss som drogs upp av den utredning som föregick bildandet av Statsföretag. Inom Statsföretag måste bl. a. snart växa fram en organisation som ger en klar uppdelning mellan vad man i organisationssammanhang brukar kalla för linjefunktioner och stabsfunktioner.

Enligt min uppfattning är de viktigaste näraliggande uppgifterna bl. a. följande inom den statliga företagsamheten:

De för Statsföretag angivna generella målen måste vidareutvecklas som grundval för dotterföretagens verksamhetsinriktning.

Samordningen mellan moder- och dotterföretag måste fördjupas och systematiseras utan att dotterföretagen därmed berövas sin självständighet. Styrelser och verkställande direktörer i dotterföretagen skall bära sitt ansvar.

Statsföretagsgruppen måste vidarestruktureras och framför allt konsolideras.

Och sist, men kanske främst, förbättrade arbetsförhållanden måste eftersträvas i flera statsägda företag och en verklig företagsdemokrati genomförs.

Liksom inom den privatägda företagssektorn finns det inom den statliga tyvärr företag där miljön inte är tillfredsställande. Att lösa de problemen tar tid och kräver investeringar, men sådana investeringar är en nödvändighet för de statsägda företagen.

Även om företagsdemokratin i viss mån är på väg inom några av de statliga företagen så har vi, som jag tidigare sagt i remissdebatten, ännu inte hunnit tillräckligt långt. Den tid är förbi då man bara kan ge människor order om att utföra ett arbete. Arbetare och tjänstemän måste ha meningsfyllda motiv för sitt handlande. De måste ha inflytande över beslut som rör deras verksamhet.

Många i ledande befattningar inom näringslivet tycks vilja värja sig mot denna självklara utveckling. Man kanske säger: Vi har så många andra problem just nu, att vi inte hinner med företagsdemokratiproblemen. Jag tror man hellre skall säga: Vi har så många och stora problem som ett resultat av den industriella utvecklingen, där människorna alltmer upplever ett främlingskap, att problemen blir ännu fler och ännu större om vi inte snarast löser de företagsdemokratiska frågorna.

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Jag delar självfallet helt den syn på dessa frågor som den av industriministern tillsatta företagsdelegationen framfört i olika sammanhang, bl. a. vad delegationen framfört i sin skrivelse till Statsföretags styrelse.

Til syvende og sidst, herr talman, är all verksamhet till för människornas skull. Det är de många människorna som skall bestämma innehållet i det välstånd som arbetet skapar. Och i det sammanhanget är det sannerligen inte enbart de företagsekonomiska värderingarna som äger giltighet. Det är de allmänmänskliga som skall vara överordnade. Vi politiker har ett stort ansvar när det gäller att svara mot de krav som de många människorna har rätt att ställa på oss. Den stora aspekten på samhället som helhet kan lätt glömmas bort när man talar om förluster och vinster i enskilda företag vare sig nu dessa är statsägda eller privatägda.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Herr talman! Finns det någon möjlighet att be herr Olhede redogöra för varför Statsföretag har bett sina dotterföretag om koncernbidrag?

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp):

Herr talman! Får jag börja med att notera att jag sällan har upplevt en sådan märklig demonstration av hur otidsenliga debattreglerna är som den herr Wickman gav uttryck åt. Får jag också säga som min mening, att herr Olhede trots allt slog herr Wickman med en handsbredd i industridepartementets interna tävling om att förgylla situationen.

Tillåt mig först och främst, herr talman, att med några ord beröra organisationen av det statliga företagandet. De statliga företagen och det statliga företagandet leds ju direkt i industridepartementet via en under industriministern arbetande statssekreterare. Jag frågar mig: Kan det vara rätt att industridepartementet verkar som något slags industriförbund för de statliga företagen? Kan det vara riktigt att ordföranden i Statsföretag AB är densamme som statssekreteraren i industridepartementet? Herr Olhede sade förut i sitt inlägg att ansvaret vilar till sist på riksdagsledamöterna. I vilken egenskap vilar ansvaret för de statliga företagen på herr Olhede? Är det i hans egenskap av statssekreterare, av ordförande i Statsföretag eller av riksdagsman?

När allting går bra kan man hålla på med flera olika uppgifter, men när problemen hopar sig tror jag att det är riktigt att man har lagt hela ordförandekraften och hela koncentrationen på att lösa problemen. De statliga företagen skall i sin dagliga gärning verka precis som alla andra företag. Som det nu är tycker jag att man litet grand får ett intryck av att industridepartementet vill skapa vattentäta skott mellan å ena sidan statliga företag och å andra sidan privata och kooperativa, utom i de fall där man finner det lämpligt att gå över gränserna och göra en gemensam sak.

Vi är ju redan på väg, herr Wickman, att få en ny arbetsgivarförening.

Det finns tecken som tyder på att man i dag vill skapa ett eget industriförbund för de statliga företagen och på så sätt markera avståndet mellan statliga och andra företag. Jag tror i så fall att det vore ovanligt olyckligt därför att de statliga företagen själva och deras företrädare på olika nivåer behöver umgås med sina kolleger oberoende av i vilken företagsform de jobbar.

Dags alltså, herr industriminister, för en starkare företagsekonomisk och mindre politisk styrning av de statliga företagen. Jag tycker att det vore skönt om man kunde komma ifrån de statliga företagen som löftesobjekt eller som slagträn i valdebatterna.

Vidare, herr talman, skulle ju hela den näringspolitiska givnen med startandet av ett statligt förvaltningsbolag, som redan första året hunnit engagera sig i ett tjugofemtal olika företag och projekt – det är ganska mycket, tycker jag – ge en gloria av att staten var en räddande sysselsättningsängel. Statligt företagande skulle demonstreras i företagarkonst, ett prydligt statligt exempel på arbetsdemokrati i praktiken och – står det särskilt angivet – i insatser i nya framtidsbranscher. Jag kan instämna i många stora avsnitt i den här målsättningen och målbeskrivningen men, herr Olhede, det gäller inte bara vad man gör och vad man sätter upp som mål utan det gäller hur man gör en sak också.

Och hur ser det ut 1971 i ett nötskal, så här i månadsskiftet mars-april? Jo, trots allt en mängd av exempel på dåliga resultat. Herr Olhede använde fyrtiofem minuter för att tala om de dåliga resultaten och fem för att tala om de goda, men jag håller honom räkning för att han gjorde det. Ofta är det nämligen så att hälsan tiger still. Det är på samma sätt som i privata företagssammanhang inte de goda sakerna man diskuterar. Därför får ni också förlåta oss att vi i dag diskuterar problemen och inte förgyller de goda sidorna.

Vidare förekommer osedvanligt sena resultatrapporter. ASEA, t. ex., har redan haft sin bolagsstämma, trots att det är en mycket komplicerad koncern. Ytterligare har det här understrukits av industriministerns lakoniska meddelande att delårsbokslut och koncernbokslut inte föreligger, som det sägs, förrän om några veckor. Men vi vet ju att bolagsstämman inte hålls förrän den 17 maj. Det visste nu inte Svetab om när vi i riksdagsgruppen bad att få dess årsredovisning. Svetab svarade så här: årsredovisningen för 1970 kommer att översändas så snart bolagsstämman fastställt denna. Det måste väl vara ett misstag. Man trodde alltså i början av mars att ordinarie bolagsstämma skulle komma att hållas i juni.

Permitteringar i Kramfors, Bjurträsket och Kalmar. Till synes mycket otillfredsställande information, inte minst till de anställda, om förändringar, resultat och framtidsutsikter. Bristfälliga underlag för nya produkter, främst marknadsmässiga underlag i bedömningen av en framtidsmarknad – inte minst viktigt för Förenade fabriksverken, nu när man skall starta och accelerera den civila produktsidan där – och till synes otillfredsställande kontroll och uppföljning.

På mig verkar det som om kontrollen och planeringen vore de mest underutvecklade funktionerna så här något år efter det att Statsföretag kommit i gång. Hur skulle det annars kunna se ut som det gör i Förenade

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

fabriksverken, som visserligen inte tillhör statsföretag men som i alla fall är ett statligt företag, i Marviken, i rationell Planering, i Kalmar?

Får jag komma med ett konstruktivt förslag, herr Wickman? Det måste till en ekonomisk övervakning, och det måste till en löpande lönsamhetsuppföljning – det brukar kallas en operation controller-aktivitet – som med kraft kan driva sin verksamhet. Annars går det käpprätt fel.

Det är lätt att lova i Stekenjokk och i Göteborg och att i pressen tala om vilka insatser man gör på det här området. Det är lätt att sparka i gång och köpa in och lägga samman företag snabbt och mäktigt. Det vet vi inom den privata sektorn. Vi har väl också gjort massor av misstag. Vi vet att det är mycket lättare att starta en sak än att stoppa en sak. Men att sköta och driva, kontrollera, planera för produkter, marknader och framtid – till det har uppenbarligen tiden inte räckt till. Jag hoppas att den kommer att räcka till. I stället för att åstadkomma bra lösningar har man åstadkommit för snabba lösningar, enligt min mening. Och därför har man i rasande fart köpt in företag, kanske delvis för att tillfredsställa partikongressen – vad vet jag?

Herr talman! Jag har sagt förut i den här kammaren och jag vill säga det en gång till: det går icke att sköta några företag, inte ens de statliga, med vänster hand, ty sköter man de statliga företagen med vänster hand kommer det hela mycket snart att se ut som ett fältlasarett, där medicinalrådet Wickman och provinsialläkare Olhede har fullt upp att göra med att pyssla om och plåstra om sina sjuka och skadade patienter, i stället för att ägna sin tid åt förebyggande hälsovård för *hela* företagsamheten.

Jag har ingen författare, så jag får ta det ur egen fatabur, om herr Wickman förlåter: Dags att reparera, inte accelerera. Dags att konsolidera, inte expandera. Dags, herr Wickman, att fundera, inte att spendera. Annars kanske man måste likvidera.

Herr talman! Jag hade tänkt stoppa här, men den planeringens förträfflighet som herr Olhede gjorde sig till tolk för gör att jag ändå måste ta upp någon liten bit av det också. Fanns den i Rationell planering? Att först planera upp och så i samma ögonblick som det är färdigt, riva ner. Fanns den i Kalmar, när man gjorde Tjorven?

Får jag komma med ett konstruktivt förslag? Läs de motioner som ibland kommer. Jag väckte en 1969, där jag gjorde i ordning en checking list på åtta punkter, som man borde tillgodose. Det var inte förbjudet att använda dem. Har man i Kalmar tittat på hur världens bilstruktur kommer att se ut? Fiatchefen Agnelli har låtit säga att det kanske kommer att finnas 8–10 bilfabriker kvar här i världen, när de andra har blivit utsållade – ett par amerikanska, ett par japanska och kanske tre europeiska. Är det Fiat, Volkswagen och Tjorven som skall vara kvar i Europa?

Vad är tanken bakom skidfabriken i Boden? Man löser sysselsättningsproblemen på ett ställe i stödområdet och skapar kanske både lönsamhets- och sysselsättningsproblem i Edsbyn, som också är en stödområdesort. Det tippas på branschhåll att mattfabriken i Nyland kanske kommer att kosta mellan 25 och 50 miljoner kronor. Det finns

dock privata företag som var beredda att gå in med samma sorts tillverkning på andra områden där man hade det besvärligt.

Bristfälligt planerat hastverk, det är det intryck man har efter första året, och kanske även att vederbörande fallit offer för frestelsen att ta till impulsiva politiska löften för att t. ex. tillfredsställa väljarna.

Jag ber om ursäkt att jag inte har talat lika länge som många andra talare, men jag skall be att få stoppa här tills vidare.

Herr OLHEDE (s) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom vi har kommit in i en läkemedelsdebatt får jag säga till psykiatrikern och filosofen Ericsson i Åtvidaberg att jag häromdagen läste i tidningen att även hans eget företag hade fått en sjukdom och fått ett sämre resultat i år än tidigare. Jag anklagar honom inte för det, men sådant inträffar således i koncerner som mig veterligt har existerat under mycket lång tid. Tyvärr har jag inte tidningsklippet med mig, men jag skulle annars kunnat visa det på TV-skärmen där uppe.

Om alltså planeringen, herr Ericsson, inte kunnat leda till ett ständigt stigande resultat under så lång tid som hans koncern existerat, är det ännu svårare för Statsföretag. Men herr Ericsson har inte sett Statsföretags samlade resultat ännu, eftersom det ännu inte är framlagt.

Det är ganska fantastiskt att en företagschef som herr Ericsson i Åtvidaberg kan gå upp i talarstolen här och försöka ironisera över att Fiatchefen sagt att det bara kommer att finnas tre—fyra—fem bilfabriker i världen; skall Tjorven vara en av dem? Jag beklagar att debatten sjunkit till en så låg nivå. Tjorven tillverkades som ett specialfordon, och jag kan försäkra herr Ericsson i Åtvidaberg att det kommer att finnas flera specialfordon i världen än de som eventuellt fem fabriker kommer att tillverka.

Jag har inte haft ett dugg med Durox att göra men, herr talman, t. o. m. i denna debatt har Durox varit uppe och ältats. Hur orkar borgerligheten hålla på? Läs i tidningarna vad som för några dagar sedan stod om att A-Betong lägger ner sin fabrik i Örebro, 180 man får gå. Läs i Dagens Nyheter den 20 mars redogörelsen för att resultatet för den stora Cementakoncernen efter avskrivning av räntor nästan halverats under detta år! Man får kanske avveckla sin byggnadsmateriels sektor. Här gäller det Siporex och Elementus i Mockfjärd.

Från socialdemokratiskt håll kommer vi inte att göra detta till en följetong i pressen. I så fall skulle vi behöva anlita så eminenta begåvningar som de som fortfarande tjarar om Durox.

Låt mig om Försvarets fabriksverk tillägga att det av affärsverksdelegationen tillsatts en utredning för att klara målsättningen för Förenade fabriksverken. Av känd anledning har vi stramat åt på den militära sidan och dessutom har det skett en nedskärning av exporten, som jag helt ansluter mig till. Detta har gjort att Fabriksverken måst inrikta produktionen på andra områden.

Herr ERICSSON i Åtvidaberg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det är så rätt, så rätt, herr Olhede, att resultatet för Facit var sämre i år, och det är så rätt, så rätt att det många gånger är

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

svårt att driva företag i den internationella konkurrensen. Men jag hoppas att herr Olhede lade märke till två saker: för det första var resultatet dock framme; för det andra har jag inte nämnt ordet Durox. Herr Olhede måste ha mardrömmar.

Jag ber om ursäkt om jag någon gång tjarar om t. ex. förberedelser innan man drar i gång saker och ting, men får jag bara läsa upp vad vi i en motion 1969 begärde innan 15 nya miljoner skulle pumpas in i Kalmar verkstads AB:

”De i propositionen lämnade uppgifterna om KVAB anser vi inte tillräckliga för en bedömning av det rimliga i att satsa ytterligare medel i företaget. Inför riksdagen bör därför lämnas kompletterande uppgifter och utfästelser:

En redogörelse för målsättningen i fråga om KVAB:s framtida inriktning och lönsamhet.

En bedömning av företagets betydelse för sysselsättningen i Kalmar län.

En bedömning av SJ:s framtida beställningar hos KVAB i kronor.

Uppgifter om utvecklingen av och marknadsutsiktterna för DAF-agenturen.

Uppgifter om marknadsutsiktterna och produktionsprogrammet för distributionsbilen Tjorven i antal enheter per år.

Information om utvecklingen av en eldriven version av Tjorven, främst projektets finansiering.

Information om utvecklingen av s. k. parkeringshissar, främst marknadsbedömning, produktionsprogram och projektets finansiering.”

Man kan väl inte beskylldas för efterklokhet om man är klok i förväg? Det går att läsa sådana här motioner innan man drar på för full gas. Det där med karta och kompass, herr Olhede, är inte så tokigt ibland.

Herr OLHEDE (s) kort genmäle:

Herr talman! Ja, karta och kompass behövs, men det behövs också en riktig kanalinställning. Det är nu andra gången som jag fått påpeka att herr Ericsson i Åtvidaberg tydligen har haft fel kanal inställd när han lyssnat på mig. Jag sade inte att herr Ericsson hade nämnt Durox ... jag sade att t. o. m. Durox har varit uppe i denna debatt.

Herr FÄLLDIN (c):

Herr talman! Industriministern har åter och åter riktat en vädjan till oppositionen – att vi skulle besinna vårt ägaransvar och att vi borde utforma våra anföranden mot bakgrunden av detta ägaransvar. Men frågan om ägaransvaret och om riksdagens insynsmöjligheter formulerades ju klart i propositionen 121 år 1969. Där uttalades:

”För att uppfylla det allmänna syftet med delegationens förslag i denna del – att stärka riksdagens insyn i den statliga företagssektorn – vill jag vidare föreslå att möjlighet öppnas för ett begränsat antal riksdagsledamöter att vara närvarande och ställa frågor vid bolagsstämman för förvaltningsbolaget.”

Men det har ju inte öppnats några som helst möjligheter för företrädare för oppositionen att vid en bolagsstämma utöva ägaransvaret i

betydelsen att ha rösträtt för aktiekapitalet. Det ville vid propositionstillfället industriministern och regeringen förbehålla regeringen. Det där skrevs uppenbarligen under inflytande av den stämning som hade skapats vid extrakongressen 1967 och den som socialdemokratien upplevde efter valet 1968. Då gjorde man den här klara avgränsningen när det gäller ägarinflytandet och ägaransvaret.

Men nu, när den iskalla verkligheten börjar sätta sina spår, vädjar industriministern om delat ansvar. Jag tycker att det är rätt angeläget att slå fast att ansvaret rimligtvis till sin alldeles avgörande del måste vila hos dem som har den faktiska möjligheten att utöva inflytande.

Får jag säga en sak till jag propå den här debatten! Det är något av ett medgivande beträffande uppmaningen att vi skall utforma vårt tal i de här sammanhangen så att vi besinnar ägaransvaret, men det jag säger har också en alldeles klar och tydlig adress både till industriministern och till Statsföretags styrelseordförande.

Det är inte säkert att det blir så alldeles lätt att rekrytera människor till avgörande och viktiga funktioner inom de olika statsföretagen, om de så att säga skall offentligen värderas och bedömas från den här talarstolen och de vet, att i vissa lägen förklarar man att nu har vi anledning att tro att det här rättar till sig, eftersom vi har bytt verkställande direktör. I herr Olhedes inlägg fanns ju ett sådant argument, och jag tycker allvarligt talat att den typen av argumentering är för enkel. Det kan rimligtvis inte vara så att den verkställande direktörens åtgärder och dispositioner uteslutande är orsaken till att olyckor sker, och därför får man icke göra gällande att vi har att vänta en förbättring bara därför att man byter verkställande direktör. Det är lika allvarligt som att man så att säga synar de här människorna in- och utvändigt så fort något går på sned.

Den aktivitet som de senaste åren har utvecklats kring de statliga företagen har haft – som jag uppfattar det – två huvudmålsättningar. Den ena har varit att göra de statliga företagen konkurrenskraftigare och slagkraftigare rent företagsmässigt. Och det var helt enkelt nödvändigt att ta itu med de organisatoriska och administrativa problemen. Det är heller ingen efterklokhet när jag säger det, eftersom jag innan åtgärden var i gång och innan den arbetsgrupp tillsattes som hade att se över det här hade väckt motioner i riksdagen om att man genom en parlamentarisk utredning skulle försöka komma fram till en sådan här lösning. Vi måste ju ändå alla ha ett intresse av att de statliga företagen sköts rationellt, och egentligen kan man väl säga att regeringen dröjde alltför länge med att vidta de här åtgärderna.

Jag vill gärna hålla med industriministern när han säger att det ännu är för tidigt att bedöma hur åtgärderna kommer att utfalla. Det har inte gått mer än drygt ett år sedan Statsföretag bildades, och jag tror inte heller att det nu finns anledning att ifrågasätta att man slog in på rätt väg när Statsföretag bildades och när man genomförde en bättre samordning på departementsnivå. Statsföretagen skulle naturligtvis inte ha stått starkare i dag om man hade haft kvar den gamla ordningen.

Men nu är det väl en gammal erfarenhet att man inte löser problem i företag med ett beslut i styrelsen. Jag tror inte att man löser de problemen ens med ett beslut här i riksdagen. Vad sådana beslut leder till

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

står och faller med hur de genomförs i praktiken. På den punkten kommer vi inte ifrån att de ansvariga uppenbarligen inte har insett vare sig svårighetsgraden eller storleksordningen av de här problemen. På annat sätt går det inte att förklara att man gång på gång har tagit sig vatten över huvudet. Någoting måste vara fel, när man gång efter annan drar i gång nya projekt som efter kort tid visar sig fullständigt omöjliga att fullfölja. Självklart är det också illavarslande när man överväger att byta ut hela företagsledningen i Statsföretag redan efter ett år.

De förändringar och utvidgningar som har vidtagits inom den statliga företagsamheten måste också ses som ett led i den allmänna näringspolitiken. Tanken bakom strävandena att skjuta fram de statliga företagen som ett allt viktigare näringspolitiskt instrument har bl. a. varit att man på det sättet skulle få ökade möjligheter att göra punktsatser för att klara sysselsättningsfrågorna. Man har också haft ambitionen att underlätta omställningen i branscher med strukturproblem, och man har velat försöka påverka pris- och konkurrensförhållandena i viktiga branscher.

Nu har verksamheten varit i gång kort tid, så det finns den reservationen att göra här också, men såvitt jag kan förstå har mycket litet av detta uppnåtts. Den politik som drogs upp i det socialdemokratiska näringspolitiska programmet 1967 och som regeringen sedan dess har försökt förverkliga kan ju inte sägas på något avgörande sätt ha kunnat bidra till att lösa sysselsättningsfrågorna och inte heller på något avgörande sätt klara den regionala obalansen eller de stora problem som åtskilliga branscher inom näringslivet brottas med.

Därför menar jag också att den kritik som man i dag anför mot näringspolitiken från olika håll måste riktas mot de politiskt ansvariga och självfallet då i första hand mot regeringen, som har ett huvudansvar för den ekonomiska politiken och för näringspolitiken.

Vad jag uppfattar som det olyckligaste är att det ensidiga intresset för de statliga företagen har lett till att andra delområden inom näringspolitiken har eftersatts. Den svaga investeringsutvecklingen inom industrin, besvärligheterna för hemmamarknadsindustrin och de mindre företagen, strukturarbetslösheten och den fortgående koncentrationen inom näringslivet hänger nära samman med sådana brister i den allmänna näringspolitiken. Jag tänker på att man exempelvis ägnat frågorna om kapitalförsörjningen och företag utbildningen jämförelsevis ringa intresse och tidvis uppenbarligen inte alls beaktat de näringspolitiska aspekterna i den allmänna ekonomiska politiken.

Därutöver slås man av bristen på samordning inom det näringspolitiska området. För egen del har jag vid olika tillfällen här i riksdagen påtalat hur exempelvis vägpolitiken många gånger går stick i stäv med strävandena i lokaliseringpolitiken och strävandena, såsom de har uttalats, beträffande den allmänna näringspolitiken.

Också inom ett så begränsat område som när det gäller de företagsköp och etableringar som herr Wickman och hans medhjälpare har genomfört de senaste åren är det svårt att hitta något egentligt mönster. Den uppräknade av statliga företagarinsatser som industriministern gjorde är verkligen en provkarta på allt möjligt. Det tycks mera vara en sinkadus än

en övervägd plan om det eller det företaget har hamnat i den statliga företagsfamiljen.

Efter vad jag kan förstå beror detta mest på att man egentligen aldrig har utarbetat några bindande riktlinjer för näringspolitiken. Det är ju så att vi här i riksdagen på praktiskt taget alla områden har fastställt bindande handlingsprogram. Så är det när det gäller jordbrukspolitiken, arbetsmarknadspolitiken, bostadspolitiken, lokaliseringpolitiken, skolpolitiken osv., men inte när det gäller näringspolitiken. Vi har från centern flera gånger pekat på detta i motioner, och kravet avlogs senast för någon månad sedan, men vi har fortfarande svårt att förstå varför.

Jag har mycket stor respekt för att man vill så effektivt som möjligt utnyttja Statsföretag AB för att lindra strukturomvandlingen. Denna strukturomvandling är plågsam för alla – för de anställda, för företagarna, för kommunalmännen, för hela samhället. Jag är också fullt klar över att den här strukturomvandlingen huvudsakligen är resultatet av ett yttre tvång. Men regeringen har ju vid flera tillfällen tidigare deklarerat att den ser det som något angeläget att påskynda denna strukturomvandling.

Då har vi skäl att fråga: Hur stämmer denna ambition med näringspolitikens allmänna målsättning och dess utformning? Det finns mycket att säga om det, men svaret på frågan kommer väl bäst till uttryck i vår bytesbalans. Den näringspolitiska utvecklingen, med allt vad den innebär av strukturomvandling, har inte varit sådan att våra relationer med omvärlden är tillfredsställande. Vårt underskott i bytesbalansen har storleksordningen 2 miljarder kronor. Så kan det inte fortsätta.

Om vi för allt näringsliv, alltså inte bara de fem procent som staten är direkt involverad i, på område efter område, på sektor efter sektor får allt svårare att klara produktionen i konkurrens med vår omvärld och vi därför får en strukturomvandling men denna nedgång i produktion på dessa sektorer icke ersätts med produktion på andra områden – som antingen ökar vår exportförmåga eller ökar vår förmåga att här producera varor i konkurrens med importvarorna – så måste rimligtvis strukturomvandlingen gå för fort. Det måste rimligtvis vara något fel när det gäller de allmänna förutsättningarna för produktion över huvud taget. Och här får vi ju exempel efter exempel på att det statligt ägda näringslivet inte uthålligt har andra förutsättningar att klara de påfrestningarna.

Centern är inte längre ensamt om att resa det här kravet på att man verkligen ser över dessa allmänna villkor. Här har nu LO rest det kravet och Bankföreningen har rest det kravet. Jag vill inte säga att de har i alla avseenden gemensamma utgångspunkter och vill heller inte göra gällande att de i alla avseenden skulle ha en gemensam målsättning. Men i ett avseende tror jag saken är klar – och det har för resten finansministern gett uttryck åt gång efter annan – och det är att den anställdes största trygghet ligger i förvisningen att han arbetar i ett företag som är så konsoliderat, som är så starkt, som känner att det har sådana förutsättningar att det med öppna ögon tar en konjunkturedgång och är berett att satsa vidare för att, när konjunkturen vänder igen, stå väl rustat.

Nu skall ju enligt vad industriministern meddelat – det var väl i TV

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

häromkvällen – socialdemokratiska partiet och LO tillsätta en arbetsgrupp för att dra upp riktlinjer för en framtida näringspolitik. Jag tar det som ett bevis för att också herr Wickman *nu* anser att det behövs ett mer långsiktigt handlingsprogram även på det här området. Men vore det då inte naturligt att man i första hand tillsatte en utredning i vanlig ordning med parlamentariskt inslag för att ta upp den här frågan? Med det vill jag självfallet inte ha sagt att socialdemokraterna eller något annat parti skulle avstå från att tillsätta sina arbetsgrupper för att från sina utgångspunkter gå igenom vilka åtgärder man borde vidta. Men jag tror att det vore, framför allt ur sakens synpunkt, rätt bra om de olika politiska meningsriktningarna kunde lägga fast vad de är ense om och hur de vill bättra förutsättningarna för näringslivet över huvud taget. Det vore också till gagn för den politiska debatten om det blev klarlagt på vilka områden man har en gemensam uppfattning – då kunde den politiska debatten få mera av hållpunkter och utgångspunkter, och man kunde ägna sig åt att försöka diskutera och analysera de områden där man har skilda uppfattningar.

Det behövs förvisso olika slags samhällsinsatser på snart sagt alla områden för att skapa bästa möjliga förutsättningar för en effektiv produktion, högre levnadsstandard och en bättre jämlikhet. Men de näringspolitiska åtgärderna måste sättas in i sitt sammanhang. De måste också ta sikte på dagens verklighet och utformas så att de blir till gagn för hela näringslivet, inte bara för en liten del av det.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! På den senaste socialdemokratiska partikongressen sade industriminister Wickman bl. a.: ”Utvecklingen inom den statliga företagsgruppen är ofrånkomligen av betydelse för det förtroende som vår näringspolitik kan väcka.”

Nu har det ju på sista tiden inte gått så bra inom den statliga företagsgruppen. Det har nämnts flera exempel på det i denna debatt. Jag skall nämna ett, som tidigare har förekommit. Det är i och för sig inte så stort, men det är intressant som ett symptom på hur det går när man inte planerar ordentligt. Jag tänker här på företaget som just kallades Rationell planering. Det expanderade snabbt i början på 1970, från 25 till 52 anställda, och lades sedan plötsligt ned. Man fann att den enda rationella planeringen var att lägga ned företaget Rationell planering.

Det är bara ett exempel bland många. Men herr Wickman tycks inte vilja erkänna vad som hänt. Han har i ett offentligt uttalande sagt att han är ganska nöjd med utvecklingen inom Statsföretag. Man har också sagt, att vi har ju bara hållit på ett år; varför skall ni börja bedöma verksamheten redan nu³ till det kan man ju säga vad herr Fälldin alldeles nyss fäste uppmärksamheten på, att man redan efter ett år tycks vara beredd att byta ut ledningen för Statsföretag. Likaså kan man väl säga att i övriga statsföretag kantas vägen av avkastade företagsledare.

Är det inte egentligen en låtsaslek, när man här i riksdagen vill ge ett intryck av att vi egentligen kan vara ganska nöjda med utvecklingen i Statsföretag och i de statliga företagen över huvud taget – samtidigt som, vilket herr Helén påpekade, en mycket framstående socialdemokratisk

ledamot av denna kammare i offentliga uttalanden har sagt att han är beredd att redan nu överta ordförandeskapet i Statsföretag!

Nå, vad kan man då dra för slutsatser om orsaken till att det inte har gått så bra? Ja, en mycket naturlig slutsats borde vara denna: Låt oss ta det lugnt nu ett slag med expansionen av den statliga företagsamheten; vi har ännu en hel del att lära när det gäller företagande. Det borde vara en naturlig slutsats. Nu har man emellertid från vissa håll inom det socialdemokratiska partiet fått höra helt andra signaler. En socialdemokratisk nationalekonom som enligt uppgift har betytt mycket när det gällt att lägga grunden för den socialdemokratiska näringspolitiken skrev för inte länge sedan i tidningen Arbetet: "I dag måste vi konstatera att den nya näringspolitiken ännu inte burit tillräcklig frukt. Den har hittills varit för försiktig och för mycket inriktad på att köpa in sig i redan etablerade små och medelstora företag."

Jag hoppas att det inte är den lärdomen som regeringen nu är villig att dra av svårigheterna med företaget i portgången när det gäller statsföretag, utan att man i stället är inne på den linje som Gunnar Helén här nämnde i debatten, att man skall ta till statlig företagsamhet bara då särskilda motiv kan anges härför.

Herr talman! Vilken politisk slutsats kan man dra av den hittillsvarande utvecklingen? Vilken politisk slutsats kan regeringen dra och vilken politisk slutsats kan allmänheten dra?

Ja, var det inte så att framför allt år 1968, då vi fick uppleva en stor strukturomvandling inom näringslivet, då privata företag permitterade anställda och privata företag lades ner, den stora allmänheten och många löntagare fick en vag känsla av att det vore bäst att staten tog hand om företagsamheten? Om staten tar hand om företagsamheten, då kan vi garanteras sysselsättning och då kommer allt att gå bra, menade man.

Vad har vi nu fått lära oss? Inte att statlig företagsamhet alltid misslyckas. Statliga företag kan misslyckas, och privata företag kan misslyckas, det har vi märkt. Men vad vi har fått lära oss är att statlig företagsamhet icke *automatiskt* löser problemet med sysselsättning och trygghet. Här är det fråga om något mycket mera omfattande, nämligen att driva en ekonomisk politik som ger goda förutsättningar för produktionen. För den politiken har vi inom folkpartiet lagt fram program. Vi har också dragit upp riktlinjer för den statliga företagsamheten – det framgick av vad herr Ericsson i Åtvidaberg nyss citerade ur en av våra motioner.

Det fanns ett tag en lust att förvandla folkhushållet till en experimentverkstad för socialistiska idéer – det fanns flera symtom på det under den senaste valrörelsen. Jag tror att just de erfarenheter som vi den här dagen har diskuterat i kammaren kan lära oss att det inte finns några enkla konstgrepp när det gäller att trygga produktion och sysselsättning. Vi har en svår väg att gå, och jag tror att vi på den vägen måste följa de socialliberala riktlinjer som vi har lagt fram inför riksdagen.

Herr SVANBERG (s):

Herr talman! Den debatt som har förts här är i vissa stycken synnerligen förbryllande. Mig synes det att den i början i huvudsak

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

bestod av personangrepp. Herr Burenstam Linder hann tala om att både regeringen och det socialdemokratiska partiet rättar alla sina åtgärder efter om det pågår valrörelse eller inte; det finns inga hederliga motiv bakom någonting, utan allt är bara valtaktik. Han lyckades vidare tala om att industriministern saknar kompetens – det sade han ordagrant – och att industridepartementet gör både staten och regeringen löjliga.

Det var den debattnivå som man startade med här.

Herr Helén var djupt kränkt – inte å industriministerns vägnar, utan å herr Burenstam Linders vägnar, underligt nog. En annan iakttagelse som man kan göra beträffande honom var att han tycktes vara helt fixerad vid de socialdemokratiska partikongresserna. Jag tänker på vad han måste ha lidit under alla de socialdemokratiska partikongresser som har hållits, av avundsjuka och illvilja mot allt vad man har gjort, eftersom han ständigt återkommer till detta. Han talade om den "vittberömda" partikongressen, han talade om den "vittomsusade" kongressen osv. Allt detta pekar väl på att han genomlider en oerhörd vända varje gång det socialdemokratiska partiet har partikongress.

Men detta kan vi möjligen lämna därhän. Herr Burenstam Linder kläckte sedan ett påstående som jag tänker ta upp här. Han sade att det övervägande antalet privata företag går bra; det övervägande antalet statliga företag går dåligt.

Är detta ett påstående som är helt riktigt? Jag skall ta upp några andra exempel, men då inte från idéernas värld, utan från den bistra verkligheten.

Man snuddade här några gånger vid ASSI. Hur kom egentligen ASSI till? Vi skall inte glömma bort, att det var ett antal sågverk utefter Norrlandskusten som lades ned och att en mängd människor ställdes arbetslösa. De privata företagare som rådde om dessa sågverk, ägde också mycket stora skogar. Innan man gjorde konkurs med sågverken och ställde människorna arbetslösa, bildade man två bolag: ett som rådde om skogarna och ett som rådde om de nedkörda industrierna. Det var inte bolaget med skogarna som gick i konkurs utan bolaget med de nedkörda sågverken. Det var dessa staten fick ta över, klara människornas sysselsättning genom att där bygga upp en lönsam industri. Att åstadkomma denna förbättring är inte gjort i en handvändning.

Under alla de år det gick dåligt för ASSI framfördes kritik från visst borgerligt håll om hur dålig affär ASSI var. I dag redovisar ASSI goda resultat. Nu sägs det ingenting om detta. Plötsligt är det ett företag som godtas. Men man skall inte glömma bort hela historieskrivningen, glömma hur det varit och tala om när de borgerliga blivit positiva till ASSI. Det var de inte från början.

Man talade här också om NJA och framhöll att man till nöds kunde vara med om det. Men det var ju regeringen som på något underligt sätt misskött NJA. Bolaget hade så lätt att få pengar. Vad är det som är fel med NJA? Det kan vara flera ting. Alla vi som följt detta vet att det rått ett mycket stort motstånd från privat industrihåll innan järnverket i Luleå startades. När det kom till, möttes det av mycket stora svårigheter. NJA har många gånger debatterats i riksdagen, och man har talat om vilken dålig investering det var.

När man i dag står inför investeringar på en halv miljard, kan man säga att det väsentliga felet med NJA varit att investeringsanslagen till detta i regel tagits till för snålt. Man har aldrig kunnat göra den ordentliga satsning på en gång som skulle ha gjort företaget lönsamt. Nu gör man dock denna satsning, vilket vi där uppe är glada för.

I den tidigare diskussionen talades mycket om Svetab, om J.O. Dahlbergs snickerifabrik i Kramfors och om ETRI i Burträsk. Dessa företag är tillkomna för att klara sysselsättningen för människor, som eljest skulle ha råkat i arbetslöshet. Nordtool i Piteå har tillkommit av samma anledning – ett företag som Svetab säkerligen kommer att få glädje av.

Sedan talas om sportartikelfabriken i Boden. Ibland talar man om den som skidfabriken. Jag skall inte ta upp den till behandling, men vad som förvånar mig är att folkpartiledaren herr Helén är så sakkunnig om hur man skall tillverka och sälja skidor. Jag är inte sakkunnig härvidlag, och det förvånar mig, att herr Helén vill ge sken av att vara det. Han borde tydligen vara konsult åt Svetab när det gäller byggandet av denna fabrik.

I fråga om allt jag här pekat på är väl bara att konstatera att de reaktionära motståndarna till den statliga företagsamheten är desamma, vare sig de har beteckningen (h) eller (m), efter sitt namn och alldeles oavsett vilka personer från detta parti som uttalar sig. Det är samma tendens hela tiden. Men jag skulle vilja uppmana er att inte alltför mycket tala om faran för statlig företagsamhet i t. ex. Norrbotten, inte ens med edra egna väljare. Det törs ni i regel inte göra. Där investerar de statliga företagen de närmaste två tre åren 1,2 miljarder i utbyggnad av industrin. Jag ställer här bara frågan: Hur mycket investerar det privata näringslivet av så att säga egen drift i detta län?

Missgrepp och misslyckanden kan ske i såväl statliga företag som i privata. Men jag tror inte att ni skall vara alltför snara till hätska angrepp och smutsiga karikatyrer. Medborgarna kan ju börja att lyssna på vad ni säger, och då blir det nog värst för er själva. Nej, herr Burenstam Linder, kritik mot och diskussion om de statliga företagen kan vara något värdefullt, men sådana här våldsamma, onyanserade och osakliga angrepp som presterats i dag kan inte fylla något vettigt ändamål.

Herr Burenstam Linder sökte staga upp sina bräckliga argument med att citera lyrik. Jag skall också göra det och ge honom ett ord på vägen efter alla de här våldsamma utfallen. Men jag tar inte till någon stor klassiker, eftersom en sådan skulle passa illa i det sällskapet. Jag tar en betydligt modernare och mera okänd författare. Jag väljer de korta orden: "Vad rätt Du tänkt, fast det var fel." Det passar väl ungefär in på vad herr Burenstam Linder här hade att säga.

Herr helén var på något underligt sätt liksom invecklad i ett slags envig med sig själv i vissa avsnitt av sitt tal. han försäkrade att enligt hans social-liberalism var statlig företagsamhet både önskvärd och värdefull. Ändå instämde han i de flesta av de tidigare talarnas våldsamma utfall just mot de statliga företagen. Jag fick lika litet som nu något som helst begrepp om vad social-liberalism är. Jag blev konfunderad igen och kunde inte få något grepp om det. Jag skall försöka citera några strofer ur en dikt nu också, men eftersom jag vänder mig till en docent i litteraturhis-

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

toria skall jag välja en klassiker och inte vem som helst. Även om herr Helén talade om kriser och helst skulle se en krans på Statsföretags grav, skall jag ändå inte ta Birger Sjöberg, utan jag skall välja Fröding. Jag tror att de flesta av oss kan karakterisera social-liberalismen och hela folkpartiets inställning till statliga företag med några ord ur Frödings dikt Vad är sanning. Jag väljer raderna:

Det är, som hörde jag prins Hamlet gäcka
Polonius med molnens gyckelspel:
”Mig tycks det likna si så där en vessla
– det ser mig ut att vara en kamel!”

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Herr talman! Egentligen borde man vara helt förkrossad av denna av sakskäl späckade kritik av social-liberalismen som herr Svanberg framförde. Jag tror inte jag fortsätter debatten på det planet.

Jag begärde ordet därför att herr Svanberg undrade varför de socialdemokratiska partikongresserna har spelat en så stor roll i debatten. Det kanske beror på det enkla förhållandet att socialdemokraterna själva har tillmätt dessa partikongresser en så oerhört stor betydelse. Det sades vid avslutningen av en av dessa kongresser i Folkets hus att: här i denna sal har beslutats vad som skall ske under 70-talet i svensk politik. Man hade nästan glömt bort att det existerar en riksdag. Om vi sedan citerar uttalanden från dessa partikongresser tycker jag inte att ni skall ha någonting emot det, lika litet som vi har något att invända mot om socialdemokratin observerar våra kongresser.

Herr SVANBERG (s) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig bara säga att jag tror att socialdemokratin alltfört kommer att fästa stort avseende vid sina partikongresser. De är mycket betydelsefulla händelser, och jag vill rekommendera både herr Helén och herr Gustafson i Göteborg att också fortsätta med att lyssna på vad som sägs där. De har säkerligen mycket att lära av vad som beslutas där.

Herr HÖGSTRÖM (s):

Herr talman! När man lyssnar på den här debatten får man ett alldeles bestämt intryck av att en hel del av de borgerliga talarna, och särskilt herr Burenstam Linder, lever alltför långt från de orter, som har dessa problem och där man på nära håll har upplevt och dagligen upplever den strukturomvandling som pågår inom näringslivet.

Eftersom statsrådet Wickman tog upp speciellt problemen i Ådalen, vill jag säga ytterligare ett par ord mot bakgrunden av vad herr Burenstam Linder sade i sitt inledande anförande, där han yttrade att inom socialdemokratin har man gjort alltför stora utfästelser i fråga om den kommande näringspolitiken.

Låt mig då ta upp Svenska Cellulosa AB:s agerande och ställa frågan: Vem har ställt löftena, och vem har infriat de utställda löftena? 1965 meddelade företaget att det skulle låta anlägga ett kraftlinerbruk för drygt 200 miljoner kronor i Kramfors för att trygga bygdens sysselsätt-

ning. Det var ett ansvar som företaget kände gentemot bygden. Utredningarna om denna produkt pågick i två år. Man kom fram till att den inte var lämpad för att sättas i produktion. Då gjorde man ett nytt stort utspel med ett bruk för tidningspapper — en produkt som rimligtvis borde vara väl känd och kunna motsvara de krav som fanns när det gällde denna produktion. Detta bruk skulle kosta dubbelt så mycket, eller 435 miljoner kronor, och trygga sysselsättningen för 600 anställda. En förutsättning för bruket var att staten lämnade ett lokaliseringslån på 80 miljoner kronor. Regeringen ställde det lokaliseringslånet i utsikt för företaget, men något bruk blev aldrig av.

Låt oss se litet på vad som hänt i Ådalen efter 1967 när detta utspel skedde. Jag skulle också vilja fråga — och där vill jag gärna knyta an till vad statsrådet Wickman sade — vilka var det som var kritiska mot att dessa löften inte uppfylldes? Ja, inte höjdes det några särskilt kritiska röster på högersidan! Visserligen var dåvarande partiledaren Yngve Holmberg uppe i Ådalen. Han sade i en tidningsintervju några ord som jag skall be att få läsa in till kammarens protokoll. Han sade: "Formen för ägande får inte vara avgörande — — —. Det vore visserligen skräp om inte det enskilda näringslivet skulle kunna medverka till att lösa Ådalsproblematiken — — —. Men skulle det visa sig omöjligt och bygden hotas av ödeläggelse, så måste helt naturligt andra möjligheter prövas."

Det var den förre moderatledaren som hade den uppfattningen, antar jag, om behovet av samhällets insatser. Jag skulle närmast vilja ställa frågan till herr Burenstam Linder: Ser man annorlunda på samhällets engagemang i dag?

Låt mig också säga ytterligare ett par ord och ställa dessa händelser i relation till vad som skett genom samhällets åtgärder. Rationaliseringarna har fortsatt. Drygt 1000 människor har friställts under tiden. Det företag vi diskuterar har inte infriat sitt löfte, utan har tvärtom under den senaste perioden lagt ned ytterligare två sågverk med ungefär 300 anställda. Man har dessutom i den överhettade Stockholmsregionen etablerat en wellpappfabrik. Vad var då naturligare än att bygden begärde samhällets medverkan för att åstadkomma en annan utveckling?

Jag skall nämna några siffror som visar vad denna utveckling inneburit. Den har inneburit att staten under dessa år har gått in med 7 miljoner kronor i insatser i olika former. Kommuner har själva satsat 3 miljoner kronor. Dessutom kan man räkna in de 40 miljoner kronor som staten har satt in i sötvattenförsörjningen till Ådalsindustrierna. Detta har givit 800 arbetstillfällen. Av de 1 200 arbetstillfällen som tillkommit under denna tid har med andra ord två tredjedelar tillkommit genom statlig medverkan.

Det har också skett någonting annat, nämligen den förändringen att en ny industrigren håller på att växa upp i Ådalen. Där skogen var helt dominerande tidigare är i dag en metallindustri i vardande. Jag skall nämna några siffror: Dessa företag har i runt tal 800 anställda, medan pappersindustrin i dag av de 4 000 anställda som fanns i början av 1950-talet har kvar endast 1 000 anställda. Jag tror, ärade kammarledamöter, att vi som upplevt dessa verkningar nog ser litet annorlunda på samhällets engagemang i detta sammanhang.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Jag tror att det var herr Ericsson i Åtvidaberg som sade att staten gick in i Dahlbergs snickeri i Kramfors och att det har lett till permitteringar. Det är beklagligt att man i detta sammanhang har måst permittera 40 människor. Men vad var alternativet när staten gick in? Jo, att 200 man skulle friställas. Det var för ett år sedan ungefär. 200 friställda människor till i centrala Ådalen kunde inte bygden bära. Det var då samhället gick in och klarade sysselsättningen. Då måste jag säga, herr Ericsson, att det är väsentligt för bygden att klara sysselsättningen för de 160. Det är så vi har sett det.

Jag tycker nog också – där vill jag gärna knyta an till vad herr Svanberg sade – att man borde ha rätt att fordra att det i riksdagen skulle föras en mera nyanserad debatt om så allvarliga ting som det här ändå är fråga om. Samhället har fått vara med om och kommer väl också under avsevärd tid att få vara med om att städa efter de misslyckanden som det enskilda näringslivet har åstadkommit.

Någon sade här i debatten att man skulle åstadkomma en bättre planering på detta område. Ja, visst vore det önskvärt, men hur går det till? De flesta av oss är kommunalmän, och när hemorten hotas reser vi oavsett partitillhörighet ner till regeringen och de olika statliga myndigheterna och begär statens medverkan för att trygga sysselsättningen. Det skulle vara förvånande om inte någon av de insatser som då görs kommer att misslyckas. Att man kan kräva en rationell planering över hela denna sektor, har jag svårt att fatta.

Jag tror att det ligger mycket i vad herr Svanberg sade – det vill jag sluta med, fru talman – nämligen att bakom de borgerligas kritik mot den av den socialdemokratiska regeringen drivna näringspolitiken ligger inte omsorgen om de enskilda människorna. Det är ett partitaktiskt spel, där man inte drar sig för att utnyttja de misslyckanden som har förekommit till angrepp på både enskilda statsråd och regeringen i dess helhet. Men vi upplever det också såsom ett angrepp på den samlade svenska arbetarrörelsen.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr ROSQVIST (s):

Fru talman! Bland det statliga företagande som herr Burenstam Linder nämnde och särskilt ville sätta negativ stämpel på var det engagemang som KVAB och Autolift har haft i Oskarshamn. Jag har haft tillfälle att från nära håll och från andra utgångspunkter se på den verksamheten. Jag ser av den anledningen kanske inte på det engagemanget på samma sätt som herr Burenstam Linder.

När det privatägda tidigare Oskarshamns Varv upphörde med sin verksamhet innebar det att 1 300 personer i en stad med 13 000 innevånare blev utan arbete. Avvecklingen av verksamheten skedde i etapper på kort tid, och i den sista etappen var det mer än 400 personer som med några månaders varsel blev utan jobb på en ort, där arbetslösheten redan fanns. Många varvsarbetare såg sig förflyttade tillbaka till 1930-talet. Minnet härav fanns kvar hos många.

Emellertid blev det inte något upprepat 1930-tal. Genom det samhälle som har skapats sedan dess mobiliserades insatser av olika slag för att på nytt skapa sysselsättning. AMS lämnade bidrag för iordningställande av industrimark och använde hela sitt register av sysselsättningsfrämjande åtgärder. Ett intensivt arbete pågick för att stimulera på orten redan befintliga företag till utbyggnad och för lokalisering av nya industrier till orten. Men det gick trögt med denna nylokalisering, och det stod klart att det skulle ta sin tid innan nya jobb skulle bli verklighet.

Det företag som då kom var KVAB. Företaget flyttade omedelbart in i gamla varvets lokaler. Dessa lokaler var inte de lämpligaste. Men i det arbete som startades – tillverkning av stora dammluckor, brokonstruktioner och större hydraulmaskiner – såg många före detta varvsarbetare sin chans att få jobb.

Bland objekt som också påbörjades var parkeringsutrustning. Man hoppades, trodde och ville att detta skulle bli en produkt att bygga vidare på. Men det är riktigt att parkeringshissen inte blev vad man hoppats på. Men jobb blev det ändå, fast med andra objekt. Och för folket i Oskarshamn var väl ändå detta det väsentliga. Och dessutom: KVAB:s verksamhet i Oskarshamn torde inte ha kostat skattebetalarna mer än andra sedermera till Oskarshamn lokaliserade privata industrier. Mot dessa senare industrier hör vi från herr Burenstam Linder ingen kritik. Varför skjuter herr Burenstam Linder bara in sig på ett visst företag?

Statliga företag behövs på vissa platser för vissa uppgifter. Detta sade herr Burenstam Linder i sitt första inlägg. KVAB:s verksamhet i Oskarshamn behövdes för att visa människorna att trots att deras gamla jobb försvann fanns det krafter i samhället som var beredda att satsa för att skaffa arbete och trygghet åter. KVAB hjälpte till att tända hoppet.

Det har lyckats i Oskarshamn. I dag saknas det arbetskraft. Det var betydligt värre för tre år sedan, när lägenheter började bli tomma, än det är i dag när vi har inflyttning och behöver mer bostäder.

Det är möjligt att KVAB nu lämnar Oskarshamn i samband med den rekonstruktion som företaget står inför. Men det gör man i en situation när andra arbeten finns för de anställda och denna arbetskraft dessutom är eftertraktad på den ort som för tre år sedan haft den reellt sett kanske största företagsnedläggning som drabbat någon ort på så kort tid i vårt land.

Här skall KVAB hållas räkning för att man hjälpte till att sätta i gång denna ort som drabbats av en mycket stor privat företagsnedläggning.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Det här var en mycket intressant debatt. Den har ju föregåtts av en del förhandspublicitet, som skildrade hur den stackars Krister Wickman skulle krossas av den massiva kritiken från om inte en samlad borgerlighet så delar därav. De som trodde det måste ha fått sina förväntningar svikna.

Efter det utomordentliga inlägg som krister Wickman här har gjort, behöver jag inte tillägga mycket. Det är svar nog. Men jag hoppas att kammarens ledamöter lyssnade också till de två sista inläggen här, först Ivar Högströms, sedan Birger Rosqvists, ty de visade på ett sådant

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

dramatiskt sätt hur långt från den sociala verkligheten de borgerliga talarna befinner sig.

Först var det herr Ericsson i Åtvidaberg som gjorde ett nummer av att Dahlbergs snickerifabrik i Kramfors hade permitterat folk. Det var alltså herr Ericssons bevis för att den statliga företagsamheten hade misslyckats och att staten inte var lämplig att driva näringspolitik och företagspolitik. Så kommer Ivar Högström, som är från Ådalen, och talar om: Tusen arbetstillfällen har vi fått genom näringspolitiken på många olika sätt i stället för de tusentals som det privata näringslivet förmenade oss, inte kunde ge oss. 200 man var det i Dahlbergs snickerifabrik, 160 mans sysselsättning räddades. Men då är det stora slagnumret att för 40 kunde man inte klara sysselsättningen. Då blir det beviset på misslyckandet. Men de tusen som tack vare samhället fick sin sysselsättning tryggad är borta ur bilden. Tror ni att ni har stort förtroende bland människorna i Ådalen för den argumentationen?

Sedan kommer Birger Rosqvist. Här hade herr Burenstam Linder gjort ett stort nummer av en parkeringshiss. Jag känner inte till den, har ingen aning om den. Men det var det stora beviset för att den statliga företagsamheten och näringspolitiken hade misslyckats, skämtar han om. Och så kom det en människa som växt upp i den bygden, som lever i bygden, som känner människorna, och säger att här blev över 1 000 människor arbetslösa när varvet lades ned. Oskarshamn stod inför en katastrof därför att den privata företagsamheten hade sviktat. Jag skall inte anklaga den för det – jag bara konstaterar det. In kom samhället med sina instrument, och i dag är Oskarshamn en stad som lever och som har sysselsättning.

Dessa många insatser måste delvis vara improviserade; vi kan inte hålla på och planera privata företags nedläggning långt i förväg, herr Ericsson. Vi kan inte göra upp planer för Åtvidaberg för den dag när Facit skulle klappa ihop. Det kan vi inte göra, utan det uppstår alltid situationer.

Bland alla de instrument man använde i Oskarshamn var det ett som misslyckades, nämligen parkeringshissen. Allt det som gav liv åt Oskarshamn är det tyst om i dag, men parkeringshissen blev det stora numret. Klarare kan på sätt och vis distansen mellan den egendomliga verklighet, där herr Burenstam Linder tycks uppehålla sig, och den verklighet som herr Rosqvist representerar inte illustreras.

Detta om de två senaste inläggen. Sedan vill jag göra några kommentarer.

Det fanns enligt min mening en obehaglig, personlig ton i herr Burenstam Linders prestationer här i talarstolen. Krister Wickman är en sådan utomordentligt blygsam man att han inte gick in på det, och han gör inte reklam för sig själv. Men tillåt mig att säga att Krister Wickman har varit en av de huvudansvariga för den näringspolitik som under senare år tryggt sysselsättningen för tiotusentals människor. Det är en verklighet som väger oändligt mycket tyngre än herr Burenstam Linders ganska ynkliga insinuationer. Det tycks herr Burenstam Linder också inse, eftersom han svävade på målet när han skulle sluta sina personliga anfall.

När jag lyssnade på herr Burenstam Linder fanns – och det var det

väsentliga – såvitt jag kunde höra inte annat än möjligen i en bisats orden "sysselsättning", "arbetslöshet" och "trygghet i arbetet" med. Ändå är det ju helt omöjligt att över huvud taget diskutera den statliga och den samhällseliga näringspolitiken utan att utgå från dess kärna, nämligen kravet på full sysselsättning. Det är därför vi satte i gång den. Egentligen är detta ett återfall i ett gammaldags tänkande och i en gammal debatt, som högern, eller vad den har hetat, alltid har fört.

På 1930-talet, när Ernst Wigforss och andra talade om sysselsättning, vad var då motargumenten? Ja, man sade att det var synd om de arbetslösa, men man återkom ständigt till att det var missbruk med skattebetalarnas medel att ha beredskapsarbeten i gång. Man talade om statliga maktövertag och om byråkrater som tog makten. Det var argumenten mot krispolitiken. Man kunde tydligen aldrig känslomässigt eller intellektuellt fatta att det var kraven på sysselsättning som drev fram krispolitiken, jordbruksuppbyggelsen och vad det nu var som lyfte oss ur krisen på 1930-talet.

Det är den problematik som har följt oss med den moderna arbetsmarknadspolitik och nu med den nya näringspolitiken. Vi drar oss inte för att sätta in samhällets resurser, om det är nödvändigt för att rädda sysselsättningen. Vi drar oss inte för att använda den statliga företagsamheten som ett viktigt led i denna näringspolitik och vi är aldrig rädda för att ta strid när det gäller människornas grundläggande trygghetsbehov. Där åberopar jag direkt vad Ernst Wigforss sade på 1930-talet. Det gäller än i dag.

Herr Burenstam Linder sade att han tyckte att det var principiellt fel med statlig företagsamhet – man kunde möjligen kosta på sig ett och annat syndafall, ty han vågade ju inte angripa Norrbottens Järnverk – och det är ett återfall i den gamla dogmatiken. Man ser inte på den konkreta uppgift som måste lösas, utan man ser utifrån sin dogm att det gäller att förhindra att samhället får ett inflytande, att staten får agera. Det var precis samma argumentation som användes för länge sedan, och det var samma argumentation i tjänstepensionsfrågan, när det gällde arbetsmarknadspolitik och när det gällde Investeringsbanken – samma benhårda dogmatik, att staten skall hållas borta. Jag tycker att herr Burenstam Linder gick längre i sin argumentation än högerns talare gjort på senare tid. Det var något av verkligt mörkblått 1920-tal över hans argumentation.

Herr Helén hade det kanske inte så lätt. Han har själv sagt: Liberal är att vara klugen. Jag har aldrig så starkt upplevt riktigheten i denna självkaraktäristik som i dag. Mycket av det som herr Helén sade var klokt, omdömesgillt och positivt. Visst skall vi ha statlig företagsamhet. Visst är det nödvändigt med trygghet och sysselsättning. Det var alldeles utmärkt. Men rätt som det var ändrade han sig – nästan mitt i en mening – och hoppade på Wickman och staten. Det var som om han å ena sidan talade om det sociala och liberala, ansvarskännande och trygghetsskapande folkpartiet, som ibland vill säga att det ligger till vänster om socialdemokraterna, å andra sidan hela tiden måste tänka på att man konkurrerar med moderaterna och därför måste skälla på staten i tillräckliga portioner för att inte tappa kontakten åt höger.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Och det är inte bara en partitaktisk utan även en ideologisk kluvenhet. Det är synd om herr Wickman, sade herr Helén, när han verkligen morskade upp sig på sluttampen. Jag skall inte säga att det är synd om herr Helén, utan jag skall säga att det är synd om folkpartister, som tydligen i alla politiska frågor måste gardera med kryss, därför att man har så oerhört svårt att inta en enkel och rak politisk ståndpunkt.

Vi har haft litterära utbrott här i dag, det ena efter det andra. T. o. m. herr Ericsson i Åtvidaberg satte i gång en skanderande drapa, som var så hiskeligt lång att jag trodde att han aldrig skulle komma till facit. Men andra tävlade. Herr Helén tyckte att herr Wickman citerade en gammal poet, när han citerade Vilhelm Ekelund. Ja, Vilhelm Ekelund var samtida inte bara med Birger Sjöberg utan också med Fabian Månsson och för den delen också med den om icke poet så dock skribent som jag nu skall citera, nämligen Arthur Engberg. Han skrev i Arbetet den 25/9 1919 följande ord om liberalismen: "De sociala företeelserna ha icke ställts i klar idébelysning. Liberalism har drivit en politik 'från fall till fall' i dessa stycken. Mestadels har det blivit ett försök att hålla den gyllene medelvägen mellan högerens och våra ståndpunkter. På detta sätt har liberalismens politik kommit att bestämmas icke av en ledande och sammanhållande idé, utan av flygelpartiernas intagna positioner.

Det behöver ju knappast påpekas att denna hållning i själva verket blivit liktydig med hållningslöshet. Ett politiskt parti med anspråk på att representera framstegstanken kan helt enkelt inte leva utan idén om en social utveckling och utan att i denna utvecklingsidé äga en måttstock för bedömande av den sociala verkligheten. Vår liberalism synes emellertid sakna en sådan idé. Den vegeterar som ett slags medelproportionalism mellan socialistiska och konservativa krav. Men just därför förtorkar den andligen. Att alltid ta position efter anvisning från andra utan att ha en egen idé, som oberoende av andras ståndpunkter utifrån sig själv anger en norm för handlandet, leder i längden till utarmning."

Det kanske är hårda ord, men de skildrar ju så mycket av folkpartiets grundläggande problematik som vi levat med. Här hade herr Helén chansen att ta avstånd från dessa högerkrav, mera konservativa än på mycket länge. Det finns också en positiv radikal tradition i folkpartiet som han hade kunnat ta upp, och om man plockar tillräckligt länge i herr Heléns anförande hittar man sådana inslag. Javisst! Är man vänlig och tittar på det och glömmer resten, så kanske man kan komma till ett bra resultat. Men så fanns det ständigt andra inslag där herr Helén bara var ett eko av herr Burenstam Linder, där han försökte nästan överträffa denne i hårda fråna omdömen. En sådan linje blir omöjlig.

Sysselsättningen är vårt fundamentala krav, och det finns säkert också i liberalismen en ärlig vilja att skapa sysselsättning. Men det är detta grundläggande ideologiska och partipolitiska dilemma som leder till en tvehågsenhet i de aktuella situationerna. Det är det som är ert elände. Så var det inte bara i krispolitiken. Så var det under hela ATP-striden, där man ersatte en rak och enkel linje med ett myller av för den stora allmänheten helt obegripliga pensionsförslag. Så var det i arbetsmarknadspolitiken där man hela tiden skulle varna för att lämna staten för mycket makt, men så småningom har man fått ge sig. Så var det beträffande den

statliga investeringsbanken där ni valde medelvägen att till slut gå med på den. Å ena sidan skildrade ni den som en hemsk socialism, å andra sidan tyckte ni att det kanske var litet klokhet i tanken och därför gick ni med på en provbank under ett år.

Det är precis likadant i detta fall. Å ena sidan anser man att man måste göra något åt näringspolitiken, och å andra sidan frågar man sig: Vad skall man göra? Men politik är ju ett visst mått av handlingskraft, av vilja att ta risker och att då också bära misslyckanden och besvikelser.

Om vi gått in i Ådalen och sagt oss: Tänk om vi får lov att permittera 40 man från Dahlbergs snickerier, då vågar vi inte göra något, så hade det inte blivit någonting i Ådalen. Om vi gått in i Oskarhamn och sagt oss: Tänk om parkeringshissen misslyckas, då vågar vi inte dra på den stora apparaten, så hade vi stått där kluvna och tvehågsna. Visst har det förekommit misslyckanden, fel och brister, men det har varit ett led i en handlingskraftig politik, och då får man ta sådana smällar. Alternativet är att ingenting blir av.

Herr Gustafson i Göteborg sade också att 1968 var det besvärligt i samhället; då lade många företag ned driften och då uppstod en vag känsla hos allmänheten att nu kanske staten skulle överta alltsammans. Och det vann alltså socialdemokraterna på. Hur kan man feltolka en situation på det sättet? Visst fanns det en känsla av otrygghet, men inte svarade vi med att säga att staten skulle överta alltsammans – vi sade att staten måste föra en aktiv näringspolitik med bl. a. statliga företag. Om det hade varit så viktigt för oss att få statliga företag är det ju helt oförklarligt att den statliga sektorn bara har 5 procent av industriföretagen.

Nu är situationen en annan, säger herr Gustafson i Göteborg. Vad har då hänt sedan 1968? Finns det inte längre någon känsla av otrygghet? Sedan dess har ju situationen i hela Ådalen rullats upp, som herr Högström talade om. Sedan 1968 har hela Oskarshamnssituationen rullats upp, som herr Rosqvist talade om. Sedan 1968 har hela YFA rullats upp, som ni aldrig talar om. 900 människor blev friställda och aktieägarna fick 25 procents ökad utdelning. Skulle vi då ha resonerat som så: Nej, här är skattebetalarnas medel i fara, här kan vi inte sätta in samhällets resurser. Tvehågsna skulle vi kanske ha sagt: Tänk om det blir maktkoncentration, centralbyråkrati! I stället grep vi in och situationen börjar klarna i Norrköping; nu tillgriper vi också åtgärden att förlägga statliga verk dit för att skapa en industriell bas.

Herr Gustafson, som kommer från Göteborg, talar om denna vaga känsla som nu skulle vara borta. Jag var nere i Göteborg för en vecka sedan. Men jag träffade kanske andra människor än herr Gustafson gör. Det var ingen vag känsla de gav uttryck åt – det var en djup oro hos 9 000 familjer. Vad skulle hända med dem? Och denna oro hade en fästpunkt: man satte sitt förtroende till att samhället skulle gripa in i den ena eller andra formen för att rädda situationen. Det är också vad samhället har gjort.

Vi är inga dogmatiker. Vi kunde ha sagt: staten skall överta det här. Det fanns inget skäl för det – speciellt inte när man lyckades få kontakt med en privat intressent som kunde skapa sysselsättning. Staten har nu

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

satsat i första omgången 75 miljoner kronor i lån och ställt garanti för 75 miljoner kronor. Det är ganska mycket av skattebetalarnas pengar, men det var det värt för att rädda sysselsättningen för 9 000 familjer och för alla underleverantörer och deras familjer samt för att skapa trygghet.

Jag är ytterst osäker om huruvida denna mycket skickligt genomförda rekonstruktion skulle ha lyckats om vi inte de senaste åren hade byggt upp den näringspolitiska apparaten, om vi inte hade skaffat sakkunniga skickliga tjänstemän i industridepartementet under Krister Wickmans ledning, som snabbt kunde göra en bedömning och lämna underlag för kommissionens arbete. Nu är situationen upplärd, får man hoppas.

Det är den verkligheten som människorna upplever. Det är inte formen eller ägandet som är det väsentliga; i detta fall är det 9 000 människors sociala verklighet som är vår drivkraft. Då måste vi också skapa ett maskineri som gör det möjligt för oss att angripa ett sådant problem.

Det finns mycket att diskutera när det gäller statliga företag. Det har begåtts misstag och vi har drabbats av besvikelser, men sådana misstag får rättas till. Vi kommer förmodligen att göra misstag och drabbas av besvikelser i framtiden också, om vi inte skall släppa målsättningen att verkligen gripa in när människors sysselsättning är hotad. Där får vi alltså välja. Och att frågorna diskuteras i riksdagen är ingenting märkvärdigt. Men det som gör mig besviken är att mycket i debattinläggen – framför allt i herr Burenstam Linders men också i varannan mening i herr Heléns – var ett återfall i en gammaldags dogmatik med samhället som individens fiende och staten som ett hot mot ekonomin. Det är en gammaldags syn.

Vi kommer att få användning för en aktiv näringspolitik under hela det i många avseenden svåra 1970-tal som förestår. Den skall vi driva aktivt i samarbete med privata intressenter, därför att för den lilla nationen är problemen så stora att vi måste försöka samla krafterna och lösa dem i samverkan, utan dogmatik i fråga om ägandeformer och sådant men med en stor beslutsamhet när det gäller det centrala: att värna människors trygghet i arbetet.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Palme berättade att jag befinner mig långt ifrån den sociala verkligheten. Ja, herr Palme, Ni som har besökt Stekenjokk och yttrat Er om den strejk som sedan utbröt i Blåsjön, Er måste den anklagelsen kunna riktas mot i lika hög grad som mot mig. Stekenjokk spelade för övrigt i mitt anförande en mycket större roll än den parkeringshiss som Ni tydligen tror att jag stod här och talade en halvtimme om. Jag nämnde den enbart i förbigående.

Låt mig också säga att jag inte har bott i Oskarshamn, men jag har bott i sju år på Öland, ganska nära Oskarshamn och för övrigt ganska nära Kalmar. Och jag har den erfarenheten att människor överallt, var de än bor, har den uppfattningen att det är en stabilare grund för trygghet och sysselsättning om de företag som man startar icke startas på så lösa boliner som här tycks ha skett.

Herr Palme tycks också ha fått för sig att den här debatten gäller

arbetsmarknadspolitik över huvud taget, alla möjliga olika former av ekonomisk politik. Det gör den inte. Den gäller vilka principiella erfarenheter som industriministern har dragit av ett antal års statlig företagsamhet. Det är vad debatten gäller.

Jag har talat om sysselsättning och trygghet också, herr Palme, i mina olika inlägg, och jag har gjort det konstaterandet att det inte är så enkelt som det ibland framställs – t. ex. av herr Palme – att bara för att staten ingriper blir det inga problem. Det är ju svårigheter för er också. Det finns förklaringar, som det alltid gör, men ni har dock – det är även herr Wickman med på – minskat antalet anställda i de statliga företagen med 10 000 man under 1960-talet. Visst inser jag att det finns förklaringar, men detta visar ändå att man möter svårigheter och att det icke är så lätt att vifta bort dem och säga att staten löser alla problem.

Sedan, herr Palme, gjorde Ni några uttalanden om att jag befann mig längre tillbaka i mörksens tidevarv än någon annan som Ni hade debatterat med på länge. Jag tillhörde 1920-talet, om jag kommer ihåg rätt. Den reflexion jag gjorde var den här: Varför sade Ni inte, för att debattinlägget skulle verka ännu bättre, att jag var från 1820? Det var ungefär det slaget av likgiltighet som präglade Er kommentar.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp) kort genmäle:

Fru talman! I den egendomliga karikatyr som statsministern här målade av liberalismen fanns också några ord om det jag hade yttrat. Jag skulle ha sagt att 1968 fanns det en vag känsla av oro och att den nu skulle vara borta. Det är en grov förvrängning, herr statsminister.

Jag sade att 1968, när det pågick en omstrukturering och många privata företag permitterade folk eller lades ned, fanns det en vag känsla av att om staten griper in så kan den kanske garantera sysselsättningen.

Men sedan sade jag att den slutsats som vi bör dra inte är den att statlig företagsamhet *automatiskt* garanterar sysselsättning. Vi har sett exempel på statliga företag som har misslyckats och därför bör man motivera statlig företagsamhet i varje särskilt fall.

Så nämner statsministern YFA och säger att det talar vi aldrig om. Jag vill i all blygsamhet erinra om att jag kanske var den förste politiker som gjorde ett offentligt uttalande mot det sätt på vilket YFA sköttes vid det tillfället.

Statsministern talar sedan om förhållandena i Göteborg. Jag skall nu inte gå in på den lösning som man där tycks ha kommit fram till, för jag känner inte till den. Men så mycket kan jag väl ändå säga, att här har vi ett exempel där man med statens medverkan och den privata företagsamhetens insatser kan skapa förutsättningar för en framtida verksamhet på Götaverken. Och när det gäller statliga insatser för att garantera att varvsindustrin skall få fortleva i Göteborg tror jag industriministern har minne av att den saken har han och jag diskuterat för knappt ett år sedan i riksdagen.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Till herr Gustafson i Göteborg vill jag säga att det här med Götaverken är ett utmärkt exempel på god blandekonomisk

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

samverkan för att lösa ett svårt sysselsättningsproblem. Men i ordet blandekonomisk ligger att utan den aktiva näringspolitiken hade det förmodligen inte blivit någon lösning på Götaverkens problem. Det är den lärdom man skall dra - inte den lärdom som ni drar när ni försöker måla socialiseringsspöket på väggen och säger att vi till varje pris skall överta företag. Inte vill vi göra det!

Men det är också ett definitivt svar på alla angrepp som går ut på att en aktiv näringspolitik inte behövs. Här är det tvärtom samhällets aktiva insats och ett privat företags medverkan som har räddat varvet.

Herr Burenstam Linder klagade över att jag inte återförde honom till 1820. Jag ville ta en någorlunda exakt tidsangivelse - varför skulle jag inte göra det? År 1920 passar bättre, för litet hade högern då rört sig från Adam Smith.

Sedan tar han upp Blåsjön som ett slags motargument - för att jag skulle befinna mig långt från den sociala verkligheten. Jag känner förhållandena ganska bra i Blåsjön och i andra glesbygder. Det gäller här ett av de stora samhällsproblemen. Vad jag sade när den här hungerstrejken var aktuell var att detta ärende är under prövning, och vi kan inte låta sådana ärenden avgöras av om en hungerstrejk kommer till eller inte. Vi måste som medlemmar av denna riksdag hålla på den representativa demokratin.

Det intressanta var, när jag bara för ett par dagar sedan träffade människor från Blåsjön, att de hade full förståelse för denna synpunkt, att de respekterade den fullkomligt och insåg att jag inte kunde ha svarat dem på något annat sätt.

Vad har moderaterna tidigare brytt sig om Blåsjön? Vad har ni för förankring bland de människor som lever där uppe i den jämtländska glesbygden? Hur många entusiastiska moderater tror ni där finns? Varför? Har ni en skatteutjämning som ligger över 1 000 kronor per invånare där? Hur är det med lokaliseringens insatserna, som ni motarbetade när vi började med dem? Hur är det med de arbetsmarknadspolitiska insatser som har givit liv åt den där byn sedan länge men som ni har motarbetat intensivt?

Inte har ni brytt er om dem som bor där - åtminstone har det inte framgått av de förslag som ni lagt i riksdagen. Då var dessa människor ointressanta, men om det uppkommer en sådan här situation blir Blåsjön intressant för moderaterna.

Jag har suttit här i riksdagen och hört hur flera av er i finansdebatten ömmade för Blåsjön. Blåsjön blir intressant - jag måste säga det rent ut - för landets reaktionärer först i det ögonblick då dessa fattiga människors svåra situation kan användas för ett angrepp på den samhälleliga näringspolitiken.

Det är en ynkedom, herr Burenstam Linder. Och jag tror inte att Ni kan leta upp en människa i Blåsjön som säger att detta har definitivt övertygat honom om att vår framtid ligger i en moderat politik i landet.

Men sedan var det ju ganska realistiskt som herr Burenstam Linder till sist sade, nämligen att han bara velat påvisa att det är inte så lätt det här - det är svårt med statliga företag. Visst är det det! Men han sade tidigare att vi inbillar oss att när det gäller företagsamhet kan man skära

guld med täljkniv; det är så lönsamt.

Hur kan herr Burenstam Linder tro att vi ett ögonblick lever under en sådan illusion efter alla dessa ordentligt kapsejsade privata företag som arbetsmarknadsmyndigheter, länsmyndigheter, industridepartement och Statsföretag har fått ta tag i för att rädda sysselsättningen? Jag anklagar inte alla de här privata företagen – långt därifrån – ty det är svåra problem och strukturförändringar och allt annat. Men den bild vi har fått av företagsamheten är ju den, att när företag råkar i allvarliga svårigheter, då – men först då – är t. o. m. staten bra att ha. Några illusioner om att det skulle gå lätt och galant med statlig företagsamhet, det har vi aldrig haft.

Och allra sist: Jag har en gång sagt att vår värsta motståndare är verkligheten, därför att vardagsproblemen är svåra när de skall lösas. Nu har jag läst i bladen att moderaterna åker omkring på sina möten och i sin agitation säger – och jag har även hört det i kammaren – att jag skulle ha utnämnt verkligheten till fiende, och det skulle vara så hemskt. Men det är ju bara mycket realistiskt. Vi kan ha förväntningar, vi kan sätta upp mål – i praktiken blir problemen alltid utomordentligt svåra att lösa. Det gäller all verksamhet, det gäller i hög grad den statliga näringspolitiken och den statliga företagsamheten. Men vi får inte låta dessa ofrånkomliga svårigheter försvaga vare sig viljeinriktning eller handlingskraft.

Herr BURENSTAM LINDER (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag är övertygad om att statsministern vid det här laget har fullständigt klart för sig att det är svårt att driva företag. Men vi måste ju hitta någon förklaring till att man sätter i gång en rad företag på mycket lösa grunder, och då trodde jag att det möjligen berodde på att ni har läst en del utläggningar om att företagsamhet mest består i att skära guld med täljkniv.

Sedan frågade herr Palme hur många moderata entusiaster det finns i Blåsjön. Jag vet inte det. Men även om där inte finns en enda, så är inte det utslagsgivande för min bedömning av vad som händer, herr Palme! Jag nämnde Blåsjön i debatten med Er därför att Ni gjorde den anklagelsen att jag var avlägsen från den sociala verkligheten. Då fann jag anledning påpeka för Er att det finns en social verklighet som Ni haft en viss del i att framkalla och som, oavsett om det finns moderater där eller inte, är djupt beklaglig.

Det är inte någon ynkedom att säga detta, fru talman, det är ett uttryck för medmänsklighet som jag kände och som jag fortfarande känner.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Om det var denna varma medmänsklighet som präglade herr Burenstam Linders ord när det gällde Blåsjön, så är den enkla frågan: Varför har denna medmänsklighet aldrig tidigare kommit till uttryck särskilt starkt, när vi har drivit olika förslag, t. ex. arbetsmarknadspolitiken, lokaliseringpolitiken och beredskapsarbetena, för att bereda medborgarna en någorlunda människovärdig tillvaro i landets glesbygdsområden?

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Jag känner till dessa problem mycket bra, och därför kan jag helt förstå den situation som människorna i Blåsjön upplevde, även om det finns andra som har det ännu svårare än de. Och det enda jag därför i all blygsamhet har försökt göra är att slå vakt om de former för beslut som vi i demokratisk ordning har kommit överens om i den svenska demokratin.

Herr HELEN (fp):

Fru talman! När en debatt lider mot sitt slut är det alltid intressant att märka hur en tränad debattör som statsminister Palme väljer att agera. Om han har kommit till den uppfattningen att debatten i sakfrågorna kan föras framgångsrikt, så brukar han i regel fortsätta med en argumentation kring de ämnen som debatten har gällt. Men när han som i dag konstaterar att debatten i en lång rad sakfrågor är förlorad, väljer han sagoberättarens stil. Och jag vill lyckönska socialdemokratin till att åter ha fått en lysande sagoberättare.

Ernst Wigforss var också i vissa ögonblick alldeles utomordentlig som sagoberättare, men han utnyttjade mycket sällan den tekniken. I regel valde han att gå fram på faktalinjen och hålla sig till de argument som var för debatten relevanta. Statsminister Palme har en benägenhet att oftare falla för frestelsen att leka sagoberättare, och då hamnar han i lägen, där han tvingas göra beskrivningar av andra människor och andra partier, som folk i gemen inte känner igen.

Visst möter statsministern den sociala verkligheten i form av kontakter ute i arbetarkommunerna och partidistrikten, och visst träffar Ni, herr Palme, inför massmedia människor som berättar för Er om varför de har råkat komma i rampljuset, som t. ex. arbetsledaren Eriksson i Blåsjön. Men vad Ni upplever i sådana ögonblick är ju konstruerade, komprimerade bilder som massmedia har skapat av verkligheten och mycket litet av de faktiska beslutsögonblicken, där det är fråga om att ta ansvaret. Det är andra människor inom Er rörelse som träffar besluten. De jobbar på det kommunalpolitiska planet eller på landstingsplanet — eller de skickas liksom herr Hagnell i väg för att som landshövding praktisera den näringspolitik som herr Hagnell säkerligen har en mera praktisk och realistisk syn på än statsministern själv.

Den bild Ni målar av verkligheten är på många punkter så främmande, att den bara kan förklaras med att Ni år efter år har levt i valhandböckernas och de politiska slagordens och debatternas värld.

Jag tycker faktiskt att det skulle hedra herr statsministern, om Ni inte bara gjorde en svepande kommentar och sade: Visst har här begåtts fel, visst kan det göras misstag, men det viktiga är ju ändå att vi är de enda som vill slå vakt om sysselsättningen och om människornas trygghet. Varför inte gå in i debatten och försöka väga vad som enligt Er uppfattning står kvar av kritiken mot vad Ni anser inte står sig och försöka att bemöta det från de utgångspunkter som alla de andra debattörerna har använt? Ni begår felet att tro att man fångar verkligheten med svepande slagord. När Ni går tillbaka till det bedrövliga Katrineholmstalet under valrörelsen och framkallar bilden av den liberalism som socialdemokratin regerade samman med just det år då

Engberg skrev sitt bedrövliga uttalande – den regering som genomförde den allmänna rösträtten och åttatimmarsdagen – och framställer den liberalism som socialdemokratien under de demokratiska genombrotts-årens viktigaste tid nära samarbetade med såsom hållningslös, då är Ni ute på flosklernas område. Jag har inte någon gång under den här valrörelsen märkt att någonting som Ni sagt retat gamla liberaler så mycket som denna falska beskrivning av deras syn på den sociala verkligheten just under de åren.

Det är verkligen synd om Er, herr Palme, att Ni skall leva kvar i skenargumentens värld i så hög grad, att Ni måste tillgripa sådana betraktelsesätt.

På en punkt företräder Ni emellertid en hedrande klugenhet: Ni konstaterade att det har begåtts misstag. Felet är bara att det är oppositionen som påtalar dem. Men Ni har ju mött mycket av den här kritiken också i Er egen rörelse. Ni har mött den i arbetarkommunerna, Ni har mött den i partidistriktet. Varför inte då konstatera att det inte har gått att uppfylla de målsättningar som man har arbetat med, därför att ni skrev ut för stora löften till partikongressen och därför att ni tog för kort tid på er för att uppfylla dem?

Det enda riktiga i dagens läge vore att säga: Nu måste vi verkligen se igenom vad vi kan behålla av målsättningen för den statliga företagsamheten utan att råka i sådan konflikt med verkligheten att vi lurar människorna att tro att sysselsättningen är garanterad i och med att staten går in i verksamheten.

Det finns en synpunkt i denna debatt som ingen av herrarna på regeringsbanken har kunnat bestrida. När ett företag håller på att klappa ihop, när sysselsättningen sviktar, så undrar de många människorna som man möter ute i de praktiska fallen: Kan vi lita på att lönsamheten i ett nytt företag är sådan att vi får stanna? Människorna frågar mindre efter vem som är huvudmannen. Däremot känner de förtvivlan, om de tror att de på nytt skall kastas ut i arbetslöshet efter att först ha blivit lovade sysselsättning som sedan sviktar.

Den som har varit med och arbetat för regeringens räkning ute på fältet och märkt hur kommunalmän och anställda i sysselsättningshotade bygder resonerar kan instämma i mycket av vad herr Högström här sade. Hans karakteristik var riktig med undantag av att han inte ville erkänna att alla måste tillägna sig det praktiska betraktelsesätt som de kommunalmän har som angriper de här frågorna i verkligheten. Men vad statsministern helt sopar bort ur bilden är det krav på trygghet som ligger i att människorna vill arbeta i företag där lönsamheten är sådan att sysselsättningen är garanterad. Om Ni konstaterade att Ni under de gångna tre åren icke kunnat leva upp till de mål som Ni formade inför partikongressen, då hade den här diskussionen kunnat vara meningsfull så till vida att vi kunnat hoppas på att den omprövning som nu skall ske verkligen skulle leda till en mera realistisk syn.

Herr Palme gör ett stort nummer av den klugenhet som liberalismen måste vara ett uttryck för i den meningen att vi tillåter oss att se att saker och ting har mer än en sida. Vi tror inte att vi har färdiga lösningar, som utan vidare kan appliceras på hela samhällsarbetet. Vi befinner oss i det

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

politiska mittfältet. Den självklara slutsatsen därav är att inse att man ständigt måste försöka finna lösningar som tillgodoser både människornas behov av att få utrymme för egen vilja att ta risker och genom företagsamhet åstadkomma praktiska resultat och å andra sidan samma människors behov av att känna trygghet. Vi är stolta över att konstatera att verkligheten är så komplicerad att man måste se att tillvaron har bägge dessa sidor. Detta inser självfallet statsministern också när han verkligen vill analysera problemet. Men inför kammaren roar det honom att framstå som en sagoberättare, att förenkla verkligheten till den grad att de människor, vilkas trygghetskänsla han spelar på, helt enkelt inte känner igen bilden.

Herr BOHMAN (m):

Fru talman! När jag lyssnade på statsministern fick jag liksom herr Helén ett intryck av att statsministern helt hade förlorat perspektivet på debatten. Den diskussion som ägt rum i eftermiddag gällde ursprungligen om vi skulle ha statlig företagsamhet och under vilka förutsättningar statliga företag skulle drivas och om regeringen hade dragit några slutsatser av de erfarenheter som man hittills vunnit av statlig företagsamhet.

Och så gick herr Palme in i debatten och talade med sitt vanliga blomsterspråk om katastroferna i Oskarshamn, om man där inte fått göra parkeringshissar, och om Ådalen, där de tusentals människorna fått jobb genom staten. Han försökte på något underligt sätt -- jag vet inte om det var avsiktligt -- att spela ut enskild företagsamhet mot statlig. Vi hörde inte ett ord om de speciella betingelser, under vilka enskilda företag är tvingade, ja, piskade att arbeta, om deras uppgifter att bedriva en lönsam produktion. Det är bara genom lönsam produktion som de kan ge sitt bidrag till vår välfärdsutveckling. De måste vara rationella, de måste kunna konkurrera här inom landet med andra företag, enskilda, statliga eller kooperativa, och de måste kunna konkurrera med omvärlden.

Vi vet alla att företagsamheten i dag har besvärligheter delvis på grund av en ekonomisk politik som vi tycker är felaktig -- statsministern tycker förstås att den är riktig. Den har svårigheter därför att kostnadsläget har rasat i höjden. Vi har ett högskattesamhälle och ett höglönesamhälle, även om det finns eftersatta grupper.

Enskilda som driver företag är inte mer än människor. Också de gör misstag. Jag tror inte att det i denna kammare finns någon som med större eftertryck än finansministern i olika sammanhang har uppfostrat unga aktivister och talat om för dem att företag, som inte drivs med vinst och inte klarar sig, heller inte bidrar till tillväxten av vår gemensamma kaka. Om de inte har konkurrenskraft, tvingas de ned och kastas ut. När den enskildes pengar, aktieägarnas pengar, företagets pengar är slut, måste företaget slå igen. Vi vet att sådant hänt i alltför många fall under de senaste åren framför allt textil-, glas-, trä- och skobranscherna.

"Jag anklagar inte", sade statsministern, men hans ton var hånfull när han satte enskilda företag mot statliga. Namnet YFA "spottades ut", och Götaverken var heller inte mycket värda i det sammanhanget. Men man har inte rätt att utan vidare anklaga enskilda företag därför att de inte

kan klara sig på grund av det hårda livets lagar och konkurrensens regler. Det är då samhällets ansvar kommer in i bilden. På något sätt måste sysselsättningen i den bygd som drabbas tryggas på kort och på lång sikt. Då kan naturligtvis statliga företag vara *ett* medel. Men även de statliga företagen möter samma lönsamhetsproblem som andra företag, kravet på att skötas effektivt även om det ligger skattepengar bakom dem.

Jag vill minnas att det är statsrådet Wickman som mer än någon i denna kammare — herr Olhede gjorde det också nyligen — har strukit under behovet av arbetsglädje i statliga företag. Man kan inte, har det sagts från det hållet, tänka sig att arbetare i längden skall arbeta i företag som inte går ihop. Man kan inte lägga på dem den psykiska press som det innebär. Lönsamhetskriteriet är lika väsentligt i de företagen som i de enskilda.

Då frågar man sig: Är statliga företag bättre skickade än enskilda att klara sysselsättningen? Löser de problemen bättre? Disponerar vi våra ekonomiska resurser bättre genom att låta statliga företag ta hand om verksamheten?

Jag har frågat förut och jag upprepar det: Blir företagen bättre och mera ägnade att på lång sikt öka våra tillgångar och höja vår levnadsstandard därför att de är statliga? Blir företagsledarna skickligare och mer framgångsrika i och med att de lockas över till statliga företag? Ökar vi allas vår gemensamma kaka genom att avdela en större bit åt den statliga samhällsägda sektorn och en mindre bit åt den enskilda? Blir med andra ord de statliga företagen mer effektiva, mer räntabla och mer konkurrenskraftiga, nationellt och internationellt, än de enskilda? Svaret på den här frågan är självfallet: Nej, det blir de inte.

Erfarenheten visar i själva verket att det har blivit sämre resultat i statliga företag under förutsättning att de bedrivs på lika villkor under samma betingelser.

När statsrådet Wickman i dag besvarade interpellationen och redovisade de motiv som många av oss anser vara bärande även för statlig verksamhet — vi har som bekant sagt ja till sysselsättningsmotivet, men det glömde statsministern alldeles bort — fäste jag mig särskilt vid att herr Wickman fördolde eller inte nämnde ett motiv som är det som jag framför allt har kritiserat och vill fortsätta att kritisera. Det har kommit till uttryck med följande ord i propositionen om Statsföretag: "Härtill kan läggas sådana motiv av mer allmän karaktär som att det är värdefullt för staten med ingående erfarenhet av företagandets villkor särskilt i perspektivet av ett mer aktivt samarbete mellan företag och samhälle."

Innebörden av detta är i korthet att staten alltså skall bedriva statlig verksamhet, köpa in sig i företag för att förskaffa sig sådana kunskaper om företagandets villkor att ett aktivt samarbete mellan företag och samhälle kan komma till stånd. Det är en ovanlig blygsamhet för att komma från socialdemokratiskt håll som uttalandet ger uttryck för. Jag tycker att blygsamheten är på sin plats, men det utgör sannerligen inte något bärande argument för att först statliga olika sektorer.

Det stora problemet är alltså — jag kommer tillbaka till det — om statliga företag kan mer än tillfälligt och under speciella förutsättningar trygga sysselsättningen bättre än enskilda. Svaret är från mig ett alldeles

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

bestämt nej, och det är därför jag har den uppfattning om statlig verksamhet som jag i olika sammanhang har redovisat.

Våra erfarenheter av statsdrift är inte goda. Ett decentraliserat samhälle fungerar i regel bättre än ett centraliserat. Riskerna för misstag blir större när beslutanderätten koncentreras hos några få. Och misstagen får betydligt större proportioner och betydligt värre konsekvenser.

Hur skall man lösa problemen? Ja, självfallet genom att bedriva en sådan ekonomisk politik att man stimulerar företagsamheten och underlättar för den att bedriva en framgångsrik verksamhet. Socialdemokraterna har i stor utsträckning gjort precis tvärtom. Tror statsministern att det är stimulerande och skapar ett ökat intresse hos enskilda för att sätta i gång och satsa egna pengar i företagande om de vet att de på den ena eller andra sektorn möter statliga företag, som är subventionerade, har speciella förmåner i leveranshänseende eller på annat sätt har monopol? Tror inte statsministern att det är direkt belastande och verkar avhållande på de enskilda företag vilkas insatser vi skulle behöva i vårt samhälle i dag, inte minst nu när investeringar ropar efter investerare? Kreditbanken, SJ:s resebyrå, för att ta några små exempel, Allmänna förlaget, Bevakningsbolaget – det är bara fyra företag, som alla arbetar i en monopolsituation, där konkurrens är utesluten.

Sedan gick herr Palme ut med svepande anklagelser, som redan har beklagats av herr Helén, och gjorde gällande att moderata samlingspartiet – tidigare högerpartiet; det går liksom bättre hem i debatten att kalla oss för högern, men låt gå för det – har varit emot lokaliseringspolitik, emot arbetsmarknadspolitik. Vi har över huvud taget icke haft någon som helst förståelse för kravet att ge full sysselsättning åt människorna.

Det var en helt oriktig och förvrängd bild av verkligheten som statsministern gav. Skulle man inte kunna begära litet mer av landets statsminister i en saklig debatt än att teckna sådana vrångbilder av politiska partier? Även om man inte gillar andras partier kan man väl i alla fall bemöda sig om att ge en rättvis bild av vad de står för. Och statsministern vet lika bra som jag att om den bild som statsministern tecknade skulle vara riktig skulle vi inte ha en halv promille av rösterna i detta land bakom oss. Vi är få och vårt parti är litet i dag – och borde vara större – men vi skulle inte ens ha de röster vi har om det var en sanningsenlig bild som herr Olof Palme tecknade för några minuter sedan här i kammaren.

Investeringsbanken får vi oss alltid i halsen. Men hur var det med Investeringsbanken? Har Olof Palme glömt bort varför vi gick emot banken och vad vi krävde i stället? Vi gick inte emot att ge kreditväsendet de resurser som Investeringsbanken nu utnyttjar i sysselsättningsskapande syfte. Vi krävde att man skulle ge affärsbankerna större låne- och investeringsmöjligheter. Vi föreslog ett särskilt institut, som skulle få i stort sett samma möjligheter att göra riskvilliga satsningar – de riskvilliga investeringar som vårt näringsliv under dessa år av strukturomvandling behövt. Finansministern nickar bifall – han kommer ihåg förslaget, men herr Palme tycks ha glömt bort det. – Förlorade också finansministern minnet nu?

Statsministern talar om handlingskraft. Vi måste "ta risker" när vi gör

våra satsningar. Ja, vad är det enskild företagsamhet bygger på om inte risktagande? Skillnaden är bara den att när de enskilda företagen tar sina risker är det med pengar som de själva sätter in i företagen, medan de statliga företagens risker tas med skattebetalarpengar. Det finns risk för att de risker man tar i statliga företag därför blir alltför stora! Det är väl mot den bakgrunden som man skall bedöma de misslyckanden som har förekommit inom den statliga sektorn – att man inte har varit tillräckligt försiktig därför att man haft andras pengar att leka med. Då har det gått som det gått!

Jag kommer tillbaka till YFA. Någon gång skall väl någon försvara YFA. 900 man ställdes utan jobb därför att YFA lades ned. Ja, YFA är väl ett typiskt exempel på gårdagens strukturproblem i det svenska samhället – en textilindustri som arbetar med så höga kostnader att den inte kan klara den utländska lågprisimport som möjliggörs genom att man i utlandet arbetar med betydligt lägre löner än vi gör i vårt land. Finansministern och LO har vid upprepade tillfällen krävt att arbetskraften skall föras över från låglöneindustrierna till höglöneindustrierna. Utvecklingen ligger alltså i linje med regeringens önskemål. Men när ett företag följer rekommendationerna och lägger ned driften därför att det inte längre klarar kostnadsläget och konkurrensen, angrips det på det hänsynslösa sätt som Olof Palme här har tillämpat.

Man kan naturligtvis diskutera om det var klokt eller lämpligt av företaget att i detta läge vidta utdelningsåtgärder. Jag är den förste att kritisera just detta. Men att företaget tvingades lägga ned driften inför en övermäktig konkurrens, det bör man tala om med mjukare tonfall.

Samhället skall i sådana lägen gripa in och lösa problemen. Det är ju därför som vi har ett samhälle. Det är samhällets uppgift och det är därför vi tar ut så mycket pengar som vi gör för att skapa trygghet åt enskilda människor i de krislägen som inträffar vid upprepade tillfällen.

Jag tycker att AMS har gjort enastående och förnämliga insatser, inte minst i Norrköping, där man har berett arbete åt, om jag inte minns fel, nästan alla de friställda arbetarna utom något 20- eller 30-tal. Det är ett fint jobb. Det är klart att det är AMS:s uppgift att göra det, och AMS skall fortsätta att göra sådant.

Men statsministern förde debatten som om det förelåg motsättningar mellan en borgerlig opposition, som inte var beredd att satsa på långsiktig sysselsättning, och socialdemokraterna, som var beredda att satsa. Ni slår in öppna dörrar, när Ni för en argumentation på det sättet.

Men vi tror -- och där skiljer vi oss uppenbarligen -- att vi inte kan lösa sysselsättningens problem genom att bilda statliga företag annat än under alldeles speciella förhållanden och att man då måste ge alldeles speciella tillskott till de statliga företagen om de skall klara sysselsättningen. Jag tror alltså inte på statliga företags möjligheter att lösa sådana här problem annat än under alldeles särskilda förutsättningar. Och i sådana fall, herr statsminister, har vi *inte* opponerat oss mot att staten kliver in. Argumentationen mot herr Burenstam Linder och moderata samlingspartiet hängde i denna del helt i luften.

Jag tycker, för att sluta debatten för mitt vidkommande, att den typ av åtgärder som man diskuterar då det gäller Götaverken är just av det

slaget som det kan vara lämpligt att staten genomför. Jag tycker att det hade varit fel – jag tror inte att det hade lett till resultat på lång sikt – om staten själv hade hoppat in och övertagit Götaverken. Den nu valda vägen utgör säkert en mycket bättre lösning. Den är förutsättningslös och förnuftig. Det är på så sätt man skall gå till verket då staten och samhället måste fullgöra sin uppgift att lösa problem som enskilda inte kan klara av.

Om man med "aktiv näringspolitik" menar att man skall göra insatser av detta och liknande slag, är jag helt med. Däremot är jag inte med på att låta statlig företagsamhet utgöra det väsentliga element i en aktiv näringspolitik som man får en känsla av att regeringspartiet anser att det skall vara. Jag är alldeles övertygad om att det inte leder till målet. Det kan tvärtom leda till besvärande skadeverkningar för det näringsliv som ändå i sista hand tryggar välstånd, sysselsättning och utveckling i vårt land.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Jag befinner mig i en litet lustig debattsituation. Jag drabbas liksom av den ena sorteringen efter den andra. Jag vill inte gradera dem på något sätt, men det gör att jag känner en förpliktelse att försöka vara litet kort i denna omgång. Jag hoppas att jag kan vara det.

Herr Helén har en litet olycklig benägenhet att inleda alla sina anföranden med en recension av debattmotståndaren. Det är litet magistralt. Den recension som jag fick innebar att jag var en sagoberättare. Jag vet inte hurvida det jag sade om Götaverken, om Oskarshamn och om Ådalen var sagor. I så fall tror jag att människorna där uppe upplevde den situation de kom i som ganska onda sagor. Det var ett försök från min sida att konkretisera, ge verkligheten, visa varför en aktiv näringspolitik är nödvändig.

Men låt mig till att börja med ta upp resonemanget om liberalismen. Jag yttrade att Arthur Engberg sade själv att det var mycket hårt. Det var i hårdaste laget. Men det innehåller liksom den centrala problematiken, klivenheten som liberalismen har hamnat i. Nu svarar herr Helén att detta sades när den stora vänstersamverkan ännu rådde och man hade lyckats genomföra rösträttsreformen och möjligen också åttatimmarslagen. Men det var ju det som var det tragiska att denna samverkan mellan socialdemokrati och liberalism, som gällde de stora demokratiska reformerna i det här landet, bröts när man kom in på den sociala verkligheten därför att när det gällde samhällets inflytande i det ekonomiska livet så sade liberalismen halt. Det var ju det som var tragiken. Det finns många skildringar av hur tveksam man var redan om åttatimmarslagen.

Sedan kom 1920-talet och splittringarna, arbetslöshetskriserna och Stripa och vad som för socialdemokratin var liberalismens stora svek vid krisuppgörelsen, som sedan gjordes med bondeförbundet.

Det var alltså när man övergick från en samverkan som gällde stora demokratiska reformer och i viss mån sociala ting till förändringar i den ekonomiska strukturen som liberalismen svek enligt vår mening. Då kom den här klivenheten därför att det alltid hos goda liberaler funnits en

social medkänsla, en vilja att hjälpa människorna som kommit i betryck, någonting helt annat än den gamla konservatismen. Men när denna vilja att hjälpa nödvändiggjorde en ökning av samhällets inflytande i det ekonomiska livet så kom tvehägsenheten, klivenheten: Skall vi våga eller skall vi inte våga?

Herr Helén sade att vi är ganska stolta över det, och jag respekterar det. Han säger att vi är stolta över att vi är klivna och vi har svårt att bestämma oss, vi ser varje sak från två sidor. På sätt och vis kan jag respektera att så är det i folkpartiet.

Men ibland måste man ta ställning. Vi stod inför detta avgörande när det gällde ATP, när det gällde Investeringsbanken och näringspolitiken, t. ex., där man hamnade i denna hopplösa mellanposition därför att man inte kunde bestämma sig. Hamlet är en sympatisk fast något tragisk figur i litteraturens värld. De tveksamma som balanserar har ju många sympatier på sin sida, och därför kan jag säga att det är i någon mån sympatiskt.

Men i politiken med det ansvar som man har inför människorna, där ställs kravet att ta ställning utifrån en bestämd samhällssyn. Jag vill inte alls påstå att det är en speciell människotyp som har kommit i denna situation. Jag vill inte insinuera att det bara är partitaktiska skäl, även om folkpartiet har denna dubbelställning i vad man kallar för mittfältet, dvs. mellan högern och centerpartiet och oss. Där skall man laborera.

Jag tror att grundfelet ligger på det ideologiska planet. Man sitter ändå så fast i gamla liberala tankar, att man inte har handlingskraften att gripa in för att värna löntagarintressena i ekonomin. Det är en ideologisk klivenhet i botten. Och det är på sätt och vis ett beröm, men det ställer folkpartiet i en besvärlig situation.

Herr Helén behöver inte alls vara så arg, ty jag försökte ju säga att jag är en smula besviken över att han inte tog chansen i dag att ställa sig målmedveten: All right. Det begås fel här, men vi skall driva en aktiv målmedveten näringspolitik för att skydda sysselsättningen. Det är vi med på. I stället för att hela tiden i varannan mening flytta sig nära herr Burenstam Linder och försöka överträffa honom med några adjektiv mot industriministern och andra personer. Det var en chans som herr Helén fortfarande har möjlighet att ta.

Därefter talade herr Helén om lokala erfarenheter som han hade gjort som landshövding. I nästa andetag sade han att vi skickade i väg herr Hagnell som landshövding till Gävle. Inte gör vi så. Inte skickade vi i väg herr Helén till Kronobergs län – det var väl en mycket ansvarsfull befattning han fick där nere. Man behöver inte använda sådana uttryck om dessa förträffliga ämbeten! Men han hade alltså i sitt län haft kontakt med den sociala verkligheten. Han fortsatte med att tala om mina kontakter med arbetarkommunmöten och med kommunalmän och menade att de kan ge en skev bild. Men jag tror att herr Helén har fått en alldeles felaktig bild av vad som händer på våra distriktskongresser och arbetarkommunmöten. Han får väl komma med någon gång och se hur det går till. Det är också en nyttig erfarenhet av den sociala verkligheten.

Det är ju inte så att man där riktar en våldsamt kritik mot näringspolitiken och säger att den har misslyckats och att vi nu skall

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

skrota allt det där. Det finns i stället en förväntan på en näringspolitik, en förväntan på att samhället skall gripa in där och där och där för att klara problemen. Vi har hela tiden fått säga: Dämpa ned dessa förväntningar och ställ inte in dem på ett, två och tre års sikt! På kort sikt är det begränsade ting vi kan göra.

Vi får ständigt predika denna realism. Men, herr Helén, det är inte en dogmatisk förväntan, innebärande att man till varje pris skall totalsocialisera näringslivet eller göra något dylikt, utan det är just en förväntan som springer fram ur verkligheten därför att man har konkreta svårigheter.

I det sammanhanget sade herr Helén något mycket klokt, faktiskt, nämligen att man skall ha lönsamma företag. Ja visst, det är ju den ständiga strävan i lokaliseringspolitiken och i företagspolitiken att trygga lönsamheten så att företagen kan bli bestående. Det är inget skamligt om ett företag är lönsamt – det är tvärtom nödvändigt på sikt. I den målsättning herr Helén dragit upp glömmar han emellertid i allmänhet det led som innebär ett krav på att verksamheten skall vara lönsam. Men ibland får man pruta av på lönsamhetskravet, om man inte vill sätta människorna i en förtvivlad situation.

Låt oss t. ex. ta Götaverken. Götaverken kommer förmodligen under ett antal år inte att ge någon avkastning alls på det insatta kapitalet. Det kommer inte att bli något lönsamt företag på ett bra tag. Men det hindrar inte att det är värt att satsa på Götaverken. Det är värt att ta risken därför att det gäller så många tusen människor och därför att man tror att man på sikt kan bygga upp en sådan styrka i detta företag, som har så mycket av skicklighet hos anställda, arbetare och andra, att det kan bli lönsamt.

Det är den typen av risker vi ofta har tvingats att ta i den statliga företagsamheten. Man kan ibland när man skall rädda en ort med ett helt paket av åtgärder konstatera att det finns ett stabilt och bra företag som är förankrat där. På marginalen kan det däremot finnas ett företag som går skakigt. Man säger sig att det kanske inte kommer att bestå så många år men att det klarar den akuta situationen. Det är bättre att människor har ett för dem lönsamt arbete, en lön att lyfta och en rimlig sysselsättning, än att vara hänvisade till socialhjälp och arbetslöshetskassan. Det kan vara många satsningar som ligger på det planet, och då blir det den här kritiken i riksdagen. Då säger man att det är kris eller att det går så illa. Exemplet med Dahlbergs snickerifabrik – där man levde rövare för de 40 som inte fick jobb – tycker jag är en lysande illustration till problematiken.

Jag hoppas att jag skall hjälpa herr Helén ur klivenheten med den vänlighet som jag här har demonstrerat.

Om herr Bohman skall jag fatta mig kort. Han beskyllde mig för att använda hänfulla tonfall när jag talar om privata företag. Jag får väl lova att i framtiden använda samma honungslena röst om alla privatföretag som herr Burenstam Linder använder när han talar om Kalmar verkstad. Men det är ett minimikrav.

Det är klart att mot de företag som herr Bohman nämnde kan man vara kritisk, på goda grunder. Mot YFA på grund av utdelningen till aktieägarna – att företaget skulle läggas ner kan jag ha förståelse för –

och mot Götaverken på grund av att företaget uppenbarligen inte har lämnat bl. a. samhället den information som samhället har rätt att begära. De stora aktieägarna i det företaget har inte heller informerat de små, som nu riskerar att göra mycket betydande förluster. Men jag har inte kritiserat privata företag över en kam. Jag inser svårigheter som kan uppstå, ibland på grund av strukturförändring inom en bransch, ibland på grund av oskicklighet i ledningen, ibland av andra orsaker. Men när det går dåligt, oavsett orsakerna, blir det med något av en obönhörlig konsekvens så att man kommer till samhället och begär att samhället skall hjälpa till att klara problemen.

Herr Bohman förde ett mycket långt resonemang om huruvida statliga företag är bättre än privata företag och kom till slutsatsen att det är de inte. Så långt kunde jag möjligen följa med, därför att statliga företag står inför mycket av samma problem som privata företag. Statliga företag är inte nödvändigtvis bättre. De kan ha vissa fördelar – om där mer energiskt drivs miljöfrågor, företagsdemokrati, sysselsättningsfrågor osv. – men jag kan säga att vi inte är dogmatiska på den punkten. Man får välja den ägandeform som passar i varje särskilt fall. Men när herr Bohman hade konstaterat att statliga företag inte är bättre, övergick han till vad han egentligen ville ha sagt, nämligen till att konstatera att statliga företag är sämre. Men då var hans bevisning utomordentligt tunn. Det går inte att göra en sådan bevisning.

I andra länder finns ganska stor erfarenhet av en mycket omfattande statlig företagssektor. Intressant nog är det ofta i borgerligt styrda länder, där man inte har gjort ett dyft för att avveckla den. Möjligen finns den skillnaden att om landet har en av löntagarintressen präglad regering, så kommer kanske löntagarintressena allmänt sett att få ett större utrymme i den statliga företagspolitiken, medan det i ett land med en icke av löntagarintressen präglad regering, för att uttrycka det vänligt, kommer på ett ut mellan statliga och privata företag. Det är möjligen den enda förklaringen till att den ideologiska iver som visats från den moderata sidan icke alls kommit till uttryck i de borgerligt styrda länder som har en stor statlig företagssektor och som ser ut att trivas utomordentligt väl med den.

Jag tror inte att man kan bevisa någonting i den debatten. Man får ha en rationell utgångspunkt, nämligen att i de fall man har målsättningen att trygga den fulla sysselsättningen och utnyttja den ekonomiska expansionskraften måste den statliga företagsamheten vara en väsentlig del av näringspolitiken. Herr Bohman utmålade ett slags väldig skiljelinje, en konkurrens mellan privata och statliga företag. Den upplevelse jag har av privata företag är att de mer och mer i stället uppfattar det som en möjlighet till samverkan för att lösa de mycket stora uppgifter som en liten nation står inför. Det tror jag är en inställning som trots herr Bohmans dogmatik alltmer kommer att prägla utvecklingen.

Allra sist skulle jag vilja säga att om man talar om decentralisering som ett önskvärt mål, så måste det i hög grad ske inifrån i de enskilda företagen, vare sig de är statliga eller privata. Men här är det fråga om den industriella demokratin, och det är en annan historia, som jag icke skall ta upp i dag.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. erfarenheterna
av försöken att vidga
den statliga företag-
samheten*

Herr FÄLLDIN (c):

Fru talman! Statsministern byggde upp hela sitt anförande och sina repliker på att konstatera att han, regeringen och socialdemokratin måste sätta in all sin kraft på att klara sysselsättningen, när det privata näringslivet misslyckats. Det var en svepande formulering om alla de många kapsejsande privata företagen. Då får man inte tveka att sätta upp företag även om utsikterna är ovissa och man upplever vissa risker, sade han.

Det har väl inte rått några större meningsmotsättningar om den delen. Men nog skulle jag som en slutsats av denna långa debatt ändå vilja konstatera, att både industriministern och sedan statsministern som övertagit denna debatt sorgfälligt undvikit att över huvud taget granska den fråga som rimligtvis måste vara den angelägnaste: *Hur är det egentligen ställt med företagsamhetens allmänna villkor och förutsättningar när vi har så många konkurser, så många nedläggningar, när vi har så många kapsejsande privata företag, för att använda statsministerns formulering?*

Icke ett ord har jag kunnat uppfatta från regeringsbänken om hur man ser på denna problematik. Icke ett ord! Det är verkligen anmärkningsvärt. Det lär icke gå att bestrida att den utveckling vi har, den strukturomvandling som alla beklagar och som de direkt berörda ändå upplever våldsammare och smärtsammare än någon av oss här i huset, tillskyndas i långa stycken genom uttalanden från regeringsbänken och med aktiva åtgärder. Det är verkligheten. När man hör statsministern stå här och beskriva denna utveckling och allt det lidande och de bekymmer som människorna upplever när de plötsligt står där utan arbete för att det privata näringslivet inte längre orkar, då får man nästan intrycket att det för socialdemokratin ligger något av en njutning i att få träda in och visa statens förmåga att rätta till det som gått fel.

Jag upplever det som alldeles enastående att det som ändå måste vara det centrala och rimligtvis borde vara den fråga som framför alla andra sysselsätter regeringen och företrädarna för näringspolitiken icke med ett ord har berörts från regeringsbänken. Det är ändå så att den stora faran är denna utveckling med en strukturrationalisering som så att säga tar bort produktion utan att detta produktionsbortfall möts med en annan produktion som förbättrar vår bytesbalans.

Fru talman! Jag vill sluta med att säga att jag upplever denna underlåtenhet från regeringsbänken som ett uttryck för tomhänthet.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Jag ber kammaren om ursäkt för att jag ytterligare förlänger debatten, men efter första sorteringen och andra sorteringen i debatten kommer en alldeles egen sortering så att säga. Herr Fälldin ställde en väsentlig fråga som jag vill besvara.

I och för sig är det märkligt att här har vi hela eftermiddagen hört hur usla de statliga företagen är och hur i jämförelse med dem förträffliga de privata är. Jag har försökt svara på det. Sedan kommer herr Fälldin i debattens sista ögonblick och säger: Varför talar ni inte om hur uselt det går även för de privata företagen?

Det kunde synas inkonsekvent, men det är inte så farligt med den saken. Vad herr Fälldin säger är nämligen riktigt – vissa branscher har stora svårigheter. Tag TEKO-industrin, glasindustrin, skoindustrin eller varvsindustrin! Tag den väldiga omställning som sker i skogen i dag och som hårt drabbar vissa landsändar! Vi har sagt oss att vi kan inte försöka undgå dessa problem genom att föra en protektionistisk politik, genom att försöka hejda förändringen – det gagnar ingen. Vi måste i stället försöka underlätta den förändring som den ekonomiska utvecklingen driver fram på ett sådant sätt att den blir draglig för de enskilda människorna och gagnar vår ekonomiska slagkraft. Och det är egentligen vad hela näringspolitiken går ut på.

Jag har försökt vidga debatten och säga att de statliga företagen bara är en bit av det hela; de betyder mycket för sysselsättningen i vissa delar av landet, men i andra delar har de väldigt liten betydelse. I några delar av landet får vi gripa in med arbetsmarknadspolitik och stöd till företag, vi får hjälpa till vid rekonstruktioner som i fallet Götaverken. Men det måste hela tiden finnas en handlingsberedskap från samhällets sida. Därför är det en relevant fråga som gäller att vi får försöka dels föra en allmänt expansiv ekonomisk politik så långt resurserna tillåter, dels genom näringspolitik vara beredda att gripa in där förändringen hårt drabbar människor, bygder, företag och ekonomi.

Det är det svar som jag kan ge utan att bli alltför utförlig. Men herr Fälldins fråga har på sätt och vis ställt problemet på dess spets: det gäller att trygga människorna för den tekniska utvecklingens sociala och ekonomiska konsekvenser utan att tappa vår grundläggande ekonomiska slagkraft här i landet.

Herr FÄLLDIN (c):

Fru talman! Jag är medveten om att vi inte gärna kan fortsätta debatten mycket länge till; jag begärde ordet bara för att säga att ungefär halva avsnittet av mitt första anförande tog upp denna problematik. Statsministern och andra ledamöter i regeringen var närvarande, men inte ens detta försök att föra in debatten på detta som jag menar grundläggande avsnitt föranledde den minsta kommentar från regeringsbänken. Det var det som jag ville notera. Jag har alltså inte rest frågan i debattens sista minut.

Herr statsministern PALME:

Fru talman! Jag försökte faktiskt något kommentera den frågan i mitt första inlägg, och jag har kommenterat den nu. Men vi har haft balansgången mellan å ena sidan dem som sagt att "i dag skall vi diskutera statsföretag och ingenting annat" och å andra sidan dem som ville vidga debatten till att gälla näringspolitikens hela spektrum. Jag tycker den senare linjen har haft för få företrädare på den borgerliga sidan eftersom den enligt min mening principiellt är riktig. Vid de fortsatta debatterna om näringspolitiken här i riksdagen tycker jag att vi skall komma ihåg att de statliga företagen är viktiga men endast ett led i en allmän näringspolitik för arbete, trygghet och utveckling.

Överläggningen var härmed slutad.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. preliminär-
skattens storlek i
förhållande till
den slutliga skatten.*

§ 5 Ang. preliminärskattens storlek i förhållande till den slutliga skatten

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr *Magnussons* i Borås (m) den 4 februari framställda interpellation, nr 41, och anförde:

Fru talman! Herr Magnusson i Borås har frågat mig om jag är beredd att snarast vidta sådana ändringar beträffande preliminärskatttabellerna att det betydande överuttag som nu sker försvinner och ersätts med ett preliminärskatteuttag som så nära som möjligt ansluter sig till vad som kan antas bli den slutliga skatten.

Principen vid fastställande av preliminärskatteuttag är att uttaget totalt sett skall så nära som möjligt motsvara den slutliga skatten. Tabellerna fastställs dock skiktvis, och det är angeläget att uttaget inte blir för litet i någon del inom respektive skikt för att kvarskatt skall undvikas. Därmed kan på sina håll ett visst överuttag förekomma, vilket riksdagen tidigare godtagit som allmän princip. Det nuvarande överuttaget synes mig dock i vissa inkomstlägen vara stort. Jag vill då först nämna att någon ändring i princip av beräkningen för preliminärskatteuttaget inte har skett, om man undantar en anpassning till de materiellt sett nya reglerna i 1970 års skattereform. Ett visst överuttag har således skett i de av interpellanten överopade inkomstlägena även tidigare år. Vidare bör konstateras att avsevärda fyllnadsinbetalningar av såväl preliminär A-skatt som preliminär B-skatt sker regelbundet, vilket medför att nästan fullständig balans föreligger mellan summan totalt av kvarstående skatt och summan totalt av överskjutande skatt.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Fru talman! Jag skall först be att få tacka finansministern för att jag har fått svar på min interpellation. Det gläder mig att finansministern har klart för sig att preliminärskatteuttaget i vissa lägen kan vara för stort, men det gläder mig inte när jag hör att finansministern inte finner anledning att överväga en justering av preliminärskatttabellerna. Finansministern anser tydligen att det är alldeles i sin ordning att vissa skattebetalare, framför allt de många i mellaninkomstskiktet, skall betala ganska stora summor för mycket i preliminärskatt.

Finansministern säger att principen beträffande uttaget av preliminärskatt är att uttaget *totalt sett* skall balansera. Detta innebär att vissa skattebetalare skall på ett eller annat sätt tvingas att betala in mer än vad som i annat fall skulle vara nödvändigt, detta för att täcka den summa som andra skattebetalare inte betalar in. Detta kan enligt mitt sätt att se saken inte vara vare sig riktigt eller rättvist, framför allt som det inte är fråga om särskilt små belopp.

Finansministern säger vidare att "någon ändring i princip av beräkningen för preliminärskatteuttaget inte har skett, om man undantar en anpassning till de materiellt sett nya reglerna i 1970 års skattereform". Denna "anpassning" tycker jag dock inte är så alldeles ointressant i det

Ang. preliminärskattens storlek i förhållande till den slutliga skatten.

här sammanhanget. Nykonstruktionen av preliminärskattetabellerna på grund av skatteomläggningen ökade nämligen överuttaget med ca 400 miljoner kronor. Om detta skrev finansministern *intet* i propositionen 70 år 1970, vilket jag tycker att han kanske skulle ha gjort.

Fru talman! Som framgår av den tabell, som jag nu visar på TV-skärmen, över överuttaget blir det för en 25 000-kronorsinkomsttagare som är gift 410 kronor, för en 40 000-kronorsinkomsttagare hela 893 kronor och för en som har 80 000 kronors inkomst 755 kronor. För övriga inkomsttagare uppgår överuttaget till ett belopp som ligger någonstans mellan 400 och 900 kronor. Totalt sett uppgår överuttaget sålunda till inte mindre än ungefär *1,3 miljarder kronor*. Det är, skulle jag tro, inte heller för en svensk finansminister något särskilt litet belopp.

Principen för preliminärskatteuttaget bör i stället vara att uttaget för den enskilde skattebetalaren anpassas så att det så nära som möjligt ansluter sig till den enskildes slutliga skatt. Till denna princip ansluter sig tydligen även finansministern, eftersom han erkänner att överuttaget är riktigt i tabellerna.

Det är dock inte tillräckligt att erkänna att detta överuttag finns. Jag är nämligen övertygad om att såväl skattebetalarna som riksdagen gärna vill ha vissa ändringar till stånd. Av den anledningen bör skattetabellerna justeras genom att de bestämmelser i uppbördsförordningen som reglerar utformningen av skattetabellerna ändras. En sådan ändring skulle gå ut på att man vid utformningen av källskattetabellerna skulle ta hänsyn till inte bara grundavdraget och i förekommande fall förvärsavdrag utan även omkostnadsavdraget på 100 kronor och sjukförsäkringsavgiften. En sådan ändring skulle vara ägnad att skapa större rättvisa. Detta, fru talman, hade jag verkligen hoppats att finansministern också skulle ha varit intresserad av att åstadkomma.

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! Jag tror att man aldrig kan komma fram till något slags fullständig rättvisa. Jag fäste mig vid att interpellanten i sin interpellation vid ett tillfälle betecknar det nuvarande systemet såsom ett tvångslån från statens sida som man tar upp av skattebetalarna. Så är ju inte förhållandet. Man har i stort sett återbäringskatt och kvarskatt som går jämnt ut, framför allt om man tar med fyllnadsbetalningarna.

Man skulle kunna vända på interpellantens resonemang och säga att alla de som fullgör en fyllnadsbetalning har lånat av staten, eftersom de under den tid då man rätteligen borde ta upp skatten av dem har sluppit undan med en lägre skatteuppbörd.

Men vi har ju detta system med tabeller som vilar på de reguljära inkomsterna men inte tar hänsyn till vissa extrainkomster och kapitalinkomster. Framför allt företagarna har litet svårigheter, när man tar ut preliminärskatten på föregående års inkomster, att utan vidare få en riktig avvägning. För att då inte få efterskatt gör man fyllnadsinbetalningar, som bara 1970 uppgick till 2 miljarder.

Slutsumman av det hela är ju att det på ett förunderligt bra sätt ändå slår jämnt ut. Om man ser frågan ur synpunkten om staten tar ut för mycket av medborgarna i skatt eller inte, så har det nuvarande systemet

*Ang. regleringen
av alkoholför-
säljningen vid en
anslutning till EEC*

slagit utomordentligt väl ut. Variationen i ett skatteuttag på 35 miljarder är 13 miljoner för 1970. Det är ett resultat som har gjort att jag för min del säger att det inte sker någon orättvisa i det nuvarande systemet.

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Fru talman! Jag tycker inte att det är riktigt rätt att, på det sätt som finansministern gör, ta hänsyn till skattemassan som en enda stor enhet. Vad det här är fråga om och vad jag med min interpellation har syftat till är ju att skapa större rättvisa för den enskilde skattebetalaren. Jag sade redan i mitt första anförande att jag tycker att det icke kan vara rättvist att på detta sätt ta ut för mycket i preliminärskatt av vissa personer för att man därmed, som finansministern säger, sedan i slutänden skall komma fram till att i hela skattemassan få en balans.

Genom den skattereform som genomfördes i fjol har detta problem accentuerats beroende på att kommunalskatteavdraget icke längre är avdragsgillt. När det fanns med i bilden var det en utjämnande faktor. Det avdrag för kommunalskatt som man fick göra kom i det inflationistiska samhälle vari vi lever att i någon mån reducera den brist på hänsynstagande till vissa andra avdrag som man rimligen hade bort göra i tabellerna. Det är därför jag menar att det omedelbara behovet av en justering av det nuvarande systemet med preliminärskatteuttag är stort, och jag anser att man i någon mån skulle ha tillgodosett dessa intressen.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 6 Ang. regleringen av alkoholförsäljningen vid en anslutning till EEC

Herr finansministern STRÄNG erhöll ordet för att besvara herr Wiklunds i Stockholm (fp) den 2 mars framställda interpellation, nr 66, till herr handelsministern, och anförde:

Fru talman! Herr Wiklund i Stockholm har frågat handelsministern på vad sätt möjligheterna att fortsätta nuvarande socialpolitiskt motiverade reglering av alkoholförsäljningen kommer att utnyttjas vid en önskvärd anslutning i en eller annan form av Sverige till EEC. Interpellationen har överlämnats till mig för besvarande.

För dagen kan jag endast uttala, att regeringen är väl medveten om betydelsen av att de grundläggande principerna för vår alkohol- och nykterhetspolitik vidmakthålls. Denna uppfattning kommer att hävdas i de kommande diskussionerna med EEC.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Trots att den här raden av interpellationer kommit en smula i bakvattnet av den långa debatten vi haft i dag, kanske det kan vara tillåtet att föra ett litet resonemang om den av mig resta frågan, särskilt som finansministern fram till svaret nyss till herr Magnusson i Borås suttit stillsamt tyst i sin bänk.

Ett tag var jag benägen, fru talman, att återkalla min interpellation. Det var under intryck av händelserna den 18 mars, då utrikesnämnden

sammanträdde och Sverige i viss mån ändrade attityd i EEC-frågan genom att frånga en viktig del av sin s. k. *öppna* ansökan i och med förklaringen att medlemskap i EEC inte är ett realistiskt alternativ för Sveriges del. Partiernas syn på den förklaringen, som åter vill markera vår strikt neutrala hållning i utrikespolitiken, har redovisats och kommer väl att mera i detalj klargöras i morgondagens utrikespolitiska debatt. Neutralitetsviljans bredd och orubblighet kommer då säkert att på olika sätt slås fast.

Men det finns ju *andra* anslutningsformer. Jag ser i finansministerns svar på min interpellation ett värdefullt belägg för regeringens önskan att genom den utsedda beredningsgruppen och kanske på andra sätt fortsätta överläggningarna i Bryssel. Om vi inte vill riskera att hamna i den rena isoleringen här uppe i norra Europa, så är det angeläget att den önskan vi har om en anslutning till EEC på lämpligt sätt bekräftas. Det behövs, tror jag, för att skapa klarhet utåt förnyade, positiva uttryck för ett klart förhandlingsintresse från vår sida om alternativa anslutningsformer, som naturligtvis också måste vara otvetydigt förenliga med vår neutralitet.

Jag utgår alltså, som också finansministern tycks göra, från att Bryselsamtalen med kommissionen kan komma att fortsätta, även om förutsättningarna nu är andra än då interpellationen framställdes.

Samtidigt som jag tackar finansministern för det positiva svaret på interpellationen medger jag att det här rör sig om en fråga som i förhållande till de stora EEC-problemen kan te sig en smula marginell. Men den bedöms nog av ganska stora och socialt medvetna grupper, som därtill har intresse för EEC-frågorna, vara av rätt stor vikt. Det är glädjande att regeringen tycks vara inställd på att "hävda" ett vidmakthållande av principerna för vår alkohol- och nykterhetspolitik i de kommande diskussionerna med EEC. Med uttrycket "alkohol- och nykterhetspolitik" avses såvitt jag förstår något mera än den *försäljnings*-politik som jag närmast hade i tankarna, då jag skrev min interpellation. Denna vidgning av problematiken är bara tacknämlig. Jag hoppas att regeringens medvetenhet om betydelsen av de alkohol- och nykterhetspolitiska grundprinciperna får tolkas så, att det också är dess *uppfattning* att dessa principer såsom ett minimum för våra alkohol- och nykterhetspolitiska ambitioner inte får uppgivas vid de fortsatta överläggningarna i Bryssel. Jag tänker främst på vad som lagtekniskt kallas rusdrycker, som ju i vårt land inte får säljas fritt utan endast genom organ tillhörande statsmonopolet. Även om många menar att våra alkoholpolitiska åtgärder är klart otillräckliga – bl. a. och just nu särskilt på maltdrycksområdet – har dessa i jämförelse med många EEC-länder lett till strängare lagbestämmelser rörande alkoholförsäljningen och åtgärder i övrigt för att bekämpa alkoholmissbruk än på flera andra håll i Europa.

Det är numera tal om tullunion eller handelsavtal, om man får hålla sig till vad herr Arne Geijer, utrikesutskottets ordförande, sade i lördags. Även om det hade gällt medlemskap eller associering och Romfördraget alltså mera specifikt hade kommit in i bilden, skulle såvitt jag kan förstå – efter samråd med en del experter på EEC-frågor – vår monopoliserade alkoholförsäljning inte behöva brytas upp vid en anslutning till EEC. Inte heller skulle hinder föreligga för lagliga inskränkningar i eller stopp för

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. regleringen
av alkoholför-
säljningen vid en
anslutning till EEC*

alkoholreklamen, som för närvarande hör till de aktuella frågorna inom alkoholpolitiken. T. o. m. i EEC-landet Frankrike lär det för närvarande finnas viss lagstiftad begränsning av alkoholreklamen. I fråga om alkoholbeskattningen har enligt uppgift de allmänna ekonomiska harmoniseringssträvandena inom EEC hittills gällt *formerna* för beskattningen, medan frågan om skattebelastningens storlek har lämnats utanför. Det torde alltså ha funnits möjligheter att hävda våra strävanden på det alkoholpolitiska området, även om fullt medlemskap hade kommit i fråga.

Vid fortsatta överläggningar och senare förhandlingar med EEC - om nu kontakterna som vi får hoppas inte avbryts - blir det väl som annars vid förhandlingar att man ger bud och motbud. Flera EEC-länder har säkerligen ett starkt vinstintresse av att öka sin försäljning av alkoholdrycker och av att exportera sådana. Tillkomsten av en EEC:s vinmarknad tyder på detta intresse och på stormarknadssträvanden även i fråga om dessa drycker. Det är tillfredsställande, om möjligheterna att hävda en alkoholpolitik efter våra egna linjer kommer att utnyttjas.

Jag framställde min interpellation för att få till stånd viss offentlig uppmärksamhet kring denna problematik och framkalla ett uttalande av regeringen av ungefär den typ som nu föreligger. Enligt bestämda uppgifter fäste den norska regeringen sådan vikt vid hithörande ting, att Norges ansökan till EEC försetts med en PM om vissa förbehåll avseende alkoholpolitiken som bilaga till denna ansökan. Har jag rätt i min förmodan att vi kan utgå från att den svenska beredningsgruppen också fått klara besked om regeringens syn på alkoholpolitiken vid en anslutning i en eller annan form till EEC?

Herr finansministern STRÄNG:

Fru talman! När jag lyssnade på interpellanten hade jag en känsla av att han i sitt inlägg, i varje fall inledningsvis, gav sig ut på alltför vida vatten. Den omständigheten att vi har kommit till den uppfattningen att en anslutning till EEC i dag inte är någon realitet bygger på vår uppfattning om hur en sådan anslutning är förenlig med neutralitetspolitiken. Men vi har sagt att på alla andra områden är vi beredda att diskutera.

Nu har ju alkoholpolitiken ingenting med neutralitetspolitiken att göra, och följaktligen kommer den att bli föremål för en diskussion. Men regeringen är helt medveten om att det europeiska mönstret för alkoholkonsumtion, alkoholförsäljning och vad det nu kan vara inte passar i vårt land. Det är det som jag har velat säga i mitt korta svar, alltså att vi kommer att hävda möjligheterna att få ha vår av andra skäl betingade ordning för alkoholkonsumtion och försäljning.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka finansministern för detta kompletterande svar, eftersom man nog kan tolka interpellationssvaret litet olika. Där talas det nämligen endast om att regeringen är *medveten* om betydelsen av alkoholpolitiken. Nu sade finansministern uttryckligen att regeringen vill hävda den ordning vi i dag har i vårt land på detta område.

Detta tycker jag är något klarare besked än det som ges i själva svaret.

Jag ber att få tacka för den kompletteringen.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. ersättningen
för läkemedels-
kostnader*

§ 7 Ang. ersättningen för läkemedelskostnader

Herr socialministern ASPLING erhöil ordet för att besvara herr *Karl Bengtssons* i Varberg (fp) den 4 februari framställda interpellation, nr 40, och anförde:

Fru talman! Herr Karl Bengtsson i Varberg har frågat, om jag vill medverka till att bestämmelserna om prisnedsatta läkemedel kompletteras så, att prisnedsättningen för läkemedel som ordinerats vid olika tidpunkter i vissa fall beräknas som om recepten utskrivits samtidigt.

De nuvarande reglerna för prisnedsättning på läkemedel har tillämpats sedan den 1 januari 1968. Rabatten beräknas på den sammanlagda kostnaden för samtidigt förskrivna läkemedel som inköps vid ett expeditionstillfälle. Rabatten utgör 50 procent över ett karensbelopp på 5 kronor. Den del av kostnaden som överstiger 25 kronor rabatteras dock helt. Reglerna innebär att ingen behöver betala mer än 15 kronor vid ett inköp av medicin på recept som utfärdats samtidigt. Är det avsett att förskrivningen skall expedieras mer än en gång -- s. k. itererade recept -- beräknas dock prisnedsättningen på varje avsett expeditionstillfälle. Detta sker således även om medicinen på ett sådant recept skulle tas ut på en gång.

De av herr Bengtsson åberopade fallen torde avse patienter som antingen inte alls tagit ut medicin på gamla recept eller också har kvar ett eller flera uttag på ett s. k. itererat recept. Jag vill erinra om att läkemedelsförmånerna måste bygga på att läkarnas ordinationer förestavas av medicinska skäl. Detta synes utesluta att utskrivning av nya recept eller omskrivning av gamla recept på redan tidigare förskrivna läkemedel sker för att t. ex. sätta ur spel de nyss nämnda reglerna om beräkning av rabatten för medicin på s. k. itererade recept. Dessa regler har bl. a. tillkommit för att motverka en överförbrukning av läkemedel. Om de sätts ur spel skulle det dessutom kunna betydligt öka kostnaderna för läkemedelsförmånerna. Jag är inte beredd att överväga en ändring av bestämmelserna i den riktning herr Bengtsson antytt.

Herr KARL BENGTTSSON i Varberg (fp):

Fru talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret, men det finns ingen som helst möjlighet för mig att vara nöjd med det svar jag har fått. Socialministern är inte beredd att ens överväga en ändring i den riktning jag nu antytt.

Vad är det då jag har pekat på som är så omöjligt? Jo, vissa små förändringar med anledning av den erfarenhet man fått av den s. k. 15-kronorsreformen. Jag skall i korthet redogöra för detta, som framgår av min interpellation.

Den mycket positiva läkemedelsreform som genomfördes den 1

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. ersättningen
för läkemedels-
kostnader*

november 1968 innebär att läkemedelskostnaderna för patient vid ett och samma tillfälle inte överstiger 15 kronor. Förutsättningen för detta är att recepten gäller för samma patient, är utskrivna av samma läkare och har samma utskrivningsdatum. Detta krav på samma utskrivningsdatum innebär att då läkaren vid patientens återbesök ändrar eller kompletterar mediciner – då alltså nya recept skrivs ut till samma patient – får patienten på nytt betala 15 kronor. Så blir väl oftast fallet och kan upprepas många gånger då det gäller långvarigt sjuka.

Då en patient numera får ett nytt recept utskrivet ombeds läkaren allt oftare att skriva om samtliga recept, så att datum på alla blir detsamma. Formellt kan detta vägras, men oftast uppfylls önskemålet. Läkare sysselsätts alltså ideligen med att skriva om ännu giltiga recept bara för att datum på dem skall vara ett och detsamma. Mycken värdefull tid går härigenom förlorad för läkarna.

Av rättviseskäl och oberoende av en läkares tid eller godtycke bör denna förmån på ett likartat sätt komma patienterna till del.

Jag har frågat statsrådet, om han ville medverka till att bestämmelserna beträffande den s. k. 15-kronorsregeln kompletteras så, att nu angivna olägenheter för patienter och läkare undanröjes.

Det ville alltså socialministern inte ens överväga.

Jag har ett brev från en läkare som skriver följande angående denna fråga: "Man ändrar mediciner och man skriver ut nya recept på mediciner som tagit slut. Ett recept gäller ju bara ett år. Men är det då olika datum på recepten får patienten betala upp till 15 kronor för varje speciellt daterat recept. Exempelvis: En blodtrycksmedicin utskriven den 24.1. kostar 15 kronor. Ytterligare en blodtrycksmedicin den 3.5. och dessutom ett lugnande medel samma datum och ett sömnmedel kostar tillsammans 15 kronor."

Med förändringen i blodtrycksmedicinen ligger det så till, säger denne läkare, och det verifieras av många, bl. a. av professor Werkö, att man oftast prövar sig fram och kommer att få ändra och skriva ut annan medicin vid återbesök. Det är ganska klart att det går till på det sättet.

För astmabesvär skrevs den 7 juli ut en annan medicin till samma patient. Det kostade också 15 kronor. Den patienten får alltså betala 45 kronor för sina mediciner, och han kan betraktas som långvarigt sjuk. Om läkaren i stället vid besöket den 7 juli skrivit om recepten på alla sorterna, skulle patienten få allt för 15 kronor. Enklast vore då att stryka över det gamla datumet på de äldre recepten och i stället sätta den 7 juli. Men det går inte, vilket sammanhänger med apotekens redovisningssystem. Läkaren får alltså skriva om hela receptet, vilket kan ta ganska mycken tid. Finns det många sådana fall varje dag, går mycken tid förlorad för läkaren just av detta skäl.

Man tycker, skriver han vidare, att man kan använda den bråda mottagningstiden till annat än att sitta och skriva om fortfarande giltiga recept för att patienten skall få handla förmånligt, vilket han tycker han är klart berättigad till. Men jag tycker inte att det tillkommer mig att bedöma om patienten skall ha en social förmån eller inte. Det blir vid bedömandet helt hipp som happ och utan större rättvisa. För jag skriver om recepten gladeligen, om jag har tid eller är på det humöret eller

patienten verkar ha det dåligt ställt. Men det är en belastning och en irriterande arbetsuppgift om det motsatta råder. Ofta tar jag själv initiativet till att skriva om hela recepthögen, och jag vägrar inte en patient som begär det. Jag vet inte hur andra läkare gör, men det finns förstås sådana som skriver om och sådana som inte skriver om recept. Patienter som går till den ene åtnjuter förmåner som ett annat patientklientel inte får.

Ärendet måste måhända drivas därhän att det blir en ändring i receptkungörelsen med åtföljande bilagor. Vad skulle bli följden av ett positivt beslut? Jo, det flyter in ett mindre antal 15-kronor till apoteken, och riksförsäkringsverket får ökade kostnader, för det är ju detta som står för läkemedelsrabatten. Men det tycker jag är riktigt, säger denne läkare. Har man nu en gång beslutat om en social förmån, bör den göras rättvis åt alla och utan läkarens känslomässiga bedömande. Och så avlastas vi läkare ett som vi betraktar det onödigt kontorsarbete.

Ja, nog har våra läkare viktigare saker att syssla med. Sjukvårdskoerna är långa och väntetiden är många gånger lång. Det förefaller rimligt att om det behövs en liten korrigerig av en eljest så utmärkt reform som läkemedelsreformen utgör, borde detta kunna ske. Atminstone borde man försöka. De förändringar som behövs verkar ju inte innebära några oöverstigliga hinder. Man bör väl försöka hjälpa långvarigt och kroniskt sjuka, när det nu är så som läkarna säger att det bara skulle behövas en ändring i exempelvis receptkungörelsen för dessa kategorier.

Men det framgår att patienter blir olika behandlade, beroende på vilken läkare de träffar eller på vilket humör berörda läkare kan råka vara eller om de, av ett pressat arbetsläge finner sig vara förhindrade att skriva om de tidigare recepten. Jag hoppas därför att herr socialministern, som jag har mycket stor respekt för och beundrar i många avseenden, även i detta stycke ville bemöda sig om att fundera på saken.

Herr socialministern ASPLING:

Fru talman! Jag har en känsla av att herr Bengtsson i Varberg underskattar de verkningar i olika avseenden som hans förslag till ändring skulle innebära. Han karakteriserade dem som relativt små detaljer. Jag ser det inte så, och jag vill erinra om att syftet med de nuvarande rabattreglerna främst är att ge skydd åt dem som tvingas till framför allt dyrbara inköp av medicin.

Reglerna innebär ju -- jag upprepar det -- att ingen behöver betala mer än 15 kronor vid varje inköp av medicin på recept. Även konstruktionen av det s. k. karensbeloppet har samma syfte. Endast ett karensbelopp beräknas nu vid samtidigt uttag av medicin, medan tidigare, enligt det gamla systemet, karensbeloppet beräknades på varje läkemedelspost. Det är enligt min mening viktigt att läkemedelsrabatten inte konstrueras så att den underlättar en överförbrukning av läkemedel. Reglerna om beräkningen av rabatten när man tar ut medicin flera gånger på samma recept har ju utformats med hänsyn till detta. Det här syftet skulle motverkas om man ändrade reglerna enligt herr Bengtssons önskemål, som för övrigt skulle komma att föra med sig avsevärda kostnadsökningar för försäkringen.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. ersättningen
för läkemedels-
kostnader*

Jag vill upprepa vad jag många gånger har haft anledning framhålla i debatter i bl. a. riksdagen, nämligen att sjukförsäkringens läkemedelsförmåner måste bygga på att läkarnas ordinationer helt förestavas av medicinska skäl och inga andra skäl. Det är väsentlig att detta slås fast.

Herr KARL BENGTTSSON i Varberg (fp):

Fru talman! Det är alldeles uppenbart att det råder mycken oklarhet på det här området. Det torde framgå av vad jag tidigare har anfört. Det är inte bra, och vi anser väl alla – och jag hoppas också socialministern – att vi särskilt borde försöka lägga saker och ting till rätta för dem som har det värst, även om det skulle komma att medföra ytterligare kostnader. Detta inser också de allra flesta läkare, som får ta av sin dyrbara tid för att skriva om dessa recept. Det kan också ske mycket godtyckligt, som jag framhöll, och detta är naturligtvis fel.

En annan detalj, som också delvis torde försvåra läkemedelsförskrivningen – det sägs i varje fall av läkare – är att apoteken numera behåller recepten, vilket medför att en del patienter uppger sig ha svårt vid byte av läkare att redogöra för vilken medicinering de står under. Den nya läkemedelsreformen, som genomfördes den 1 november 1968 och som var mycket positiv – det har sagts att den innebär att läkemedlen kostar 15 kronor – har lett till att många patienter önskar få större förpackningar och flera olika preparat utskrivna samtidigt för att därigenom kunna utnyttja reformen i största möjliga utsträckning. Docent Mårtens skriver i Svensk Läkartidning att det inte är helt ovanligt att patienterna anser att det tillhör samhällets service att förse medborgarna med medicin och då speciellt för långtidssjuka.

Dessa faktorer ökar naturligtvis läkemedelskostnaderna, men professor Werkö framhåller: Det kan rent av vara möjligt att det har varit lagstiftarens mening att patienterna skall få ut all den medicin de behöver vid ett tillfälle och inte vid flera olika och att man därigenom skulle minska den enskildes läkemedelskostnader.

Det står vidare om patienter under långtidsbehandling och med en väl inställd terapi, att det vid exempelvis högt blodtryck är vanligt med kombinationsterapi. Om man bedömer att prognosen är så pass god att patienten lever det närmaste året finns det all anledning att vid ett och samma tillfälle skriva ut läkemedel för ett kvartals eller ett halvt års förbrukning. Detta kan innebära förskrivning av stora förpackningar av ett eller ett par läkemedel samt något mindre förpackningar av läkemedel som enbart tas en gång per dag. Praktiskt är att tillse att de olika medlen räcker ungefär lika lång tid, så att läkemedelsförrådet kan förnyas samtidigt. Detta – säger han – är ett exempel på en från medicinsk synpunkt fullt motiverad läkemedelsförskrivning för en längre period, som kommer att leda till ökade läkemedelskostnader för staten. Werkö har sett detta tyfäll som ett exempel på att man från statens sida funnit denna väg enklare att beträda för att sänka läkemedelskostnaderna för kroniskt sjuka.

Såsom framgår av vad jag anfört råder stor oklarhet på detta område. Jag vill än en gång uttala att jag fortfarande hoppas att socialministern med anledning av vunna erfarenheter vill komplettera gällande femtonkronorsregel, så att de nuvarande olägenheterna avlägsnas.

Herr socialministern ASPLING:

Fru talman! Jag vill gärna säga till herr Karl Bengtsson i Varberg att jag under senare år vid flera tillfällen har fått den omvända frågan, nämligen huruvida inte bestämmelserna är för liberala och därför kan medföra en överförbrukning av läkemedel. Jag har vid sådana tillfällen haft anledning att betona att det ligger ett stort ansvar på läkarna då det gäller förskrivning av läkemedel. Jag har också vid sådana tillfällen – jag vill gärna understryka det – haft anledning att starkt betona läkemedelsreformens stora sociala betydelse, vilken också herr Bengtsson har framhållit i dag. Den ger nämligen ett effektivt skydd beträffande kostnadssidan – särskilt för många människor som måste använda medicin under längre perioder.

Jag skall inte ta upp kostnadssidan närmare, men jag vill gärna erinra om att kostnaderna för de rabatterade läkemedlen låg på cirka 400 miljoner kronor när reformen genomfördes 1968. Vi har sedan haft en stegring med cirka 50 miljoner kronor per år. Såsom jag framhållit har de regler som herr Bengtsson i Varberg nu vill ändra bl. a. tillkommit för att motverka en överförbrukning av läkemedel. Jag tror att det är viktigt att man inte tappar bort den aspekten när man nu diskuterar dessa frågor.

Herr Bengtsson i Varberg nämnde de stora förpackningarna. Jag skall inte gå in på detta. Jag har i tidigare debatter om dessa frågor sagt att läkarna självfallet kommer in i bilden här eftersom enbart en medicinsk bedömning får bestämma förpackningens storlek.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 8 Ang. tillämpningen av principerna för vapenexport

Herr handelsministern FELDT erhöll ordet för att besvara fru Theorins (s) den 2 mars framställda interpellation, nr 67, och anförde:

Fru talman! Fru Theorin har i en interpellation den 3 mars frågat mig om regeringen anser att med den utveckling som händelserna tagit de senaste dagarna i Pakistan en export av krigsmateriel till detta land står i överensstämmelse med principerna för vapenexport.

De principer som regeringen följer vid prövning av frågan om utförsel av krigsmateriel har redovisats i statsministerns svar den 25 april 1956 på interpellation i första kammaren.

Vid tidpunkten för beviljandet av utförsellicens för fyra flygplan SAAB-105 förelåg – trots vissa oroande händelser i Pakistan – inga sådana underrättelser att utförsel kunde vägras utifrån dessa principer. Tvärtom hade utvecklingen i riktning mot införande av konstitutionellt styre i Pakistan fortgått planenligt. Presidenten hade, efter det att val hållits under helt ordnade former, sammankallat den konstituerade nationalförsamlingen till den 3 mars. Församlingens första uppgift skulle vara att utarbeta en ny författning för Pakistan.

Redan några dagar efter det utförseltillstånd meddelats erhöll emellertid regeringen sådana rapporter om läget i mottagarlandet att de skulle ha medfört ett avslag på den gjorda framställningen om de förelegat vid

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport*

*Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport*

tidpunkten för beslutet. Regeringen beslöt då att omedelbart ompröva den utfärdade licensen. Konseljbeslut fattades den 5 mars 1971 om att licensen tills vidare icke får utnyttjas.

Fru THEORIN (s):

Fru talman! Jag ber att få tacka statsrådet Feldt för svaret på min interpellation från den 2 mars. Den oro jag kände för utvecklingen i Pakistan delades vad jag förstår av regeringen, som kort efter det interpellation väckts – i realiteten bara några timmar – meddelade, att man återtagit beslutet om beviljande av utförsellicens för de fyra SAAB-planen. Situationen i ett land med latent oroshärdar kan självfallet snabbt förändras från dag till dag. I andra länder kan, som utrikesministern påpekat i ett tal, det råda ett förrädiskt lugn, som bara beror på att regimen är effektiv och att det egentligen bara är fråga om ett instabilt modus vivendi. Vi riskerar därför alltid att bryta mot principen om förbud mot export till oroliga områden. Händelserna i Pakistan nu senast påvisar riktigheten i utrikesministerns påpekande. Jag är självfallet glad åt regeringens beslut om återtagande av utförsellicens för de fyra planen.

Beträffande de principer som gäller för utförsel av krigsmateriel åberopar statsrådet Feldt statsministerns interpellationssvar från den 25 april 1956. I det interpellationssvaret sägs bl. a. "I stället har svenska regeringen i allmänhet tillämpat principen att över huvud vägra licenser till stater, som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter eller i vilka inbördeskrig är rådande eller där det internationella eller interna läget är så hotande, att fara för oroligheter eller krig föreligger".

Den aktuella händelsen med snabbt förändrade förhållanden i mottagarlandet påvisar enligt mitt förmenande det självklara i att regeringen måste se mer restriktivt på licensgivningen i fortsättningen för att undvika utrikespolitiskt känsliga situationer. Självfallet är det ytterst angeläget att än mer ingående få säkra informationer om mottagarlandets politiska läge och stabilitet. Enligt min mening måste – under förutsättning att Sverige bibehåller viss krigsmaterielexport – det även i fortsättningen ankomma på regeringen som sista politiskt ansvariga instans att utifrån de principer som gäller ta ställning till om licenser skall medges eller ej.

De motiv som anförs för krigsmaterielexport brukar vara att Sverige behöver ha överkapacitet i försvarsindustrin och en betydande tillverkning för export. Det vore självfallet av intresse att förutsättningslöst få belyst vilka alternativa handlingsvägar vid sidan om egen export som finns för att vinna de långa seriernas ekonomi, kostnadstäckning för utvecklingsarbete eller tillgång till utländska teknologiska landvinningar. Detta har, såvitt jag vet, inte gjorts. Handeln med vapen sker också huvudsakligen med den ena sidan av de två stora försvarsallianserna – detta kanske av lättförståeliga skäl.

Ett annat argument för vapenexport är att om Sverige inte är berett att sälja vapen kan vi inte heller räkna med att få köpa av andra. Detta är ett tämligen obevisat påstående. Vapenköpande länder i en situation som

motsvarar Sveriges är t. ex. Finland, Österrike och Schweiz. De har inte vapenexport av Sveriges typ och omfattning men får trots detta köpa vapen på världsmarknaden. Ibland har också i debatten skymtat synpunkter att handelspolitiska skäl skulle motivera en krigsmateriel-export för Sveriges del. Enligt min mening bör varken handelspolitiska eller sysselsättningspolitiska skäl få motivera en krigsmaterielexport.

För tydlighetens skull – även om det kanske inte kan anses höra hemma i denna debatt – vill jag deklarerera min principiella inställning. Den är, som kanske framgått av vad jag tidigare sagt, att Sverige inte skulle tillåta någon krigsmaterielexport över huvud taget. Ur många synvinklar vore det enklast och riktigast. Det skulle vara en moraliskt försvarlig och en praktiskt hanterlig väg. Jag grundar mitt ställningstagande på att vapenhandeln som sådan knappast kan ligga i linje med våra utrikespolitiska strävanden och enligt mitt förmenande heller inte är helt i konsekvens med vår neutralitetspolitik. Att vi hjälper till med upprustning i världen genom att tillföra mer krigsmateriel till de samlade vapenarsenalerna, som vi i andra sammanhang talar så hårt emot, är en annan inkonsekvens. För Sveriges del vore det en fördel att kunna agera internationellt för fred och nedrustning utan att ha belastningen av om än restriktiv så dock export av krigsmateriel.

Om exportlicens av något skäl ändå beviljas bör självfallet principerna från 1956 gälla: "att vägra licenser till stater, som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter eller i vilka inbördeskrig är rådande eller där det internationella eller interna läget är så hotande, att fara för oroligheter eller krig föreligger". Möjligt är att än klarare preciseringar behövs. Enligt min bedömning är den enda logiska handlingslinjen att då vägra licenser till tänkbara konfliktområden eller till länder där risk för konflikt föreligger.

Också begreppet krigsmateriel bör i så fall utvidgas till att omfatta varor som kan tänkas få militär betydelse eller för militärt bruk användbara varor. Detta skulle ge möjlighet att vägra export som kan bli utrikespolitiskt känslig. I Västtyskland regleras varor "som utan att vara klassificerade som vapen likväl kan komma till militär användning". I Storbritannien gäller reglerna för "varor som kan tänkas få militär betydelse". Bl. a. exemplifieras det med transportfordon. Enligt min mening finns det ingen anledning för Sverige att vara mindre restriktivt när det gäller begreppet krigsmateriel än Västtyskland och Storbritannien.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Det som nu händer i Östpakistan är ännu en av de politiska konflikter och mänskliga tragedier i Asien som efterkrigstiden har varit så rik på. Den typ av militär lösning på sociala problem som Västpakistans ledare enligt vissa rapporter nu tycks vilja försöka har i andra länder många gånger komprometterats. Vår solidaritet med de människor som försvarar rätten att själva få bestämma sin framtid bör vi inte tveka att ge uttryck för. Också det hör sägas i dag när strider tycks pågå i Dacca och Östpakistan och de osäkra rapporterna därifrån ger grund för oro och medkänsla med dem som lider och förtrycks.

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport*

Till Pakistans regering ville alltså den svenska regeringen för en månad sedan sälja vapen. Till den krigsmakt, som i dag tycks bekämpa en överväldigande majoritet av människorna i östpakistan, var handelsministern beredd att medge vapenexport.

I handelsdepartementets kommuniké av den 26 februari i år åberopar man de principer för vapenexporten som den dåvarande statsministern lade fast i riksdagen 1956. Dit hörde, enligt handelsdepartementets egna ord, att vapenexport inte kan medges länder "i vilka inbördeskrig råder eller det interna läget är så hotande att fara för oroligheter eller krig föreligger".

Detta kan tyckas som en beskrivning av läget i Pakistan. Men statsrådet Feldt säg inga likheter och inga risker för en månad sedan. I kommunikén står det tvärtom: "I fråga om leveransen till Pakistan finns det enligt regeringens bedömning inga sådana grunder för avslag".

I dag utvecklar handelsministern det temat i sitt interpellationssvar. När licensen beviljades fanns det, säger han, "inga sådana underrättelser att utförelse kunde vägras utifrån dessa principer. Tvärtom hade utvecklingen i riktning mot införande av konstitutionellt styre i Pakistan fortgått planenligt".

De orden måste förvåna varje iakttagare av utvecklingen i Pakistan under 1971. Ingenting kunde alltså anas om det som sedan har hänt; det är handelsministerns mening i dag. Jag har därför gått till pressläggen för att i ett par stora tidningar i Stockholm, som troligen finns också på handelsdepartementet, se vad som där skrevs om Pakistan dagarna innan regeringen beslöt sälja vapen till det landet. De artiklarna ger sannerligen inte bilden av något "förrädiskt lugn", som fru Theorin antydde för en stund sedan.

Svenska Dagbladet den 18 februari - rubriken är: "Pakistans schism inne i farligt skede". I artikeln visar man hur den västpakistanske ledaren Ali Bhuttos beslut att låta sitt parti bojkotta landets första folkvalda församling "har fört Pakistan en tum från den punkt utan återvändo där de två provinserna måste skiljas för alltid". Artikeln, som är från Times, diskuterar möjligheten av en uppgörelse. "Men det anses hopplöst", skriver man, "att finna en sådan kompromiss".

I Dagens Nyheter dagen efter fanns en analys av Ingvar Oja. Ingressen lyder: "Det enda som kan rädda Pakistan från hotande kaos är en kompromiss som ingen tror på." I artikeln står det: "Det är framförallt tre viktiga frågor som omöjliggör en kompromiss: skall de båda provinserna få styra sin egen ekonomi, hur ska man närma sig problemet Indien och hur blir det med utrikeshandeln?" Och Ojas slutsats i Dagens Nyheter är: "En trolig utveckling är att armén marscherar in - eller rättare sagt stannar kvar".

I samma tidning den 23 februari finns ett telegram från UPI om att Pakistans president hade upplöst sin regering, vilket en del observatörer tolkat så att "krigslagarna skärps som ett förspel till uppskjutandet av nationalförsamlingens öppnande. . . Ett sådant uppskjutande kan komma att utlösa en våldsamt reaktion särskilt i det oroliga Östpakistan".

Och en artikel den 25 februari i Svenska Dagbladet - nu är vi en dag från det datum då Kjell-Olof Feldt ville sälja flygplan till Pakistan - kom

till slutsatsen att det knappast finns någon fredlig lösning. "Detta kan innebära hot om en sammandrabbning med de punjabiska militärerna. Få bengaler tror att de 50 000 punjabiska soldater som nu finns i Östpakistan och som betraktas som ockupationstrupper kommer att lämna Bengalen utan att blod flyter. Men de är redo att bekämpa armén".

Dagen därefter meddelade alltså den svenska regeringen att den ville sälja vapen till den armén och att den inte såg några hotande tecken på krig, kris eller oro.

Dessutom finns i tidningarna från februari i år flera rapporter om de alltmer spända relationerna mellan Pakistan och Indien. "Indien-Pakistan i allvarlig kris", är en rubrik. "Kapning skärper tvist om Kashmir" är en annan. Inte sedan 1965 har förhållandet varit så spänt som nu mellan de båda länderna, det kan lätt åter bli en öppen konflikt, sade en artikel i samma nummer av den tidning där man kunde läsa om regeringens beslut att sälja vapen till Pakistan.

Men ingenting av allt det här kände alltså regeringen till den 26 februari i år. Kjell-Olof Feldt hade inga underrättelser som var oroande, säger han i dag. Och mina frågor till handelsministern nu blir då självfallet följande:

Läser Ni inte tidningar i regeringen? Har alla de artiklar som jag nu citerat undgått statsrådet och hans medhjälpare på handelsdepartementet?

Eller hade man andra och mera glädjande informationer som man hellre trodde på den gången? Varifrån kom i så fall de?

Och har vi inte en ambassad i Västpakistan som ger informationer till regeringen? Var dess prognoser mer uppmuntrande än de många tidningsrapporterna?

Och varför kom beslutet just den 26 februari? Vi visste ju att några få dagar senare skulle det nyvalda parlamentet mötas men att det fanns risk att presidenten skulle uppskjuta det sammanträdet. Varför avvaktade man inte händelseutvecklingen över detta datum för att se vad som skulle inträffa? Det hade ju besparat den svenska regeringen skandalen att ena dagen säga att läget är och troligen förblir lugnt i Pakistan, för att några dagar senare göra helt om och konstatera att oroligheter brutit ut.

Vad vi här fick bevittna var en nästan otrolig klumpighet av den svenska regeringen och främst dess handelsminister. Det inträffade är obegripligt om inte handelsministern nu berättar för oss vilka källor han hade när man menade att vapenförsäljning till Pakistan för en månad sedan var förenlig med de principer för vapenexport som gäller i Sverige. Det svaret, som jag hoppas herr Feldt nu skall ge, påverkar den grad av trovärdighet som regeringen kan räkna med att ha i sina uttalanden om det politiska läget i andra länder.

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! Herr Ahlmark anser tydligen att hans frågor inte bara är inkvisitoriska utan också i hög grad fatala för regeringen, när han vill undersöka våra läsvanor. Nu må det vara allom tillåtet att läsa tidningar från den 18 februari fram till den 26 februari och på grundval av detta

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport*

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport*

dra slutsatser om vad som skall hända i ett land. De källor som vi hade till vårt förfogande var inte enbart ett antal tidningskorrespondenter. Det var den bedömning av den mera långsiktiga utvecklingen i Pakistan som utrikesledningen gjorde på grundval av rapporter från landet i fråga och på grundval av officiella uttalanden, gjorda av den pakistanska regeringen, presidenten och de båda partierna.

För att nu vidga perspektivet en aning från det som sysselsätter herr Ahlmark vill jag säga att det för ett par år sedan i Pakistan uppstod en kris, som avlöste en orolig period. Men krisen var kort och oblodig, och den ledde till att ett tidigare styre ersattes med det nuvarande, dvs. den militärregering som suttit sedan 1968. Den regeringen gjorde någonting som ganska få militärregimer gör, nämligen möjliggjorde, arrangerade och kontrollerade, såvitt vi förstår, fullt demokratiska val. Det gjorde man i en bestämd avsikt: för att kunna avlösa det föråldrade korporativistiska styrelseskick som Pakistan länge hade lidit av och ersätta det med en modern parlamentarisk demokrati.

Den regim som ledde detta är alltså den regim som nu är invecklad i ett tragiskt inbördeskrig. Men det vi hade att bedöma när vi skulle ta ställning till frågan om vi kunde frångå den politik som vi hade bedrivit gentemot Pakistan och vägra vapenförsäljning var om militärregimens avsikter var de som de förklarades vara, nämligen att se till att parlamentet sammanträdde, att de två rivaliserande partierna kom till överläggningar med sikte på att bilda en parlamentarisk demokratisk regim.

Här säger herr Ahlmark någonting som jag absolut måste be honom verifiera, om vi nu skall förlänga den här debatten. Han sade att "vi" visste – om det är herr Ahlmark och hans kompisar eller vilka "vi" är, vet jag inte – att det fanns risk för att nationalförsamlingen inte skulle inkallas. Det visste han alltså redan den 25 eller 26 februari eller möjligen ännu tidigare. Någon sådan risk hade inte yppats. Däremot visste vi att det östpakistanska partiet och dess ledare skulle komma att ställa mycket långtgående krav vid de förhandlingar som skulle följa. Det vi inte kände till den 26 februari var att ledaren för det västpakistanska partiet skulle komma att vägra att resa till Dacca för att delta i parlamentets sammanträde. Det var nämligen det, herr Ahlmark, som utlöste presidentens beslut att då inte sammankalla nationalförsamlingen som skulle ha kommit att sakna representation av det ena av de två stora partierna. Vi kände inte till att detta skulle bli resultatet av presidentens bemödanden att få dessa två partier att samlas till förhandlingar.

Hade vi den 26 februari vetat att parlamentet inte skulle komma att sammankallas och att detta i sin tur skulle föranleda den ena av de två parterna att – om inte i första omgången så dock i andra – söka utropa den ena halvan av denna stat som en självständig del av en federation, hade det hela kommit i ett läge där vi hade sagt oss att vi måste tänka över saken. Ty i och med att en diskussion uppstår i ett land om dess delande, brukar den situationen inte vara långt borta då ett väpnat kristillstånd inträder. Men det var den bristen i information som vi hade och som såvitt jag vet inte har återspeglats i någon av de artiklar som herr Ahlmark refererade.

Han återger artiklar som jag också läst och som hela tiden pekar just på den lösning som presidenten sökte åstadkomma, nämligen en kompromiss mellan de båda parterna. Hur sannolik eller hur avlägsen denna kompromiss var, var omöjligt att bedöma innan de båda parterna träffats.

Jag vill erinra om att vi efter den 26 februari hade en lång period – dvs. lång i detta sammanhang, åtminstone en vecka – när förhandlingar pågick och när svenska tidningar, samma kommentatorer som i februari utmålat situationen som mycket besvärlig, började skriva att en lösning låg inom räckhåll, det gjorde de två tre dagar innan inbördeskriget mer eller mindre bröt ut. Skulle vi lita på vad tidningskorrespondenter tycker ihop, tror jag att vi skulle hamna i en ännu besvärligare situation än den vi befinner oss i nu. Ty detta är en besvärlig hantering.

Och här skall jag gå över till fru Theorins inlägg. Medan herr Ahlmark som enda intresse för att blanda sig i och delta i denna debatt har att utröna med vilken klumpighet denna fråga handlagts mellan den 26 februari och den 3 mars, så har fru Theorin ett visst intresse av sakfrågan, nämligen vilka principer, vilken praxis och vilket underlag som vi vid svensk vapenexport i framtiden skall bygga på.

Jag kan bara säga att jag tycker att många av hennes synpunkter är intressanta. Jag kan tillägga att vi har anledning att begrunda principerna, metoderna och praxisen vid beviljandet av utförelselicenser för krigsmateriel från Sverige. Vi har ett betänkande liggande som tar upp några av frågorna i sammanhanget. Det är möjligt att denna affär aktualiserar en mera djupgående prövning av principer och praxis än vad utredningen gjort.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Herr handelsministern antyder att mina skäl för att "blanda sig i debatten" – som han säger – är rätt svaga. Jag har alltså tagit upp frågan hur svenska regeringen får sina informationer från utlandet. Den frågan är utomordentligt viktig, ty den kommer att bestämma på vilken grund man agerar inte bara när det gäller vapenexport utan vad gäller utrikespolitiska ting över huvud taget.

Kjell-Olof Feldt svarar på dessa frågor, som diskuterats så ingående i pressen under den senaste månaden, att regeringens källor inte var "enbart" tidningsrapporter.

Längre fram säger han att han också har läst i tidningar som jag har citerat i debatten. Då kände alltså Kjell-Olof Feldt till alla dessa rapporter – som var praktiskt taget entydiga i de tidningar som jag har gått igenom – under ett par veckor före den 26 februari när regeringen meddelade att man tänkte tillåta flygplanssändningar till Pakistan.

Jag har citerat ur dessa tidningar för att visa vilken utomordentligt allvarlig bild för Pakistans framtid som de utmålade och vilka analyser de hade som visade att en kollision och kanske en blodig konfrontation var ofrånkomlig.

Nu skulle jag följaktligen vilja veta: Hade Ni under dessa veckor före den 26 februari en massa andra tidningsartiklar som gav en *annan* bild? Eller instämmer Kjell-Olof Feldt i min beskrivning av vad pressen skrev

under februari månad i år, nämligen att den var djupt pessimistisk om Pakistans närmaste framtid?

Herr Feldt går då vidare och säger: ja, men vi byggde på en långsiktig bedömning som utrikesledningen gjorde efter officiella uttalanden. Hur ljusblå får man egentligen vara? Det är klart att Pakistans president liksom andra politiska ledare hade skäl att komma med lugnande kommentarer. Men om man i utrikespolitiken ständigt utgår från de mest optimistiska uttalandena, som några av de inblandade parterna gör kan man komma fram till att nästan alla länder som är invecklade i kriser och ibland härjas av krig egentligen är paradis – eller åtminstone rätt idylliska. Men det måste väl ändå finnas en bakomliggande analys. Min fråga är därför: Hur kunde man komma till en så illusionistisk slutsats som man tydligen gjorde den 26 februari?

Kjell-Olof Feldt säger att han hade ingen aning om att det fanns en risk för att parlamentet inte skulle inkallas. Han trodde den 26 februari att det var klart att parlamentet skulle samlas den 3 mars. I så fall har Kjell-Olof Feldt läst tidningarna oerhört dåligt. Ett UPI-telegram, som herr Feldt borde ha läst eftersom det stod tryckt i bl. a. Dagens Nyheter den 23 februari – tre dagar innan herr Feldt gav sitt tillstånd att flygplanen skulle exporteras – meddelade att Pakistans president Yahya Khan hade upplöst sin regering. I telegrammet hette det:

”Vissa politiska observatörer anser att beslutet kan innebära att krigslagarna skärps som ett förspel till uppskjutandet av nationalförsamlingens öppnande, som skulle ha ägt rum i Dacca i Östpakistan den 3 mars.”

Det är alltså i ett UPI-telegram som denna bedömning görs. Den delades av andra experter. Kjell-Olof Feldt visste ingenting. Personligen kan han naturligtvis inte hålla reda på allting – jag förstår mycket väl att en handelsminister har mycket att göra i EEC-tider. Men det finns väl andra på departementet som läser tidningar och tar reda på sådana här saker?

Kjell-Olof Feldt påstår att han inte hade någon aning om att ett av partierna skulle bojkotta nationalförsamlingen. Han undrar hur jag kunde veta det. Det är inget märkvärdigt alls – jag läste samma artikel i tidningen (DN) den 23 februari:

”Bhutto tillkännagav förra veckan att hans folkparti skulle bojkotta församlingen på grund av Östpakiastans Awani-förbunds målsättning att sätta i gång ett sexpunktsprogram för självständighet.” Informationen fanns alltså i en tidning som utges här i staden och som jag trodde att regeringen läste.

Man kan också fråga varför regeringen inte väntade över den 3 mars då nationalförsamlingen skulle sammankallas utan fattade beslutet några dagar före och därmed utsatte sig för den uppenbara risken att händelseutvecklingen omedelbart skulle dementera vad man hade sagt den 26 februari.

Kjell-Olof Feldt svarar dä att han säkerligen kan ragga upp någon tidning som säger att en lösning var inom räckhåll. Visst, det finns säkert en sådan möjlighet. Men om det finns väldigt pessimistiska kommentarer – och de var faktiskt dominerande -- och några mera lättsinniga,

varför skall då regeringen gå på den lättsinniga linjen? Om det finns två expertbedömningar – för att nu vara älskvärd mot den lättsinniga linjen – är det då inte bäst att avvakta och se hur det går i stället för att utsätta sig för fataliteten att tvingas kasta om på detta sätt och göra två helt skiljaktiga politiska bedömningar av Pakistan med fyra dagars mellanrum?

Jag vill fråga Kjell-Olof Feldt en annan sak. I en tidningsintervju den 27 februari i år i Svenska Dagbladet säger handelsministern enligt tidningen, att "krigsmaterielleveranser pågår till såväl Indien som Pakistan. Det rör sig om artillerimateriel och mycket annat. En del av varorna är s. k. halvmilitära varor som kan användas för såväl civilt som militärt bruk, dvs. sprängämnen och liknande".

Är detta uttalande korrekt återgivet? Pågår i dag en sådan svensk vapenexport till Pakistan? Och i så fall: Är det rimligt mot bakgrunden av de informationer som just har getts oss i radio och TV – flyktingar som kommer in på indiskt område, en japansk nyhetssändning om att man har sett lik i havet, en indisk nyhetssändning i dag från PTI som säger att det är omfattande strider inte bara i Dacca utan också på andra håll?

Pågår en vapenexport till den pakistanska armén? Jag vore glad att få ett svar av handelsministern här och nu.

Fru THEORIN (s):

Fru talman! Jag var rätt nöjd med svaret från Kjell-Olof Feldt, men jag kanske för herr Ahlmarks skull skall upprepa vad interpellationen handlade om och vad den mynnade ut i för fråga, eftersom jag fått en kanske oväntad hjälp av herr Ahlmark – om man nu skall uppfatta det som hjälp.

Det var mot bakgrunden av händelserna i Pakistan jag den 2 mars ställde min fråga om regeringen ansåg att den export som då förekom av krigsmateriel stod i överensstämmelse med principerna för vapenexport. På det fick jag också ett svar av statsrådet Feldt och genom regeringens direkta handlande samma dag som interpellationen framställdes. Några timmar efteråt bestämde sig ju regeringen – och meddelade det till massmedia – att återta beslutet om beviljande av utförsellicens för de fyra SAAB-planen, med det kunde jag naturligtvis ha varit nöjd.

Eftersom interpellationen var utformad som en principfråga tyckte jag dock att det fanns anledning att också peka något på principerna. Jag vill bara i den här diskussionen notera min tacksamhet och glädje över att statsrådet Feldt har tagit allvarligt på den principdebatten, och jag hoppas att de synpunkter som jag har fört fram i mitt första diskussionsinlägg – och som statsrådet Feldt ändock var lyhörd för – har möjlighet att vinna gehör, så att framför allt något klarare riktlinjer kan föreligga när vi på nytt har att ta ställning till frågan om vapenexport skall försiggå eller ej.

För herr Ahlmarks räkning vill jag bara upplysa om att jag inte talade om något lugnt läge i Pakistan. Mina informationskällor var enbart massmedia. Däremot refererade jag till ett tal av utrikesministern om vissa länder, där ett förrädiskt lugn kan råda men där det är fråga om ett instabilt modus vivendi, så att man när det gäller sådana länder alltid

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport*

riskerar att bryta mot principerna om förbud mot vapenexport till oroliga länder. Det var utgångspunkten för mitt resonemang om klarare riktlinjer för vapenexporten.

Jag är helt nöjd med svaret från statsrådet Feldt.

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! Fru Theorin delar tydligen min lilla undran över vad herr Ahlmark har för syfte med sitt deltagande i den här debatten. Men nu har vi fått reda på det. Han drivs av en ambition att hjälpa utrikesledningen till bästa möjliga information, och han gnags av tvivel och undran över hur våra kanaler gentemot omvärlden ser ut. Vi uppskattar detta intresse för de problem som det innebär att i en snabbt föränderlig och orolig värld hålla sig orienterad om vad som sker. Men det hade varit mera praktiskt om herr Ahlmark hade kommit fram till den frågan mera direkt och kanske inte över så många andra krumbukter.

Jag har försökt förklara hur vi samlar in material. Om herr Ahlmark hade lyssnat så hade han hört att det är långt ifrån bara officiella uttalanden av regeringschefer och andra politiker som vi tar reda på. Vi får också rapporter från våra ambassader – jag hoppas att inte herr Ahlmark begär att jag skall gå igenom hur vår utrikesförvaltning betar sig när den införskaffar information. Men att vi hade ett informationsunderlag långt vidare än de två tre tidningsartiklar som herr Ahlmark har citerat här i dag, det kan jag försäkra.

Vad är det då som gör att det inte bara är att ta en tidningskommentators uppfattning för given och störta ut och fatta beslut på grundval av den, utan att vi måste ha flera informationer? De informationerna var – och det måste jag upprepa – inte av det slaget att vi kunde bryta mot den praxis vi då hade etablerat gentemot den pakistanska regimen. Det finns två skäl.

Det ena är att vi även i denna verksamhet måste ha en viss konsekvens och långsiktighet i vårt handlande. När vi fattar ett beslut om att vägra utförsellicens och därmed s. a. s. officiellt, offentligt pekar ut landet i fråga som en oroshärd eller som en internationell säkerhetsrisk, måste vi vara säkra på vad vi gör, herr Ahlmark. Är det så svårt att förstå att den ansvariga utrikesledningen bör ha ett utomordentligt starkt underlag innan den gör någonting som otvivelaktigt innebär ett mot ett annat land riktat utrikespolitiskt ställningstagande? Detta är ju innebörden, och det gör att det i det här läget krävdes ytterligare informationer.

Den andra frågan som är av intresse i sammanhanget gäller tidpunkten för beslutet – varför man inte kunde vänta till den 3 mars. Läget var ju det att denna affär hade diskuterats sedan länge. En delegation från det berörda landet befann sig här. Det var helt enkelt en fråga om huruvida en lång tids arbete skulle leda till resultat eller inte. Men dessutom – och det är här herr Ahlmark utnyttjar sina demagogiska talanger litet till övermått – de tål inte att spännas så hårt – när man gjorde gällande inte bara att jag sände i väg dessa plan utan att de mer eller mindre skulle komma störtande från skyn och ingripa i krigshändelserna, så är det att dramatisera ett händelseförlopp som aldrig kommer att ha ägt rum. Det är inte bara därför att planen aldrig kommer att sändas i väg, utan också

därför att hade de flugits till Pakistan, så hade det tagit åtminstone ett år, enligt försiktiga uppskattningar, innan de över huvud taget hade kunnat användas i några operationer. Detta var nämligen plan som skulle användas för inflygning, inskolning av pakistanska piloter och för att pakistanska tekniker skulle lära sig service och annat som tillhör ett flygplan och som man måste lära sig för att sedan veta om man är intresserad av flygplanet i fortsättningen.

Därför var det inget oroande ingrepp i krigshändelserna som skulle ligga på denna sida av 1972, utan det hade över huvud taget inte fått någon betydelse för krigshändelserna. Det gör att hela dramatiken i händelseförloppet blir ohyggligt överdriven, när nu herr Ahlmark försöker plocka några små politiska poänger ur den här historien.

På den sista frågan har jag bara att svara att den export av krigsmateriel som har pågått till Pakistan har helt upphört genom beslut som har fattats av regeringen.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Först ett tack för det sista beskedet. Det är bra att höra att inga vapen nu tillåts exporteras till Pakistan. Det är bra att det blev sagt. Det betyder också att regeringen har förändrat sin politik, inte bara från den 26 februari utan också i förhållande till vissa andra uttalanden.

Jag förstår att fru Theorin känner ett partipolitiskt behov av att säga att hon är helt nöjd med handelsministern. I sak är det obegripligt att hon är det, eftersom hennes egen bedömning i interpellationen inte alls stämmer med den bedömning som regeringen gjorde när den gav det här licenstillståndet den 26 februari.

Nu handlar ju Kjell-Olof Feldts interpellationssvar i dag praktiskt taget uteslutande om bedömningen av och tidsschemat för händelserna i Pakistan. Därför är det fullt rimligt att jag granskar om framställningen stämmer med verkligheten.

Herr Feldt skämtar om att jag tydligen vill hjälpa utrikesledningen att få informationer från utlandet. Ja, det är väldigt lätt gjort. Det är ju bara att säga: Läs tidningarna! Där gav man en helt annan bild av utvecklingen i Pakistan än den som handelsministern nu ger.

Han säger då att han hade fått rapporter från ambassaderna. Jag måste säga att jag hoppas att det är felaktigt. Det vore verkligen oroande om den glättade bild som handelsministern har gett och fortfarande ger av läget den 26 februari i Pakistan skulle stämma överens med ambassadrappporter. Då är dessa rapporters kvalitet på den här punkten inte alltför hög.

Kjell-Olof Feldt säger att han hade sett många fler artiklar än dem jag citerat. Men han har inte kunnat peka på en enda. Vilka artiklar, vilka seriösa skribenter sade att det *inte* förelåg något hot om inre oro och inbördeskrig i Pakistan under mars månad? Jag har visat att Yahya Khan upplöste sin regering, att Bhutto hotade att bojkotta nationalförsamlingen, att en rad analyser visade att läget var utomordentligt allvarligt.

Men sedan säger handelsministern något som jag tycker är en underbar slutpunkt på den här diskussionen: Vi behöver konsekvens i vårt långsiktiga handlande i förhållande till andra länder. Ja, men det är ju just

Tisdagen den
30 mars 1971

*Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport*

detta som jag kritiserar, att här *inte* fanns någon som helst konsekvens i det långsiktiga handlandet. Den 26 februari säger man: Läget är lugnt och förblir troligen lugnt i Pakistan. Fyra dagar senare säger man motsatsen. Var finns där konsekvensen i vårt långsiktiga handlande gentemot Pakistan?

Herr Feldt säger vidare som svar på min fråga varför man inte kunde vänta en stund och se om nationalförsamlingen verkligen skulle inkallas den 3 mars: Det spelade inte så stor roll, det skulle ta så lång tid att flyga in de här planen, ett år minst. Men då blir det ju ännu mer obegripligt att man forcerade det här beslutet. Man utsatte sig alltså för smäleken att ha gjort en fullständigt felaktig utrikespolitisk bedömning utan att ha vunnit något enda på det. Och jag tycker det är ledsamt att handelsministern inte kan säga, att nästa gång som regeringen har ett sådant här fall uppe till behandling kommer man att ta reda på fakta bättre än i fallet Pakistan.

Fru THEORIN (s):

Fru talman! Till herr Ahlmark vill jag bara säga att det kanske är en fördel om han till nästa gång han lägger sig i en interpellationsdebatt lär sig att läsa innantill.

Att jag är partipolitiskt nöjd är en slutsats som herr Ahlmark själv får dra. Men om herr Ahlmark läser min interpellation förstår han varför jag förklarar mig nöjd. Jag frågar nämligen om regeringen anser "att med den utveckling som händelserna tagit de senaste dagarna i Pakistan en export av krigsmateriel till detta land står i överensstämmelse med principerna för vapenexport". Denna fråga ställde jag kl. 4 den 2 mars, och kl. 1/2 7 samma dag meddelade regeringen att man hade ändrat sitt beslut. Därmed kunde jag vara nöjd.

Herr handelsministern FELDT:

Fru talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Det är tydligen så att herr Ahlmark anser att bara man läser tidningarna, då har man också underlaget för att driva utrikespolitik. Jag vet inte hur långt herr Ahlmark har hunnit i den där borgerliga rankinglistan på ministerposter som ni skall ta i kommande regeringar. Men om Ni blir utrikesminister, herr Ahlmark, så måste Ni faktiskt göra litet mer än läsa tidningarna, om Ni skall driva utrikespolitik. För det är en sak i det här som Era kommentarer konsekvent förbigår, nämligen att det som avgjorde situationen, det som dramatiskt förändrade den, var Rahmans beslut att proklamera Östpakistan som en självständig stat inom ramen för en federation. Det var en helt ny omständighet, och den underrättelsen var faktiskt det som avgjorde det ställningstagande som sedan kom.

Så konsekvensen i det långsiktiga handlandet! Vad det var fråga om var att byta politik. Vi hade accepterat utförsel av krigsmateriel till Pakistan. Vad det gällde att ta ställning till var: Skulle vi bryta med den politiken? Det kräver att man har ett ordentligt underlag för beslutet.

' Att sedan händelseutvecklingen gick så snabbt att mellan dessa två beslut förflöt mindre tid än en vecka är jag den förste att beklaga. Men

det är ett resultat av händelserna i Pakistan och icke av någonting som vi kunde påverka här hemma.

Med de omsorger herr Ahlmark har om min läsförmåga, om utrikesledningens informationsmöjligheter osv. hade det varit klädsamt, om han åtminstone hade erkänt att det här var en svår utrikespolitisk bedömning, där man inte enbart kan säga att man på grundval av tidningskorrespondenters bedömningar kan fatta beslut. Kan herr Ahlmark inte erinra sig några situationer där tidningarna har felbedömt läget, och där det senare har visat sig att de har fel? Jag vill påstå att deras bedömning av läget i Pakistan bara för två veckor sedan var ganska långt ifrån den verklighet som sedan uppenbarades i blodiga konflikter på Daccas gator.

Herr AHLMARK (fp):

Fru talman! Det blir mer och mer fantastiskt för varje gång som handelsministern går upp i talarstolen. Nu börjar han plötsligt mästra tidningarna för att de så ofta kommer med felaktiga rapporter. Detta gör han efter en debatt som klart visat att en rad tidningsartiklar i Stockholmspressen under februari 1971 på punkt efter punkt hade rätt, och att den utrikespolitiska bedömning som regeringen gjorde var totalt fel! Att i det läget gå upp och ta sig ton mot tidningarna är onekligen ett uttryck för ett politiskt mod, som jag i någon mån beundrar.

Sedan frågade herr Feldt: Räcker det verkligen för en utrikesminister att bara läsa tidningarna? Nej, det gör det inte. Men det vore bra om man också läste tidningarna. Hade man gjort det i det här fallet, så hade man inte råkat ut för den fatala felbedömning som handelsministern nu har gjort.

Överläggningen var härmed slutad.

§ 9 Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottets skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av ett från 1970 års revisionsutredning inkommet betänkande "Statsrevisionen. Uppgift, organisation och verksamhet".

§ 10 Föredrogs och hänvisades motionerna

nr 1242 till skatteutskottet och

nr 1243 till justitieutskottet.

§ 11 Föredrogs, men bordlades åter skatteutskottets betänkande nr 19, kulturutskottets betänkanden nr 4 och 5, trafikutskottets betänkande nr 1, jordbruksutskottets betänkanden nr 20–23 samt näringsutskottets betänkande nr 6.

§ 12 Föredrogs och bifölls interpellationsframställningarna nr 94 och 95.

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

Ang. tillämpning-
en av principerna
för vapenexport

§ 13 Interpellation nr 96 ang. förbättring av transportförsörjningen i Småland och Blekinge

Ordet lämnades på begäran till

Herr CARLSTRÖM (fp), som yttrade:

Fru talman! Uttolkningen av den nuvarande trafikpolitiken leder som bekant till omfattande järnvägsnedläggningar. Vanligen planeras då för ersättningstrafik med busslinjer. Denna ersättningstrafik kan vara ganska omfattande i inledningsskedet och kan då vara ägnad att försvaga kritiken mot en järnvägsnedläggelse. I nästa stadium ställs emellertid samma företagsekonomiska lönsamhetskriterier på busstrafiken, vilket ofta leder till inskränkningar. nu gör SJ:s distrikt dessutom en genomgång av lönsamheten för busstrafiken och ställer, där busstrafiken inte är ekonomiskt lönsam, krav på att kommunerna skall gå in som ekonomiska garantier för att trafiken över huvud taget skall upprätthållas.

Syftet med den statliga trafikpolitiken borde vara att upprätthålla en tillfredsställande transportförsörjning i hela landet. uttolkningen av trafikpolitiken leder emellertid bl. a. till att ansvaret för transportförsörjningen överflyttas på kommunerna. Detta är enligt min mening högst otillfredsställande. Det beror tydligen på att statsbidraget för drift av icke lönsamma busslinjer inte är tillräckligt för att balansera de företagsekonomiska kraven på lönsamhet inom SJ. Anslaget för statsbidrag för drift av icke lönsamma busslinjer medger för närvarande endast bidrag med 2:50 kronor per vagnmil för en dubbeltur om dygnet.

Förutom att det är principiellt tvcksamt att överflytta ansvaret för transportförsörjningen på kommunerna är det orealistiskt. Kommunerna har fått ta på sig allt större konsekvenser av utglesningen av befolkningen i vissa regioner. Många skattesvaga kommuner kan helt enkelt inte orka med ansvaret för transportförsörjningen dessutom. Ett av de distrikt som för närvarande utsätts för krav på kommunala garantier för busstrafikens upprätthållande är SJ:s Växjödistrikt, som omfattar Småland och Blekinge.

Med hänvisning till det anförda anhålles om kammarens tillstånd att till herr kommunikationsministern Norling få ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidtaga för att tillse att en tillfredsställande transportförsörjning upprätthålles i Småland och Blekinge.

Denna anhållan bordlades.

§ 14 Fru andre vice talmannen anmälde att till kammaren överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse nr 96 angående muntliga meddelanden till riksdagen.

Av denna skrivelse, som nu föredrogs och lades till handlingarna, inhämtades att Kungl. Maj:t beslutat att i den i 56 § riksdagsordningen stadgade ordningen till riksdagen gjordes meddelanden rörande Sveriges utrikes- och handelspolitik samt förordnat att meddelandena skulle framföras av herr utrikesministern Nilsson och herr handelsministern Feldt.

Fru andre vice talmannen tillkännagav att ifrågavarande meddelanden skulle lämnas vid början av kammarens sammanträde onsdagen den 31 mars kl. 10.00.

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

§ 15 Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden:

Nr 9 angående verkställd granskning av riksbankens styrelse och förvaltning år 1970 jämte förslag om disposition av riksbankens vinst

Nr 10 angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning budgetåret 1969/70

Nr 11 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1971/72 till skatteutjämningsbidrag till kommunerna m. m. jämte motioner

Utrikesutskottets betänkande:

Nr 2 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen framlagda förslag rörande det statliga utvecklingsbiståndet jämte motioner

Socialförsäkringsutskottets betänkanden:

Nr 12 i anledning av motioner angående det studiesociala stödet

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1971/72 till studiesociala åtgärder m. m., jämte motion

Socialutskottets betänkande:

Nr 5 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar för budgetåret 1971/72 inom socialdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Kulturutskottets betänkanden:

Nr 6 i anledning av motion om den andliga vården vid sjukhusen

Nr 7 i anledning av motioner om bidrag från kyrkofonden till bestridande av avlöningsförmåner för kyrkovaktmästare

Trafikutskottets betänkande:

Nr 3 i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning rörande anslaget till regionalt transportstöd för budgetåret 1971/72 jämte motioner

§ 16 Anmäldes och bordlades följande motioner:

Nr 1244 av herr *Börjesson* i Falköping

Nr 1245 av herrar *Lidgard* och *Winberg*

Nr 1246 av herr *Tobé*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 20 med förslag till lag om exekutiv försäljning av fast egendom m. m.

Nr 1247 av fru *Ryding m. fl.*

Nr 1248 av herr *Stålhammar* och fru *Söder*

Nr 1249 av herr *Ångström m. fl.*
avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 31 angående
musikutbildning m. m.

Nr 1250 av herr *Björk* i Göteborg

Nr 1251 av herr *Gustafsson* i Säffle

Nr 1252 av herr *Helén m. fl.*

Nr 1253 av herr *Nelander m. fl.*

Nr 1254 av herr *Nordstrandh m. fl.*

Nr 1255 av herr *Norrby* i Gunnarskog *m. fl.*

Nr 1256 av herr *Rydén m. fl.*

Nr 1257 av herr *Sundgren m. fl.*

Nr 1258 av herr *Werner* i Malmö

Nr 1259 av herr *Werner* i Malmö och fru *Sundberg*

Nr 1260 av herr *Werner* i Tyresö *m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 32 angående stöd
till ungdomsorganisationernas lokala verksamhet m. m.

Nr 1261 av fru *Jonäng*

Nr 1262 av herr *Werner* i Malmö *m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 33 angående vissa
anslag ur kyrkofonden m. m.

Nr 1263 av fröken *Ljungberg* och herr *Tobé*

Nr 1264 av herr *Mattsson* i Lane-Herrestad *m. fl.*

Nr 1265 av herr *Nordstrandh m. fl.*

Nr 1266 av herr *Nordstrandh m. fl.*

Nr 1267 av herr *Nordstrandh m. fl.*

Nr 1268 av herr *Richardson m. fl.*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 38 om pedagogisk
utbildning och forskning m. m.

Nr 1269 av herr *Hedin* avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts propo-
sition nr 41 angående anslag till statens växtsortnämnd m. m.

Nr 1270 av herr *Sjöholm m. fl.* avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition nr 45 med förslag till lag om ändring i rättegångsbalken,
m. m.

Nr 1271 av herr *Tobé* avlämnad i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition nr 57 angående omorganisation av lantmäteriverksamheten
m. m.

Nr 1272 av herr *Bohman m. fl.*

Nr 1273 av fru *Nilsson* i Kristianstad och herr *Taube*

Nr 1274 av fru *Rydning* och herr *Hallgren*

avlämnade i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 110 angående vissa
organisations- och anslagsfrågor m. m. rörande försvaret

§ 17 Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades att följande enkla fråga denna dag framställdes, nämligen av

Nr 174 Herr *Blomkvist* (s) till herr inrikesministern om vidgade statliga
åtgärder för att mildra sysselsättningsvårigheterna i Skaraborgs län:

Hur ser statsrådet på möjligheterna att genom vidgade statliga
åtgärder mildra sysselsättningsvårigheterna i Skaraborgs län?

§ 18 Kammaren åtskildes kl. 20.29.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert

Nr 53

Tisdagen den
30 mars 1971

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Tisdagen den 30 mars

- Herr Ahlmark (fp) 97, 101, 105,
107
- ” Aspling, socialminister 91,
93, 95
 - ” Bengtsson, Karl, i Varberg
(fp) 91, 94
 - ” Bohman (m) 76
 - ” Burenstam Linder (m) 7,
25, 30, 50, 70, 73
 - ” Carlström (fp) 108
 - ” Ericsson i Åtvidaberg (fp)
50, 53
 - ” Feldt, handelsminister 95,
99, 104, 106
 - ” Fällidin (c) 54, 84, 85
 - ” Gustafson i Göteborg (fp)
58, 62, 71
 - ” Helén (fp) 3, 5, 32, 74
 - ” Högström (s) 62
 - ” Magnusson i Borås (m) 86,
88
 - ” Olhede (s) 39, 53, 54
 - ” Palme, statsminister 65, 71,
73, 80, 84, 85
 - ” Rosqvist (s) 64
 - ” Sträng, finansminister 86,
87, 88, 90
 - ” Svanberg (s) 59, 62
- fru Theorin (s) 96, 103, 106
- herr Wickman, industriminister
3, 4, 5, 16, 26, 31
- ” Wiklund i Stockholm (fp)
88, 90